

Redovisning av uppdrag om valbara kurser

Härmed redovisas uppdraget om valbara kurser givet i regeringsbeslut 2006-02-09, Dnr U2006/746/G.

Uppdraget om valbara kurser innehåller följande delar:

- se över de allmänna råden som myndigheten har meddelat om hur de valbara kurserna kan utnyttjas,
- i sina presentationer av gymnasieskolans utbildningsvägar lämna förslag och exempel på kombinationer av kurser inom det valbara utrymmet som är lämpliga att välja för olika yrken och yrkesverksamheter efter gymnasieskolan,
- informera om vilka valbara kurser som ger behörighet till vidare studier inom eftergymnasial utbildning för studievägar som anknyter till utbildningen på programmet i gymnasieskolan, samt
- informera om vilka yrken och yrkesområden som utbildningen på de olika nationella programmen kan förbereda för.

Bakgrund

Skolverket har under våren 2006 påbörjat ett arbete med att ta fram kommentarer till program mål och kursplaner. Regeringsuppdraget om valbara kurser har i detta arbete kommit att utgöra en del av kommentarerna till program målen.

Avsikten med kommentarerna är att utveckla de tankar som ligger bakom program mål och kursplaner, för att på så sätt ge avnämarna en djupare förståelse av systemet. Målgruppen för kommentarerna är professionen: skolledare, lärare och studie- och yrkesvägledare. Kommentarerna kommer att publiceras på webben och uppdateras kontinuerligt, till exempel inför varje läsårsstart. Kommentarerna till program målen följer samma struktur som program målen och görs under följande rubriker:

Kommentar till program målet för X-programmet

Programspecifika utgångspunkter

X-programmets syfte

Kunskapsmål

Samverkan mellan skola och arbetsliv/samhälle samt arbetsplatsförlagt lärande (APL)

Gymnasiearbete

Studievägar inom programmet

Kompletterande betygsdokument

Det är under rubriken Studievägar inom programmet som delar av regeringsuppdraget om valbara kurser kommer in. För att regeringen skall se inom vilken helhet studievägarna presenteras så bifogar Skolverket för kännedom tre kommentarer, ett avseende Barn- och fritidsprogrammet, ett avseende Byggprogrammet och ett avseende Naturvetenskapsprogrammet i bilaga 1-3.

I uppdraget har Skolverket definierat en studieväg som innehållande kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnen, de gemensamma inriktningskurserna, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Det valbara utrymmet, som det uttrycks i uppdraget, har Skolverket tolkat som innefattande både de valbara kurserna och det individuella valet. Tolkningen bygger på att de valbara kurserna på vissa program inte räcker för att ge en utgång mot yrke eller vidare studier. Gymnasieförordningen är dessutom ändrad så att garanterat valbara kurser kan ingå både i de valbara kurserna och i det individuella valet.

Redovisning

Nedan redovisas uppdraget i tre delar:

De allmänna råden

Nu gällande allmänna råd har meddelats i SKOLFS 2000:1 bilagorna 2 – 18. De är således angivna per program. De innehåller dels en allmän – i centrala avseenden för alla program likalydande – text, dels en programspecifik lista med ”Exempel på kurser som kan läsas inom utrymmet för valbara kurser”. I programhäftena kommenteras de allmänna råden med ytterligare exempel på hur det valbara utrymmet kan användas t.ex. med exempel på profilerande kurspaket.

I den allmänna texten anges att

- eleverna skall erbjudas ett allsidigt urval av valbara kurser,
- styrelsen för utbildningen beslutar om vilka valbara kurser som skall erbjudas inom respektive program,
- en valbar kurs skall vara förenlig med programmålen,
- utrymmet kan utnyttjas på flera olika sätt för att tillgodose kravet på breddning och fördjupning (paket/profileringar/fritt val inom ett urval av kurser) och

- kurser som förekommer i någon inriktning på ett program bör vara valbara för elever på andra inriktningar inom programmet.

För gymnasieskolan 2007 kommer Skolverket att meddela nya allmänna råd om hur de valbara kurserna kan utnyttjas. Dessa kommer enbart att bestå av den programövergripande allmänna texten. Någon motsvarighet till nuvarande exempellistor behövs inte. De är enbart avsedda som exempel, men i och med att de återfinns i allmänt råd har deras roll som styrande för huvudmannens beslut om valbara kurser varit oklar. Den information och de exemplifieringar som kommer att ges i övriga kommentarer bedöms ge tillräcklig information och vägledning för huvudmannens beslut.

Gymnasieförordningens bestämmelser om valbara kurser kommer huvudsakligen att kvarstå i nu gällande lydelse. I fråga om garanterat valbara kurser skall dock även utrymmet för individuella val kunna tas i anspråk, och regleringen av valbara kurser och individuella val samlas under en rubrik i förordningen. I sak kommer därför innebörden av nu gällande allmänna råd att bevaras. Skolverket avser emellertid att se över formuleringarna i syfte att tydliggöra att

- valbara kurser inte bara skall vara ”förenliga med” programmålen. De skall representera alternativa vägar för fortsatt kunskapsutveckling i enlighet med målen för program/inriktning,
- styrelsen för utbildningen, genom sitt beslut om valbara kurser, tar ansvar för att eleven erbjuds för programmet/inriktningen meningsfulla utgångar och
- de av styrelsen beslutade valbara kurserna bör, tillsammans med de kurser som erbjuds för individuella val, ligga till grund för information till sökande om vilka utgångskompetenser som kan uppnås genom studier vid aktuellt program vid den egna skolan.

Förslag och exempel på kombinationer av kurser inom det valbara utrymmet som är lämpliga att välja för olika yrken och yrkesverksamheter efter gymnasieskolan

I arbetet med att ge exempel på kurser har Skolverket identifierat två typer av utgångar mot yrken ur gymnasieskolan: sådana som leder mot tydliga yrken med tydliga branschkrav på vad som leder till anställningsbarhet, samt sådana med mindre tydliga yrkesutgångar, där branschkraven också är otydliga eller t o m icke-existerande.

I det första fallet har Skolverket i arbetet haft nära samarbete med branscherna och det har varit möjligt att ge tydliga alternativ om vad olika val av kurser leder till.

I det senare fallet har Skolverket, där det funnits branscher haft en diskussion med dessa om rimliga studievägar. Skolverket har också använt sig av den statistik som finns tillgänglig (Skolverkets rapporter Efter skolan, rapport 223 och Väl förberedd, rapport 268), samt utifrån skolans erfarenhet av vart eleverna tar vägen givit förslag

mot olika yrkesområden. Det är mindre tydligt i vad mån dessa studievägar leder till anställningsbarhet och i de fall där det är otydligt har Skolverket angivit detta. I några fall har också Skolverket givit exempel på studievägar mot intresseområden, studievägar som endast ger en allmän behörighet. Även i dessa fall framgår det att så är fallet.

De studievägar som leder mot olika yrken/yrkesområden redovisas programvis i bilaga 4-20.

De branschkontakter som Skolverket haft redovisas programvis i bilaga 21.

Information om vilka valbara kurser som ger behörighet till vidare studier inom eftergymnasial utbildning för studievägar som anknyter till utbildningen på programmet i gymnasieskolan, samt information om vilka yrken och yrkesområden som utbildningen på de olika nationella programmen kan förbereda för

Skolverket har inte underlag för att kunna informera kring vilka valbara kurser som ger behörighet till vidare studier inom eftergymnasial utbildning innan Högskoleverket fattat beslut om områdesbehörigheter och meritämnen.

Underlaget för att informera kring vilka yrken och yrkesområden som utbildningen på de olika nationella programmen kan förbereda för har Skolverket tagit fram i ovanstående material.

Så snart Högskoleverket fattat nödvändiga beslut kan Skolverket i helhet gå ut med informationen.

När Skolverket fått hela underlaget kommer verket att informera huvudmän, lärare och studie- och yrkesvägledare via webben, där studievägarna är en del av kommentarerna till programmålen. Även om målgruppen för kommentarerna är professionen, så kommer den del som handlar om studievägar att göras i en sådan layoutmässig form att den blir tillgänglig även för elever och föräldrar.

Hur layouten skall se ut och hur materialet kommer att presenteras slutgiltigt på webben avser Skolverket arbeta vidare med. I nuläget kommer informationen om studievägarna så långt den är färdig att läggas ut i befintligt skick på webben.

Skolverkets projekt kring kommentarerna kommer att avslutas i och med årsskiftet, men materialet avseende studievägar kommer att användas som en del i underlaget för det uppdrag att informera elever i grundskolan inför valet till gymnasieskolan som Statens skolverk mottog från regeringen 2006-08-24, Dnr U2006/5688/S.

Per Thullberg
Generaldirektör

Jan Sydhoff
Enhetschef

I ärendets handläggning har också Cecilia Bergström, Peter Bohman och Anders Lokander deltagit.

I ärendets slutliga handläggning har även Marie-Hélène Ahnborg, Ann Carlson-Ericsson, Ragnar Eliasson, Lena Fischer, Ann-Charlotte Gunnarsson, Ingegärd Hilborn och Staffan Lundh deltagit.

Kommentar till programmålet för Barn- och fritidsprogrammet

I detta material kommenteras programmålet för Barn- och fritidsprogrammet. Syftet är att kommentarerna ska vara ett stöd framförallt för de professionella att lättare förstå och arbeta med programmålet samt ett stöd när studievägar planeras. I kommentarerna tydliggörs programmålets bakgrund, motiv och syften. Där ges också, under rubriken Studievägar inom programmet, exempel på hur kurser inom det valbara utrymmet kan kombineras för att förbereda för olika yrken, yrkesområden och eftergymnasiala studier.

Detta är alltså ett stödmaterial. Om kommentarerna innehåller uttalanden om att något ska eller bör vara på ett visst sätt beror det på att detta gäller enligt programmålet eller andra skolförfattningar.

Programspecifika utgångspunkter

Barn- och fritidsprogrammet förbereder för arbete och vidare studier inom pedagogiska och sociala yrkesområden samt inom fritidssektorn. Programmets mål och syfte har i stort sett inte förändrats jämfört med Gy 2000, men förändringar har gjorts i programmets struktur. Omfattningen de av gemensamma karaktärsämnen har minskat och det valbara utrymmet har ökat. Ett större utrymme för valbara kurser öppnar möjligheter att inom programmets ram skapa studievägar som antingen syftar till en högre yrkeskompetens eller förbereder för vidare studier. Möjlighet finns också att skapa studievägar som ger både yrkeskompetens och studieförberedelse.

För att tydliggöra att Barn- och fritidsprogrammet förbereder för arbete och vidare studier också inom det sociala yrkesområdet har programmet utökats med en inriktning, Socialt arbete. I Gy 2000 fanns en obalans mellan det pedagogiska och sociala innehållet inom inriktningen Pedagogisk och social verksamhet, då kursen Förskola, skola, fritidshem omfattade dubbelt så många poäng som kursen Psykosocialt arbete.

Innehållet i programmet har omstrukturerats i nya ämnen utifrån ett mer sammanhållet kunskapsinnehåll än tidigare. Ämnena har fått en tydligare vetenskaplig förankring och innehållet har uppdaterats. Det nya gymnasieämnet *Pedagogik* ger programmet dess karaktär.

En förstärkning har gjorts inom kunskapsområdet hälsa eftersom det idag finns ett ökat samhällsintresse för människors hälsa och levnadsvanor. Efterfrågan på kunskaper om hälsa och kompetens att arbeta hälsofrämjande är också stor inom de yrkesområden som programmet förbereder för.

Kunskapsområdet fritid har genomgått stora förändringar sedan Gy 2000. Mycket händer inom fritidssektorn och detta har påverkat såväl innehåll som studievägar på Barn- och fritidsprogrammet i Gy 2007. Flera fritidsvetenskapliga utbildningar har utformats på olika högskolor, men den svenska fritidsvetenskapliga forskningen är fortfarande splittrad i olika vetenskapliga discipliner. Många andra länder har en sedan länge etablerad fritidsvetenskaplig forskning. Jämfört med Gy 2000 har kunskapsinnehållet inom området fritid genomgått omfattande omstruktureringar. Antalet kurser har minskats, överlappningar har tagits bort och innehållet har uppdaterats och strukturerats i två ämnen i Gy 2007.

Barn- och fritidsprogrammets syfte

Barn- och fritidsprogrammet är både yrkes- och studieförberedande. Det är möjligt att erbjuda ett antal studievägar, där eleverna får en kompetens för en anställning direkt efter gymnasieskolan, men de flesta studievägar förbereder för vidare studier. De yrkesområden som programmet förbereder för innefattar arbete med människor i alla åldrar inom tre olika områden, det pedagogiska, det sociala och inom fritidssektorn. Det pedagogiska yrkesområdet kan omfatta arbete inom förskola, fritidshem, grundskola och gymnasieskola men också arbete som ledare inom andra pedagogiska verksamheter. Det sociala yrkesområdet kan omfatta arbete inom olika sociala institutioner och frivilligorganisationer men också olika former av biståndsarbete såväl nationellt som internationellt. Det handlar om socialt engagemang, att ansvara för ordning i samhällets regi och att arbeta med olika stödjande åtgärder för människor i olika åldrar. De flesta yrken inom det sociala yrkesområdet kräver dock vidare studier. Arbete inom fritidssektorn kan omfatta flera olika arbetsuppgifter som till exempel att planera, genomföra, dokumentera och utvärdera aktiviteter och verksamheter av olika slag samt arbeta med drift och skötsel av anläggningar och arenor.

De gemensamma karaktärsämnena tar sin utgångspunkt i människors alla åldrar och det är bara inom inriktningen Pedagogiskt arbete som fokus sätts på barn och ungdomar.

Programmets inriktningar ger, tillsammans med valbara kurser och kurser inom individuellt val, möjlighet att skapa olika studievägar, vilka kan anpassas efter lokala förutsättningar och förändras när verksamheterna utvecklas.

Samverkan med andra program

Barn- och fritidsprogrammets mål och innehåll har till stora delar en samhällsvetenskaplig grund och samverkan med Samhällsvetenskapsprogrammet kan förstärka denna. Detta gäller särskilt inriktningen Socialt arbete där kursen Samhällskunskap 2 ingår. Ämnena Psykologi, Filosofi, Religion, Juridik, Kulturkunskap och Historia är intressanta val för många elever på programmets olika inriktningar. Kompetensen för arbete inom fritidssektorn kan stärkas genom exempelvis ämnena Företagande och Naturkunskap.

I samverkan med Estetiska programmet kan olika studievägar skapas inom Barn- och fritidsprogrammet. Ämnena Bild och Drama stärker kompetensen för arbete inom flera yrkesområden. Inom programmets inriktning Fritidsverksamheter kan samverkan med det Estetiska programmet ge en breddad kompetens för arbete inom fritidsanläggningar och arenor genom exempelvis ämnet Scenens funktioner. Likaså kan samverkan med Industriprogrammet bredda en sådan kompetens genom till exempel ämnet Underhåll och driftsäkerhet. I samverkan med Naturbruksprogrammet kan denna yrkeskompetens också stärkas genom ämnet Gröna utemiljöer - skötsel.

Samverkan med Omvårdnadsprogrammet kan fördjupa kunskaperna om hälsa, friskvård och omsorg. Ämnet Hälsa, vård och omsorg kan användas för att bredda yrkeskompetensen för arbete med personlig assistans. Ämnet Skydd och säkerhet kan vara intressant för elever som väljer inriktningen Socialt arbete.

Samverkan med Medieprogrammet kan fördjupa kunskap om kommunikation och om hur media förekommer och påverkar människors vardag, lärande och växande. Ämnet Digitalt skapande kan till exempel stärka kompetensen att arbeta med ungdomar.

Kunskapsmål**Helhetstänkande och sammanhang**

Helhet och sammanhang på Barn- och fritidsprogrammet skapas genom att program mål, ämnen och kurser hänger ihop. Programmålet är utgångspunkt för utbildningen. Ämnena är medel för att uppnå utbildningens mål och kurserna är medel för att uppnå ämnenas mål.

Ett tydligt sammanhang finns mellan hur det centrala målet att eleven ”utvecklar ett etiskt förhållningssätt med utgångspunkt i en demokratisk värdegrund” avspeglar sig i målen för bland annat ämnet Pedagogik. Eleven ska där ”utveckla förmåga att diskutera egna och andras handlingar och attityder till människors olika sätt att leva och agera” samt ”utveckla kompetens att samarbeta och samverka med andra”. Bedömningen grundas sedan på hur eleven interagerar och kommunicerar i möten med andra, hur eleven lyssnar på andra, framför egna och respekterar andras åsik-

ter, medverkar i samt tar ett aktivt ansvar och möjliggör för andra att medverka i demokratiska diskussioner. Detta ska sedan bedömas på kvalitativt olika sätt utifrån betygskriterierna. På samma sätt avspeglas de centrala målen i ämnesmål och betygskriterier i andra ämnen.

Helhet skapas också genom att de gemensamma karaktärsämnen utgör en grund för de tre inriktningarna. Ämnena är strukturerade i tydliga kunskapsområden som skapar sin respektive helhet. Ett viktigt sammanhang finns mellan kunskaper och kompetenser där mål och medel bildar en helhet. Till exempel ska eleven utveckla *kunskap* om pedagogiskt ledarskap och *kompetens* att pedagogiskt leda människor i olika situationer. Detsamma gäller att utveckla *kunskap* om människors lärande, utveckling och socialisation samt *kompetens* att skapa goda miljöer för människors lärande och växande. Samma förhållande gäller mellan att utveckla *kunskap* om hälsa och *kompetens* att arbeta hälsofrämjande.

Kunskapssyn

En utgångspunkt vid skrivandet av program mål och kursplaner för Barn- och fritidsprogrammets karaktärsämnen har varit att betrakta kunskap som social, vilken finns och utvecklas i sociala och kulturella sammanhang, med andra ord som kontextuell eller situerad. Lärandet betraktas då som att det sker i situationer där det utövas och kunskap är bunden till de situationer och sammanhang där den används. Kunskap blir enligt den synen inte en produkt som kan överföras eller förmedlas, att lära något innebär istället att ta del i ett sammanhang och socialiseras in i det.

En annan utgångspunkt och en strävan vid skrivandet av program mål och kursplaner har varit att olika former av kunskap ska vara representerade och ligga till grund för elevernas lärande. Kunskap handlar inte enbart om att ha vetskap om ett kunskapsområde utan också att kunna använda kunskap i olika situationer och dessutom kunna använda den på ett klokt sätt. I Barn- och fritidsprogrammets program mål och i programmets karaktärsämnen har kunskap skrivits fram i tre olika former. Det handlar om att eleverna ska utveckla ett vetande om centralt innehåll, teorier och begrepp inom kunskapsområdet. Den här kunskapsformen är i kursplanerna uttryckt som att eleverna ska *utveckla kunskap* om ämnesinnehållet och blir synlig i hur eleverna kan beskriva, förklara, problematisera och kritiskt förhålla sig till ämnesinnehållet.

Den andra kunskapsformen, som finns representerad i programmet, innebär att utveckla ett kunnande i att hantera olika uppgifter av vikt för kunskapsområdet. Den här kunskapsformen är uttryckt som att *utveckla förmåga* att utföra olika uppgifter och använda ämnesinnehållet i olika situationer. Denna kunskapsform blir synlig i hur eleverna söker, bearbetar och använder information och hur de diskuterar ämnesinnehållet. Den blir också synlig i situationer då eleverna ska använda kunskap i att planera, genomföra, dokumentera och utvärdera olika aktiviteter. Centralt för denna kunskapsform är görandet och att reflektera över det som görs.

Den tredje kunskapsformen handlar om kunna hantera olika situationer och möten med människor på ett klokt sätt. Denna klokskap uttrycks i kursplanerna som att *utveckla kompetenser* av olika slag och är central på Barn- och fritidsprogrammet, eftersom det syftar till arbete med människor. Den blir synlig i hur eleverna medverkar i möten med andra människor, samarbetar och diskuterar på kvalitativt olika sätt. Den syns också i hur de agerar som pedagogiska ledare och skapar goda förutsättningar för människors lärande och växande. Klokskap som kunskapsform är full av värdebestämningar, etik och politik. Centralt i utbildningen är ett etiskt förhållningssätt som tar sin utgångspunkt i en demokratisk värdegrund och internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter. Detta etiska förhållningssätt bildar grunden för innehållet i hela utbildningen.

Centrala mål

För Barn- och fritidsprogrammet anges fyra centrala mål som ger programmet dess karaktär och visar på programmets kärna.

Det första centrala målet innebär att eleverna ska utveckla kunskap om och kompetenser att möta och pedagogiskt leda människor i olika situationer och aktiviteter på ett yrkesmässigt sätt. Här blir kunskap om människors interaktion och kommunikation samt om grupper och det sociala sammanhangets betydelse central. Även kunskap om ett pedagogiskt ledarskap blir viktigt. Men det handlar inte bara om att utveckla en *kunskap om* detta utan också att med *klokskap* kunna agera i sociala sammanhang utifrån ett etiskt förhållningssätt. Det kan innebära att kunna kommunicera, samarbeta och samverka med såväl andra elever och lärare på skolan som andra människor utanför skolan. Det handlar också om att *kunna använda* kommunikativa medel i bestämda syften utifrån de krav som det specifika arbetet ställer.

Nästa centrala mål tar upp att eleverna ska kunna skapa goda miljöer för människors lärande och växande. Till grund för detta ligger kunskap om människors lärande, utveckling och socialisation och om människors liv och växande i olika miljöer. En viktig dimension av detta är att belysa hur olika syner på och teorier om lärande och kunskap påverkar pedagogiska praktiker, alltså de lärmiljöer och pedagogiska situationer som skapas. Målet tar också upp att eleverna ska utveckla kunskap om människors hälsa och levnadsvanor och kompetens att arbeta på ett hälsofrämjande sätt. Detta tar sin utgångspunkt i ett salutogent perspektiv, vilket innebär att förstärka frisk- och skyddsfaktorer samt att se människan som en resurs för eget välbefinnande.

Ett tredje centralt mål för programmet är att kunna planera, genomföra, dokumentera och utvärdera olika aktiviteter och verksamheter. Detta är också ett mål för flera ämnen i programmet. Kunnande i att dokumentera blir allt viktigare inom såväl sociala som pedagogiska verksamheter samt inom fridssektorn.

Det sista centrala målet i programmet är att eleverna utvecklar ett etiskt förhållningssätt. Detta innebär ett särskilt ansvar och gäller för alla som arbetar med människor och är därför viktigt i alla pedagogiska och sociala sammanhang. Här blir styrdokument och förordningar för verksamheter och grundläggande demokratiska värden samt internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter av central betydelse. Det handlar också om mellanmänskliga relationer, att utveckla kompetens att med klokskap möta människor i olika sammanhang och att kunna skapa goda miljöer för människors lärande och växande.

Gemensamma karaktärsämnen

De gemensamma karaktärsämnena visar på Barn- och fritidsprogrammets pedagogiska karaktär. Huvuddelen av programmets 600 poäng gemensamma karaktärsämnen har sin grund i den vetenskapliga disciplinen pedagogik, vilket är mer än i Gy 2000. Pedagogisk kunskap och kompetens är central för alla programmets yrkesområden, likaså kunskap om hälsa och kompetens att arbeta hälsofrämjande. Inom ämnet Pedagogik läses två kurser som handlar om lärande, utveckling och socialisation samt om människors olika levnadsmiljöer. Dessa två kurser inleder utbildningen som första karaktärsämnen eftersom innehållet i dem ligger till grund för programmets inriktningar och övriga ämnen. Ämnet Kommunikation och ledarskap har också sin vetenskapliga förankring i disciplinen pedagogik och från detta ämne läses två kurser som gemensamma karaktärsämnen. Dessa kurser lägger grunden för att utveckla kompetens att möta och pedagogiskt leda människor i olika situationer och aktiviteter. Samhällsutvecklingen och de yrkesområden som programmet förbereder för ställer krav på ökade kunskaper om hälsa och ökad kompetens att arbeta hälsofrämjande. Kunskapsområdet har därför utökats i jämförelse med Gy 2000 och två kurser om vardera 100 poäng från ämnet Hälsa utgör en viktig del i de gemensamma karaktärsämnena.

Samverkan mellan ämnen

Kärnämnena är en viktig del av utbildningen och tillsammans med karaktärsämnena bidrar de till att utveckla såväl medborgarkompetens som yrkeskompetens inom pedagogiska och sociala yrkesområden samt inom fritidssektorn. Genom samverkan mellan olika kärn- och karaktärsämnen ökar elevens förutsättningar att se sammanhang i människors liv och växande och denna samverkan stärker helhetsbilden i utbildningen på Barn- och fritidsprogrammet.

Svenska, Engelska och Moderna språk

Att kunna språk, såväl det egna modersmålet som andra språk är viktigt för att kunna fungera som samhällsmedborgare. För eleven på Barn- och fritidsprogrammet är språket dessutom ett viktigt redskap. Den språkliga kommunikationen är central i möten och i arbetet med andra människor. Språkämnen bidrar till att utveckla kunnande i att kommunicera skriftligt och muntligt, formulera argument för att uttrycka ståndpunkter samt att söka, bearbeta och använda information från olika

källor. För att kunna dokumentera och utvärdera arbete blir språkämnen viktiga ämnen att samverka med. Genom skönlitteratur kan eleverna ta del av människors olika liv och levnadsmiljöer.

Den ökade internationaliseringen ställer också ökade krav på språkkunskaper. Engelskan intar en särställning som ett alltmer gemensamt internationellt språk. Även kunskaper i andra språk än engelska ökar möjligheten till studier och arbete i såväl Sverige som i andra länder. Språkkunskaper ger också möjligheter till kontakt med människor från olika länder och traditioner och till att delta i ett samhälle som är öppet för andra kulturer.

Samhällsorienterande ämnen

Ämnena Samhällskunskap, Filosofi, Historia och Religionskunskap kan bidra till att ytterligare utveckla kunskap om människors liv och olika levnadsmiljöer och kulturer samt om samhällets struktur, institutioner och insatser. Genom samverkan med Samhällskunskap, Filosofi och Historia ökar också elevernas möjligheter att utveckla ett kritiskt förhållningssätt. Ämnena Religionskunskap och Filosofi bidrar till att utveckla kunskap om etik, moral och relationer mellan människor, vilka är viktiga områden för att utveckla kompetens att möta och pedagogiskt leda människor.

Naturkunskap

Ämnet Naturkunskap bidrar till att utveckla elevernas kunskap om naturvetenskapens roll för individ och samhällsutveckling. En samverkan kring detta kan bidra till att utveckla kunskap om människors hälsa och hälsofrämjande levnadsvanor och kompetens att arbeta hälsofrämjande. Begreppet hållbar utveckling kan vara en gemensam utgångspunkt att samverka omkring där människors olika levnadsmiljöer och levnadsvillkor kan belysas utifrån både ett naturvetenskapligt och ett socialt perspektiv. Samverkan med ämnet Naturkunskap kan också bidra till att utveckla kompetens att pedagogiskt leda människor i aktiviteter av naturvetenskaplig karaktär.

Estetisk verksamhet

Olika estetiska uttrycksformer är en tillgång vid ett pedagogiskt ledarskap. Samverkan med ämnet Estetisk verksamhet kan bidra till att utveckla kompetens att skapa goda miljöer för människors lärande och växande.

Idrott och hälsa

Samverkan med Idrott och hälsa bidrar till att utveckla kunskap om hälsa och hälsorelaterade levnadsvanor samt stärker kompetensen att arbeta hälsofrämjande. Ämnet Idrott och hälsa utvecklar kunskaper om livsstilens och den fysiska aktivitetens betydelse för såväl den egna som andra människors hälsa och välbefinnande samt för samhällets utveckling. Idrott och hälsa kan utveckla kunnande i att planera, genomföra, dokumentera och utvärdera olika aktiviteter samt att använda naturen som en resurs i elevernas framtida arbete. Ämnet utvecklar också kunskap om

hur arbetsplatser och miljöer kan anpassas och utformas efter människors förutsättningar vilket stärker elevernas yrkeskompetenser.

Matematik

Samverka med ämnet Matematik kan utveckla elevernas kunskaper i att tolka och använda statistik om människors levnadsvanor, levnadsförhållanden och hälsa. Att kunna föra resonemang, kommunicera och argumentera logiskt stärker elevernas kunskaper och kompetenser i kommunikation. I ämnet Matematik ska eleverna utveckla kunskaper i att använda matematiska begrepp, vilket är en resurs i olika former av pedagogiskt arbete.

Perspektiv

Utbildningen i gymnasieskolan ska präglas av sju perspektiv: ett etiskt, ett historiskt, ett internationellt, ett naturvetenskapligt, ett genus-, ett entreprenörskaps- och ett miljöperspektiv. Av de sju perspektiven kommenteras här fyra utöver de skrivningar som finns i programålet.

Det *etiska perspektivet* är i de centrala målen uttryckt som att eleverna ska utveckla ett etiskt förhållningssätt. Ett etiskt förhållningssätt innebär att ha sin utgångspunkt i en demokratisk värdegrund och i internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter. Dessa värden består i demokrati, aktning och respekt för varje människas egenvärde, individens frihet och integritet, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta. Styrdokument, lagar och förordningar för pedagogiska och sociala verksamheter samt för fritidssektorn, FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna, FN:s konvention om barnets rättigheter och Salamancadeklarationen är viktiga dokument för eleverna att bli insatta i och kunna använda. Demokratiska arbetssätt är av särskild pedagogisk innebörd på Barn- och fritidsprogrammet, där elevernas medverkan vid val av arbetssätt och innehåll lyfts fram i programålet.

Ett *genusperspektiv* är förankrat i en demokratisk värdegrund. Att utgå ifrån ett genusperspektiv innebär att all undervisning ska präglas av jämställdhet mellan män och kvinnor och av kunskap om mäns och kvinnors villkor. På Barn- och fritidsprogrammet är ett genusperspektiv, liksom ett etiskt perspektiv centralt. Ett genusperspektiv ska vara utgångspunkten då eleverna ska utveckla kunskap om människors lärande utveckling och socialisation, om människors olika levnadsmiljöer och levnadsvillkor samt om hälsa och hälsorelaterade levnadsvanor. Det är också en central utgångspunkt för att utveckla kompetens att skapa goda miljöer för människors lärande och växande, för att möta och pedagogiskt kunna leda människor i olika situationer och för att kunna arbeta hälsofrämjande. Inte minst då eleverna ska utveckla ett etiskt förhållningssätt är ett genusperspektiv centralt.

Ett *historiskt perspektiv* ger en grund för att förklara dagens samhällen, kulturer och människors liv och levnadsvillkor, men är också ett verktyg för att analysera framtidsfrågor. På Barn- och fritidsprogrammet är ett historiskt perspektiv av betydelse

då eleverna ska utveckla kunskap om människors liv och levnadsmiljöer och om hur människor genom sitt deltagande skapas av och själva skapar sociala sammanhang, samhällen, kulturer och identiteter. Det blir också väsentligt för att utveckla kunskap om hur olika verksamheter vuxit fram och ser ut idag samt om hur synen på kunskap och lärande har förändrats över tid. Kunskap om egna och andras kulturarv bidrar till att utveckla kompetens att sätta sig in i olika pedagogiska och sociala situationer och att möta och pedagogiskt leda människor i olika situationer.

Ett *internationellt perspektiv* innebär att se tillvaron i ett internationellt och globalt sammanhang. På Barn- och fritidsprogrammet är ett internationellt perspektiv viktigt med utgångspunkt i att vi idag lever i ett mångkulturellt samhälle. Att ta del av människors levnadsförhållanden i andra länder och kulturer förstärker ett internationellt och globalt förhållningssätt i utbildningen. Detta kan ske genom möten med människor från olika länder. Kunskap om människors olika levnadsförhållanden i andra länder blir viktig för att utveckla kompetens att möta och pedagogiskt leda människor i olika situationer och för att kunna skapa goda miljöer för människors lärande och växande.

Samverkan mellan skola och arbetsliv/samhälle samt arbetsplatsförlagt lärande (APL)

Samverkan med arbetslivet har stor betydelse för att aktualisera utbildningen, ta fram studievägar som leder ut i arbetslivet, samråda om innehåll i utbildningen och utveckla kontakter mellan arbetsliv och skola i samband med APL och gymnasiearbetet. Branschernas synpunkter är en av utgångspunkterna vid samverkan mellan skola och arbetsliv. På Barn- och fritidsprogrammet kan det betyda att skolan beaktar certifieringar till simläroassistenter och olika aktivitetsledare vid planering av utbildningen. Eftersom programmet vänder sig till flera olika yrkesområden krävs samverkan med ett flertal olika verksamheter i form av institutioner, organisationer och föreningar såväl offentliga, ideella som kommersiella. Samverkan mellan skola och arbetsliv kan ske i form av programråd, yrkesråd eller liknande.

De flesta yrken som programmet förbereder för kräver kortare eller längre eftergymnasiala studier. Förutom högskole- och universitetsutbildningar finns flera påbyggnadsutbildningar och kvalificerade yrkesutbildningar samt utbildningar på folkhögskolor, som kan leda till en högre kompetens inom programmets yrkesområden. Eleverna kan även ges möjligheter till APL inom de yrken som vidare studier kan leda till.

Arbetsplatsförlagt lärande APL

APL ska ses i en vidare mening än APU. Det kopplas till att också lärandet ses i ett bredare perspektiv vilket innebär att lärande sker hela tiden på olika platser också utanför skolan. Detta överensstämmer med den kunskapssyn som framhålls på Barn- och fritidsprogrammet. Lärande betraktas som situerat och kunskap är bunden till de situationer och sammanhang som den används i. Lärande i det här perspektivet handlar då om att socialiseras in i och ta del i olika sammanhang. Utifrån denna kunskapssyn blir det viktigt att skapa olika lärsituationer för eleverna genom att förlägga lärandet till olika former av verksamheter. Detta kan göras inom alla ämnen.

Barn- och fritidsprogrammet vänder sig till flera olika yrkesområden. Det innebär att det är nödvändigt med en stor flexibilitet när det gäller APL, så att den kan anpassas till både kursplanerna och lokala förhållanden beroende på vald inriktning och studieväg. På en yrkesinriktad studieväg innebär det, för att nå en högre yrkeskompetens, att eleverna deltar i arbetet på en arbetsplats under en längre sammanhållen period. APL på en studieväg som förbereder för vidare studier kan istället innebära att ta del av olika verksamheter som studierna riktas mot. Det kan vara allt från studiebesök och fältstudier till att följa större projekt. Det kan också vara av intresse att få inblick i utbildningen på ett universitet eller en högskola eller att följa arbetet på en arbetsplats.

Gymnasiearbete

Barn- och fritidsprogrammets centrala mål och mål för inriktningarna bildar utgångspunkter för gymnasiearbetet. Det innebär att eleverna på Barn- och fritidsprogrammet genom sina gymnasiearbeten ska visa sina kompetenser att möta och pedagogiskt leda människor i olika situationer och aktiviteter. Arbetet ska också visa på elevernas kompetenser att skapa goda miljöer för människors lärande och växande med utgångspunkt i ett hälsofrämjande och etiskt förhållningssätt. Dessutom ska eleverna visa att de kan planera, genomföra, utvärdera och dokumentera en aktivitet, verksamhet eller uppgift.

Inom inriktning Pedagogiskt arbete ska gymnasiearbetet handla om att kunna visa sina kunskaper och kompetenser att arbeta inom pedagogiska verksamheter. För den elev som väljer en studieväg som utvecklar kompetens att arbeta som barnskötare måste gymnasiearbetet bestå av en arbetsuppgift, som är väsentlig för att kunna arbeta inom yrket. Detta för att eleven ska uppnå kompetens som barnskötare. För en elev som väljer en studieväg för att t.ex. bli gymnasielärare kan gymnasiearbetet ha sin utgångspunkt i något som är väsentligt för detta yrke.

Inom inriktning Socialt arbete kan gymnasiearbetet handla om engagemang i sociala projekt. Det kan också utgå ifrån arbete inom frivilligorganisationer och med biståndsarbete eller arbete där personlig assistans ges.

Inom inriktningen Fritidsverksamheter kan gymnasiearbetet ta sin utgångspunkt i att arbeta med drift och skötsel av anläggningar eller med ledarskap av aktiviteter och verksamheter.

Studievägar se bilaga 4

Kommentar till programmålet för Byggprogrammet

I detta material kommenteras programmålet för Byggprogrammet. Syftet är att kommentarerna ska vara ett stöd framförallt för de professionella att lättare förstå och arbeta med programmålet samt ett stöd när studievägar planeras. I kommentarerna tydliggörs programmålets bakgrund, motiv och syften. Där ges också, under rubriken Studievägar inom programmet, exempel på hur kurser inom det valbara utrymmet kan kombineras för att förbereda för olika yrken, yrkesområden och eftergymnasiala studier.

Detta är alltså ett stödmaterial. Om kommentarerna innehåller uttalanden om att något ska eller bör vara på ett visst sätt beror det på att detta gäller enligt programmålet eller andra skolförfattningar.

Programspecifika utgångspunkter

Utgångsläget

Inför arbetet med Gy 2007 framgick att Byggprogrammet i stort fungerade väl som förberedelse för yrkeslivet. Branschsamverkan i samband med den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen upplevdes som positiv, liksom att eleverna under det första skolåret fick bred kännedom om yrken och inriktningar. Men några problem identifierades. I första hand gällde det brist på helhet i programmet. En förklaringsgrund var kursplanens uppbyggnad utifrån avgränsade arbetsmoment. I yrkeslivet förs momenten vanligtvis samman. Problemet blev tydligt under den arbetsplatsförlagda utbildningen, då en elev kunde vara inne i ett flertal olika kurser. Arbetslivets verklighet gjorde det ofta nödvändigt att låta flera kurser pågå samtidigt. Som en följd var det inte lätt för läraren att avsluta kurser. En anhopning av kursavslutningar kunde därför inträffa under den senare delen av studietiden. För eleven kunde det vara svårt att förstå såväl kursstruktur som bedömningsförfarande. Det saknades ”en röd tråd” i utbildningen.

Avsaknaden av helhet kom också till uttryck i brist på samverkan mellan karaktärsämnen och kärnämnen. Det framkom även önskemål om att arbeta fram tydliga studievägar för att underlätta elevens val. Åtgärder borde vidtas för att eleven skulle stimuleras att välja på ett mera varierat sätt och inte med övervikt för byggnadssträarbetare. Det ansågs vidare önskvärt att förändringar i branschen kom till uttryck i kursplanerna. En sådan förändring var utvecklingen mot mera utbredd småföretagande. Den nya byggnadsarbetaren ska inte bara vara specialist utan behöver också ha övergripande kunskaper inom byggverksamhet i allmänhet. Arbete i direkt kontakt med kunden har blivit allt vanligare, en förändring som ledde till krav på social

kompetens och kundfokus. Branschen betonade även behovet av en större arbetsmiljömedvetenhet.

Förändringar i fråga om ämnen och kurser

Ett system med ämnesbetyg innebär krav på anpassning mellan ämnen och ingående kurser. Kurser med likartat innehåll kan sammanföras i ett ämne. Ett definierat ämne kan delas upp i lämpliga avsnitt, kurser. En kurs som inte passar inom ett ämne kan bilda utgångspunkt för ett nytt ämne. I arbetet med revidering av kursplanerna har det också funnits en uttalad ambition att hålla nere antalet kurser. I fråga om karaktärsämnen har 100 poäng satts som nedre gräns för omfattningen av en kurs.

För Byggprogrammets del har dessa intentioner fått till följd att karaktärsämneskursernas antal har halverats – från ett hundratal till ett femtiotal. Samtidigt har karaktärsämnenas antal ökat – från ett dussintal till det dubbla. Lärarnas och branschens synpunkter har beaktats vid konstruktionen av ämnen och kurser. Det utbildningsinnehåll, som är gemensamt för alla byggelever, har samlats i karaktärsämnet Byggprocessen, ett ämne som lyfter fram branschen som helhet och de nya krav som ställs i fråga om entreprenörskap, kundfokus och arbetsmiljö. Inriktningarnas gemensamma kunskapsinnehåll ligger därefter till grund för egna ämnen. När inriktningarna delas upp i områden tillkommer nya ämnen. Vid sidan av yrkesutbildningarnas tydliga huvudspår finns utrymme för individuellt formade val. Det går nu att peka ut tydliga studievägar – fyra inriktningar som rymmer åtta områden. Ett generellt skrivet ämne - Specialyrke - gör det möjligt att därutöver anordna ett flertal olika yrkesutbildningar i samverkan med branschen. Den generella utformningen av detta ämne öppnar för framtida yrken inom programmet.

I den tidigare programstrukturen var det vanligt att eleven deltog i flera kurser inom ett ämne samtidigt. Nu är huvudprincipen att ett ämne är uppbyggt av kurser som bygger på varandra. För eleven innebär detta att studier, kunskapsstillväxt och bedömning hör samman. Varje kurs utgör en tydlig etapp på studievägen. Tidigare kunde exempelvis en elev som byggde en vägg under en dag vara inne i tre olika kurser: stommar, isolering och beklädnader. Nu sker dessa moment inom samma kurs. Därmed flyttas fokus från de olika momenten till elevens utveckling till hantverkare. Under utbildningens gång återkommer eleven till de olika momenten ett flertal gånger. Successivt fördjupas och breddas kunskapen. Eleven får inte separata betyg i stombyggnad, isolering, och väggbeklädnad utan ett sammanfattande betyg som avser husbyggnad.

Ett helhetstänkande kommer sålunda till uttryck i konstruktionen av de nya ämnena. I normalfallet läser en elev bara ett eller ett par karaktärsämnen samtidigt. Tydliga studievägar med successiva val har skapats. Den som t.ex. är intresserad av plåtslageri väljer inriktningen Plåtslageri och läser karaktärsämnet Plåtslageri, kurserna 1 och 2. Därefter kan hon eller han välja att fortsätta med ämnet Byggnadsplåtslageri eller att gå vidare med ämnet Ventilationsplåtslageri mot en ventilations-

plåtslagarutbildning. Samtidigt är det möjligt att göra kombinationer utifrån individuella önskemål och lokala behov. Nya byggyrken kan inpassas i systemet efter lokalt samråd. Valbara ämnen och det individuella valet kan användas för att förstärka och fördjupa yrkesutbildningen men också för att bredda mot vidare studier, utlandstjänst eller eget företagande.

Förbättringar av yrkesutbildningens kvalitet

Ett mål för kursplanerevideringen 2007 har varit att förbättra yrkesutbildningens kvalitet. Därför betonas kontinuitet och helhet i den nya programstrukturen. Vidare har det tidigare begreppet Arbetsplatsförlagd utbildning (APU) ersatts av Arbetsplatsförlagt lärande (APL). Därmed flyttas fokus från undervisningens organisering till elevens lärande.

De praktiska inslagens betydelse har stärkts genom att reflektionen lyfts fram i kursplanerna för Byggprogrammets karaktärsämnen; läraren ska ge eleven tillfälle till att reflektera över sin praktik. En sådan växelverkan mellan att göra och att tänka kring det man gör innebär att teorin blir påtaglig och konkret. Avsikten är att eleven ska förstå det som görs. Handlaget utvecklas, samtidigt som en del i denna utveckling består i större förståelse. Genom att sätta ord på verksamheten ökar kompetensen.

Även andra åtgärder syftar till att förbättra utbildningens kvalitet. Det nya kärnämnet Historia avser att vidga omvärldskunskapen och utveckla det kritiska tänkandet. Nya, icke ämnesbundna perspektiv har tillkommit för att stärka helheten i programmet. Ett utpekande av generella kompetenser har samma funktion. Dessa kompetenser är inte direkt yrkesanknutna men bedöms som centrala i den kommande yrkesutövningen.

De generella kompetenser som särskilt framhävs i programmålet är förmågan att hantera information, förmågan att planera och organisera arbetsuppgifter, förmågan att lösa praktiska problem, förmågan att använda utrustning samt förmågan att samarbeta. Vidare betonas språklig och kommunikativ kompetens samt kvalitet och estetisk utformning. Flera av dessa kompetenser finns med bland grunderna för bedömningen i programmets karaktärsämnen, vilket förstärker deras betydelse.

Grunder för bedömningen

Gymnasieskolans kursplaner har, liksom grundskolans tidigare, preciserats i fråga om bedömningen av elevens prestationer genom att bedömningens grunder nu anges. Följande förmågor ska betygsättas i de flesta av Byggprogrammets karaktärsämnen:

Elevens förmåga

- att ta fram relevant information från olika källor samt granska, välja ut och strukturera informationen i förhållande till aktuellt behov
- att planera och organisera arbetsuppgiften utifrån given information

- att välja och hantera material, verktyg, maskiner, utrustningar och arbetsmetoder
- att utföra en uppgift vars resultat bedöms i funktionellt och estetiskt avseende
- att känna till och tillämpa bestämmelser och regler om arbetsmiljö, hälsa och säkerhet
- att uppfatta och hantera problem som uppstår under arbetets gång
- att bedöma det egna arbetet dels under arbetets gång, dels vid avslutat arbete
- att upprätthålla kontakt med kunder och arbetskamrater och utföra uppgifter såväl individuellt som i samarbete med andra

Grunderna för bedömningen ska kopplas till ämnesmål och kursinnehåll. Det är viktigt att eleven blir medveten om vilka grunder för bedömning som gäller varje ämne. Just de i kursplanen angivna grunderna ska bedömas och inget annat. I och med att bedömningen är likartad i flertalet av karaktärsämnen har det blivit enklare att kommunicera med elever och föräldrar kring vad som krävs för olika betyg. Även samverkan med handledare på en APL-plats förenklas. Grunder för bedömningen kan därför användas som ett pedagogiskt hjälpmedel.

Byggprogrammets syfte

Byggprogrammet syftar till att ge en bred orientering om byggprocessen och grundläggande yrkeskompetens inom nybyggnad och renovering av hus och anläggningar. Med byggprocessen avses inte bara en individuell process vilken omfattar arbetets olika faser, från informationsinhämtning och planering till slutförande och granskning av det utförda arbetet. Byggprocessen avser även en sammanhållen produktionsprocess från planläggning och bygglov till slutbesiktning. Men fastigheter och anläggningar har en lång livstid och måste underhållas. Förvaltning av dessa med därtill hörande reparationer, renoveringar och ombyggnationer vidtar. I denna mening har byggprocessen en fortsättning.

Bygg- och anläggningsverksamhet spelar en central roll i samhället. Människors materiella villkor och förhärskande idéer om hur samhället skall se ut och fungera kommer till uttryck i byggnation av olika slag. Betydelsen förstärks av att byggnader ofta är i bruk under lång tid. Sida vid sida finns ofta byggnadsverk från olika tider, vilka vittnar om förändringar såväl i fråga om utformning som vad gäller material och byggteknik. Bygg- och anläggningsverksamhet bidrar på ett påtagligt sätt till formandet av stadsbild och kulturlandskap och drar därigenom upp yttre ramar för mänskligt liv.

Byggandet i Sverige grundar sig på gedigen hantverkstradition. Ett hus, en bro eller en väg förväntas hålla lång tid och kvaliteten är överlag hög. Samtidigt som mycket är sig likt över tiden ändras de ekonomiska och tekniska förutsättningarna för byggandet. Industriell framställning av byggelement och utnyttjande av modern informationsteknik bidrar till rationellt byggande. En ökad medvetenhet om behovet av hållbar utveckling leder till uttalade krav på att material som används skall främja miljö och hälsa. Tillsammans med nya uppfattningar om funktion och estetiskt utförande stimulerar dessa krav utveckling av nya material och ny teknik. Det har även blivit angeläget att finna nya metoder för återanvändning av byggavfall och rivningsmaterial, en fråga vars vikt understryks av byggbranschens storlek. Utbildningen på Byggprogrammet skall präglas av branschens förändrade villkor och nya krav.

Byggprogrammet utbildar byggnadsträarbetare, betongarbetare, murare, anläggningsarbetare, maskinförare, målare och plåtslagare samt mot ett stort antal specialyrken som bergarbetare, glastekniker, golvläggare, håltagare, takmontör, byggmarknadsförsäljare m. fl. Sammantaget leder programmet mot ett tjugotal olika yrken. Programmet stödjer "livslångt lärande" genom att lägga en grund för fortsatt lärande i arbetslivet och för vidare studier. I likhet med övriga program inbegriper Byggprogrammet en medborgarutbildning och avser därtill ge utrymme för personlig utveckling.

Utbildningen på Byggprogrammet gör eleven anställningsbar, men inom de flesta yrkesområden fordras det en lärlingstid på ytterligare två till tre år efter avslutade gymnasiestudier för att uppnå de krav som branschen ställer på ett professionellt yrkesutövande. Den personliga och kunskapsmässiga utvecklingen fortsätter då i det dagliga arbetet på arbetsplatsen. Som lärling är man anställd och får lön.

Gymnasieutbildningen öppnar för vidare studier vid högskolor och universitet. Det finns möjligheter till eftergymnasial utbildning, exempelvis i form av Kvalificerade Yrkesutbildningar (KY) eller Yrkesteknisk Högskola (YTH).

Samarbete över programgränserna

Programmålet öppnar för samarbete med andra program som till exempel:

- Naturvetenskapsprogrammet vad gäller naturvetenskapliga studier
- Teknikprogrammet kring teknikutveckling
- Handels- och administrationsprogrammet kring försäljning och marknadsföring
- El- och Energiprogrammen inom fastighetsskötsel
- Industriprogrammet när det gäller material, sammanfogningsteknik och industriellt byggande och
- Samhällsvetenskapsprogrammet i fråga om utbyte med andra länder

Kunskapsmål

Kunskapssyn

Teori och praktik är, enligt programmålet, inte väsensskilda sysselsättningar som pågår i skilda rum. Tvärtom samverkar de i hög grad: Praktiken ger upphov till eftertanke och slutsatser. Teorier och idéer omsätts i praktisk handling. Samarbeta på arbetsplatsen och kundkontakter reser språkliga krav. Reflektionens roll i kunskapsutvecklingen betonas i alla karaktärsämnen på Byggprogrammet. Yrkeskunnande tar sig praktiska uttryck. Handlag, rutin och problemlösningsförmåga kommer till uttryck i den praktiska verksamheten. I själva verket är teori och praktik oupplösligt förenade i byggtutbildningen. Det leder därför fel att beteckna denna utbildning som enbart praktisk.

Å andra sidan är praktiken utgångspunkt för utbildningen. Det går inte att lära sig ett hantverk enbart utifrån språkliga beskrivningar. Mycket av det eleven behöver kunna är inte åtkomligt via språket. Eleven lär sig yrket genom att öva in hur man gör och genom att iaktta hur andra gör, hur man lyckas och misslyckas. Samtidigt uppövas omdömet. Redskapet i den yrkeskunniges hand fungerar som en förlängning av handen. Successivt växer det fram en förståelse för det man gör. Den praktiska utgångspunkten hindrar inte att språket fyller en utomordentligt viktig funktion i utvecklingen av yrkeskunnandet. Spontana samtal mellan lärare och elev, mästare och lärling men också mellan elever och mellan arbetskamrater är av avgörande betydelse för lärande och kunskapsstillväxt.

En bärande idé i programmålet gäller *tankens koppling till handen*. Denna koppling mellan teori och praktik får språkliga konsekvenser. Språket är ju ett slags redskap för tanken. Genom att sätta ord på det påtagliga blir det möjligt att komma vidare till det mera komplexa. Förmåga att benämna och organisera världen i språket, att skapa sammanhang och teckna bilder med hjälp av ord är inte en gång för alla given utan kan utvecklas. Att klä sina föreställningar i tankar och tillhörande begrepp är därför av fundamental betydelse för utbildningen. Ett viktigt mål för programmet är språklig utveckling både i muntligt och skriftligt avseende. Detta betyder att utrymme ska lämnas för elevens frågor och reflektioner kring verksamheten och att elevens vilja till förståelse ska stimuleras. Dialog mellan lärare och elev, liksom mellan elev och elev är gynnsam för lärandet.

Eleven kan inte skaffa kunskaper och erfarenhet för alla de specifika situationer och arbetsuppgifter som uppstår i yrkeslivet. Däremot kan hon eller han efterhand utveckla en förtrogenhet och beredskap som gör det möjligt att hantera nya situationer, att situationsanpassa metoder och tekniker. Utgångspunkten för detta resonemang står att finna i att en teknik liknar en annan, att ett redskap har likheter med ett annat och att förståelse för ett material gör det lättare att behärska ett annat material. Ett grundligt lärande på ett område öppnar vägen för nytt lärande inom ett liknande område. Yrkesutbildningen förutsätter denna form av lärande.

Byggprogrammet syftar till att hos eleven utveckla ett *professionellt förhållningssätt* och en *yrkessidentitet*. Ett professionellt förhållningssätt innebär att man utför arbetsuppgifter med den kvalitet och det omdöme som förväntas inom det aktuella yrkesområdet. Begreppet yrkessidentitet innefattar förtrogenhet med branschen, yrkestillhörighet och yrkesstolthet. Eleven utvecklar efterhand ett alltmer professionellt förhållningssätt och en yrkessidentitet genom studier i flera olika ämnen, som vart och ett präglas av elevens valda studieväg och som tillsammans står för helhet och sammanhang i utbildningen.

Centrala mål

Programmets centrala mål sätter fokus på yrkesutbildningen och på den framtida yrkesutövningen. Tonvikten ligger därför på genomförandet av praktiska uppgifter på ett yrkesmässigt sätt. Ett nyckelord är självständighet. Eleven ska själv planera, genomföra och utvärdera sin uppgift. Ett andra nyckelord är samarbete. Eleven ska även kunna utföra uppgifter i samarbete med andra.

En förutsättning för genomförandet utgör kunskaper om material, metoder och gällande bestämmelser. Den färdiga produkten bedöms dels funktionellt, dels estetiskt. Det handlar här i huvudsak om en objektiv bedömning, där normen utgörs av praxis inom yrket. Följande resonemang vill förtydliga bedömningen av den färdiga produkten.

En byggnad har som huvudfunktion att skydda mot väder och vind och därmed ger rum för mänsklig aktivitet. Även på detaljnivå ska huset fungera; en dörr ska gå att stänga, ett trappsteg ska ha lagom höjd. Allt ska fungera och hålla i lång tid. En byggnad har utöver detta estetiska kvaliteter. Den anpassas till omgivningen i yttre avseende. Även i inre avseende sker en anpassning till en stil. På detaljnivån krävs ytor utan vanprydande hammarmärken, skarvar som inte är påfallande, enhetlighet i fråga om materialval och utformning. Kundens önskemål är utgångspunkten för den estetiska utformningen men i de fall dessa inte har kommit till uttryck sker en anpassning till rådande smak, ett slags estetisk standard. Arbeten som utförs bedöms såväl funktionellt som estetiskt.

I tidigare kursplaner förekommer uttrycket ”i rimlig tid” i betygskriterierna. I ett system med ämnesbetyg blir detta uttryck vanskligt att använda, eftersom uttrycket kommer att ha högst olika betydelser. Detta innebär inte att tiden upphört att spela en roll i utbildningen. Speciellt i slutet av denna, när eleven närmar sig ett mera yrkesmässigt förhållningssätt till uppgiften, blir tidsaspekten viktig, d.v.s. den tid ett visst arbete får ta. Det handlar om vad som ska betraktas som rimlig tid för att utföra en uppgift satt i relation till elevens utbildningsnivå.

Samverkan mellan ämnen

En del elever, som söker sig till Byggprogrammet, har en längtan bort från boklig kunskap till en mera handfast och praktisk utbildning. Inte sällan kan de bära med sig en negativ bild av vad ämnen som t.ex. Svenska eller Matematik kan innebära.

Det faktum att kärnämnen utgör ca 30 procent av den sammanlagda utbildningstiden på Byggprogrammet manar till eftertanke men innebär också en spännande utmaning för skolan.

Om man vill överbrygga klyftan mellan kärnämnen och karaktärsämnen krävs ett utvecklat samarbete mellan dessa. Detta samarbete får inte vara ensidigt i den meningen att det blir en angelägenhet enbart för kärnsämnesläraren eller enbart för karaktärsämnesläraren. Samverkan underlättas av att kärnämnenas stoffval anpassas till karaktären och att eleven upplever att alla programmets ämnen följer gemensamma övergripande mål. Mer än i tidigare program mål och kursplaner för karaktärsämnen för Byggprogrammet betonas att språket utgör grunden och basen för utbildningen. Samverkan är sålunda en angelägenhet för både karaktärsämnen och kärnämnen. Den kräver kommunikation, dvs. att man träffas regelbundet och avhandlar verksamheten på både lång och kort sikt. Samverkan kan gälla ett gemensamt tema men också kursmoment med beröringspunkter.

Perspektiv

Här kommenteras två av de sju perspektiv, som nämns i programmålet, nämligen miljöperspektivet, som ingår i det vidare begreppet hållbar utveckling och entreprenörsperspektivet.

Hållbar utveckling definieras i ett helhetsperspektiv som inkluderar såväl miljömässiga som ekonomiska och sociala dimensioner. En hållbar utveckling förutsätter ekonomiskt och socialt medvetna medborgare som tar del i samhällslivet, som är delaktiga i skeendet och tar ansvar. För Byggprogrammets del innebär detta att eleven har inflytande över sin utbildning och dras in i valet av arbetsformer och innehåll. Demokratiska arbetsformer förutsätts. Tid finns för reflektion kring det regelsystem eleven verkar inom och kring konsekvenser av egna handlingar. Det betyder också att utbildningen inte bara avser yrket och den egna arbetsplatsen. Eleven måste även göras medveten om miljö- och resursfrågornas globala karaktär.

För Byggprogrammets del kan den miljömässiga dimensionen lyftas fram extra. I första hand handlar det om att bygga in kvalitet. Hus och anläggningar byggs för att kunna användas under mycket lång tid. En viktig fråga rör hanteringen av byggavfall. En stor del av det moderna samhällets sopor kommer från byggverksamhet. Det är sålunda angeläget dels att minska sopmängden, dels att hantera soporna på föreskrivet sätt så att miljöpåverkan minimeras.

Entreprenörsperspektivet är av fundamental betydelse för programmet. I en mening handlar det om ett förhållningssätt, d.v.s. att ta initiativ, att agera självständigt, att ta ansvar, att vara kostnadsmedveten, men också om att utveckla social kompetens d.v.s. kunna samarbeta, kommunicera muntligt och skriftligt i kontakter med arbetskamrater och kunder. Detta betonas också i programmålet. Arbeten inom byggnadsområdet utförs ofta i nära kontakt med beställaren, vilket ställer särskilda krav på serviceförmåga, kvalitetsmedvetenhet, estetiskt kunnande och kreativitet.

Denna sida av entreprenörskap gynnas av ett kreativt och problemlösande undervisningsklimat.

I en annan mening handlar entreprenörsperspektivet om förberedelse för eget företagande. Behovet av företagsekonomiska kunskaper framgår av att byggbranschen kännetecknas av en kraftig tillväxt av enmansföretag. En elev som redan i gymnasieskolan vill inrikta sig på eget företagande kan välja kurser från ekonomiska ämnen.

Samverkan mellan skola och arbetsliv samt arbetsplatsförlagt lärande (APL)

Byggprogrammet utbildar för arbetslivets behov. Verksamheten förutsätter därför samverkan med arbetslivet. På lokal nivå fyller yrkesråden en viktig funktion. Genom dessa får arbetslivets företrädare kunskap om vad de kan förvänta sig av eleverna i framtiden men också möjlighet att påverka utbildning inom gällande ramar. Skolan å sin sida behöver följa arbetslivets förändringar för att kunna anpassa utbildningen till dessa. Kursplanerna är skrivna så att de medger en sådan anpassning. Det är i samarbete med arbetslivet skolan skapar olika studievägar.

Byggprogrammets olika yrkesroller kräver förtrogenhet med olika arbetsmoment. Eleven tränar dessa färdigheter såväl i den skolförlagda som i den arbetsplatsförlagda delen av undervisningen. På en arbetsplats tar eleven dessutom del av yrkeskulturen och stimuleras av andras yrkeserfarenhet. En arbetsplats erbjuder autentiska situationer och styrs i hög grad av ekonomiska hänsyn. För Byggprogrammet är det arbetsplatsförlagda lärandet därför av central betydelse.

Den nu gällande ämnesstrukturen underlättar för elev och handledare att anpassa den arbetsplatsförlagda verksamheten till vad eleven hunnit lära sig i skolan. Eleven ges också möjlighet att reflektera över sina erfarenheter och på så sätt bygga ny kunskap. Kvalitet i fråga om APL bestäms inte bara av erfarenhetens bredd och mångsidighet utan i hög grad av i vad mån eleven tänker vidare kring dessa erfarenheter. Optimalt utbyte av APL förutsätter kontinuerlig dialog mellan lärare, handledare och elev. I dessa samtal kan Grunder för bedömningen tjäna som utgångspunkt. För optimalt utbyte av kontakten mellan skola och företag kan denna dokumenteras.

Gymnasiearbete

I Byggprogrammet finns goda möjligheter att genomföra gymnasiearbeten som speglar hela utbildningen. Avsikten är att gymnasiearbetet ska sammanfatta vad eleven lärt sig och bidra till att uppfylla målen för vald studieväg. Det kan exempelvis handla om att under en period ta ansvar för en avgränsad autentisk arbetsuppgift som att anlägga en boulebana, mura en skorsten, bygga en takkupa eller måla och tapetsera ett rum. Eleven planerar, genomför och redovisar resultat och egna erfarenheter. I ett sådant arbete får eleven möjlighet att visa sin förmåga att ta

ansvar, att lösa problem, att planera, att utföra arbetsuppgifter inom yrket, att kommunicera och samarbeta med andra, att beakta kraven på hållbar utveckling och att genomföra uppgifter med estetisk känsla o.s.v. Uppgiften ska så långt det är möjligt tas fram i samverkan med företrädare för arbetslivet och ge eleven möjlighet att visa upp sitt samlade yrkeskunnande.

En god grund för gymnasiearbetet läggs i det gemensamma ämnet Byggprocessen. Kursen Byggprocessen 2 bedrivs i projektform och ger erfarenheter att arbeta på egen hand och att dokumentera denna verksamhet. Redan från skolstarten vänjs eleven vid ett rationellt förhållningssätt till en lite mera omfattande uppgift. Då undviker man att gymnasiearbetet uppfattas som något påtvingat och eleven inser att dokumentation av uppgiften underlättar arbetet.

Studievägar inom programmet se bilaga 4

Kommentar till programmålet för Naturvetenskapsprogrammet

I detta material kommenteras programmålet för Naturvetenskapsprogrammet. Syftet är att kommentarerna ska vara ett stöd framförallt för de professionella att lättare förstå och arbeta med programmålet samt ett stöd när studievägar planeras. I kommentarerna tydliggörs programmålets bakgrund, motiv och syften. Där ges också, under rubriken Studievägar inom programmet, exempel på hur kurser inom det valbara utrymmet kan kombineras för att förbereda för olika yrken, yrkesområden och eftergymnasiala studier.

Detta är alltså ett stödmaterial. Om kommentarerna innehåller uttalanden om att något ska eller bör vara på ett visst sätt beror det på att detta gäller enligt programmålet eller andra skolförfattningar.

Programspecifika utgångspunkter

Naturvetenskapsprogrammet har en jämn könsfördelning och ger eleverna goda förutsättningar för en bred bildning. Efter gymnasieskolan går flertalet elever vidare till högre studier. Knappt hälften studerar då inom naturvetenskap eller teknik. Övriga återfinns inom olika områden, där humaniora och samhällsvetenskap är väl representerade.

Jämfört med Gy 2000 är Naturvetenskapsprogrammets struktur relativt oförändrad. De gemensamma karaktärsämnena är desamma som i Gy 2000.

I inriktningarna är nyheterna att naturvetenskapsinriktningen har breddats till Naturvetenskap och matematik samt att inriktningen Miljö och natur har fått en mer tvärvetenskaplig prägel.

Kursplanerna i karaktärsämnena på Naturvetenskapsprogrammet är mer generellt skrivna än i Gy 2000. Det ökar möjligheterna att anpassa ämnena mot till exempel de olika inriktningarna, eller olika lokala profiler inom inriktningarna, exempelvis internationell profil, forskningsprofil eller marinbiologisk profil.

De gemensamma karaktärsämnena Biologi, Fysik och Kemi har dessutom fått i stort sett identiska mål, grunder för bedömning och betygskriterier. Avsikten med detta är att betona naturvetenskapen som en helhet och skapa bra förutsättningar för samverkan mellan ämnena.

Naturvetenskapsprogrammets syfte

I programmålet beskrivs programmets naturvetenskapliga och matematiska prägel, men även den samhällsvetenskapliga och humanistiska. Till exempel finns såväl naturvetenskapliga ämnen och matematik som historia och språk med som gemensamma karaktärsämnen i programmet.

För att skapa en helhetssyn på utbildningen förutsätts enligt programmålet att frågeställningar belyses ur ett tvärvetenskapligt perspektiv. Det kan exempelvis innebära att en samhällsfråga belyses ur naturvetenskapliga, sociala, ekonomiska, samhällsvetenskapliga, historiska och etiska aspekter.

Genom Naturvetenskapsprogrammets bredd kan eleverna skaffa sig en allmänbildning och en grund för vidare studier inom de flesta områden. Med valbara kurser och individuella val kan de påverka sin studieväg till exempel genom att förstärka den naturvetenskapliga, humanistiska eller samhällsvetenskapliga prägel.

Naturvetenskapsprogrammet är ett studieförberedande program men eleverna utvecklar också kompetenser för fortsatt lärande i arbetslivet. Exempel på kompetenser som efterfrågas i arbetslivet kan vara social kompetens, samarbetsförmåga, kritiskt tänkande, analytisk förmåga och problemlösningsförmåga.

Enligt programmålet ska samarbete över programgränserna uppmuntras. För Naturvetenskapsprogrammets del kan det exempelvis handla om samverkan med Teknikprogrammet där alla elever också läser Fysik och Kemi, eller med Naturbruksprogrammet som har Biologi som gemensamt karaktärsämne.

För att förstärka programmets bredd och den tvärvetenskapliga prägel kan Naturvetenskapsprogrammet samverka med Samhällsvetenskapsprogrammet. Det kan till exempel handla om samverkan kring ämnet Hållbart samhälle på de inriktningar där ämnet är gemensamt, eller om samverkan kring ett tema om exempelvis global överlevnad där programmens olika karaktärsämnen kan bidra med olika infallsvinklar.

Kunskapsmål

Centrala mål

I Naturvetenskapsprogrammets syfte beskrivs den bredd som programmet ska ge. I de centrala målen däremot anges vad som är Naturvetenskapsprogrammets särart, det vill säga den naturvetenskapliga och matematiska prägel. De centrala målen återspeglas sedan i målen för de naturvetenskapliga ämnena och Matematik.

- *Förmåga att utifrån ett naturvetenskapligt perspektiv kunna analysera, värdera och ta ställning i frågor som rör både samhälle och individ*

Det kan exempelvis innebära att en fråga belyses utifrån den kunskap eleverna har i naturvetenskap, att eleverna värderar frågan utifrån olika synvinklar och att de tar ställning i frågan. Frågor som rör samhälle och individ kan exempelvis vara frågor om hälsa, hållbar samhällsutveckling, astronomi, energi och nya material. På Naturvetenskapsprogrammet betonas det naturvetenskapliga perspektivet, men andra synsätt är också aktuella, till exempel att utifrån ett etiskt perspektiv analysera, värdera och ta ställning i frågor.

- *Kunskap om naturvetenskapens och matematikens roll i samhällsutvecklingen*

Det kan exempelvis innebära att se vilken roll naturvetenskapen och matematiken har för individer och samhällen i olika tider, och att knyta an till aktuella samhällsfrågor och till elevernas intresse och nyfikenhet. Det kan också innebära att eleverna betraktar naturvetenskapen och matematiken utifrån olika kulturer genom historien och ser vilka bidrag de har gett till utvecklingen inom området. Vidare kan det innebära att eleverna uppmärksammar vad olika naturvetenskapliga upptäckter har fått och kan få för konsekvenser för människor, både i positiv och i negativ bemärkelse.

- *Förmåga att använda naturvetenskapliga teorier och modeller och att arbeta experimentellt*

Det kan exempelvis innebära att eleverna använder evolutionsteorin för att förklara djurs beteende eller att de använder Big Bang-teorin för att förklara ett expanderande universum. Det kan också innebära att eleverna upptäcker att teorier och modeller fungerar som verktyg för att synliggöra och bearbeta frågor, och att teorier och modeller samtidigt ger möjlighet att skapa nya frågeställningar och hypoteser. Vidare kan det innebära att eleverna belyser hur teorier och modeller förändras över tid, eller hur de samspelar med experiment.

I det experimentella arbetet ingår observationer, experiment, laborationer och fältstudier. Det experimentella arbetet kan exempelvis innebära att eleverna formulerar hypoteser, utformar experiment och analyserar resultat för att bli förtrodda med naturvetenskapliga arbetsmetoder. Experimenten kan vara av olika typ där frihetsgraden varierar. I ett experiment kan eleverna själva välja tillvägagångssätt och i ett annat kan de följa en mer detaljerad instruktion.

- *Förmåga att kommunicera naturvetenskap och matematik*

Det kan exempelvis innebära att argumenterande samtal förs mellan elever och lärare samt eleverna sinsemellan. Det kan också innebära att eleverna diskuterar och analyserar resultat från exempelvis experiment samt redovisar arbetet. I kommunikationen kan också ingå att hantera naturvetenskapens och matematikens symbolspråk samt att genomföra matematiska bevis och argumentera logiskt. Dramatisering och estetiska och digitala uttrycksformer kan också ingå i kommunikationen. Vidare kan det innebära att söka information från olika typer av källor och kritiskt granska denna.

- *Fördjupade kunskaper i naturvetenskap och matematik*

För att utveckla ovanstående kunskaper behövs ett innehåll att arbeta med. Det är detta innehåll som avses med *fördjupade kunskaper i naturvetenskap och matematik*.

Samverkan mellan ämnen

Enligt programålet ska kärnämnen anpassas till programmets karaktär. Inom karaktärsämnen på Naturvetenskapsprogrammet arbetar eleverna bland annat med kommunikation och argumentation. Här finns möjligheter till samverkan med exempelvis ämnena Svenska eller Svenska som andraspråk och Engelska.

Ett av målen i Biologi, Fysik, Kemi och Matematik är att kunna sätta ämnet i ett sammanhang och se dess relevans. I detta ligger bland annat att göra historiska kopplingar. Här kan ämnena samverka med ämnet Historia, exempelvis genom att studera naturvetenskapens och matematikens idéhistoria.

Karaktärsämnen Biologi, Fysik och Kemi kan samverka med ämnet Naturkunskap till exempel när det gäller att studera samhällsfrågor ur ett naturvetenskapligt perspektiv eller att arbeta med hållbar samhällsutveckling.

Genom samverkan mellan olika ämnen ökar förutsättningarna för eleverna att se sammanhang och att uppfatta Naturvetenskapsprogrammet som en helhet.

Perspektiv

De perspektiv som ska belysas i undervisningen är ett etiskt perspektiv, ett historiskt perspektiv, ett internationellt perspektiv, ett naturvetenskapligt perspektiv, ett genusperspektiv, ett entreprenörskapsperspektiv och ett miljöperspektiv som ingår i det vidare begreppet hållbar utveckling.

Ett *etiskt* perspektiv är centralt i samtal kring människans livsvillkor. Diskussioner kring värdefrågor ger eleverna tillfälle att reflektera över gott och ont, rätt och fel.

På Naturvetenskapsprogrammet kan det etiska perspektivet till exempel beröra djurförsök, forskares ansvar, hur naturvetenskaplig verksamhet påverkar samhällsutvecklingen och vilket ansvar vi har gentemot livets mångfald och kommande generationer.

Ett *historiskt* perspektiv ger en grund för att förklara dagens samhälle och kultur men är också ett verktyg för att analysera framtidsfrågor.

På Naturvetenskapsprogrammet kan det historiska perspektivet till exempel beröra hur kunskapen om naturen har utvecklats och hur den har påverkat vårt sätt att tänka om oss själva och vår plats i universum. Det historiska perspektivet kan även lyfta fram naturvetenskapen som en mänsklig konstruktion.

Ett *internationellt* perspektiv blir allt viktigare. Kunskapsutvecklingen sker i internationella sammanhang och kommunikation förutsätter goda kunskaper i olika språk. För att kunna formulera och kommunicera idéer och information samt för att kunna möta människor från olika kulturer i skilda sammanhang är språkkunskaper också viktiga. Språket är av grundläggande betydelse för lärandet och en väg till kunskap. Genom språket blir kunskapen synlig och hanterbar.

På Naturvetenskapsprogrammet läser alla elever Engelska och Moderna språk. Mellan språk och naturvetenskap och matematik finns många kopplingar. Det kan exempelvis handla om att elever läser vetenskapliga artiklar på andra språk, deltar i internationella samarbeten eller har kontakt med forskare och elever i andra länder.

Ett *genusperspektiv* ger eleverna möjligheter att upptäcka och motverka diskriminerande förhållanden i samhället samt att diskutera jämställdhet.

På Naturvetenskapsprogrammet väljs innehåll och arbetssätt så att undervisningen upplevs som meningsfull för båda könen. Det kan exempelvis innebära att möta både pojkars och flickors olika intresseområden inom naturvetenskap och matematik samt att reflektera över varför dessa områden ser ut som de gör. Ett genusperspektiv på Naturvetenskapsprogrammet kan också innebära att eleverna reflekterar kring varför den naturvetenskapliga historien är dominerad av män och vilka konsekvenser det har fått för naturvetenskapens utveckling.

Ett *entreprenörskapsperspektiv* kan dels handla om att förstå processen för hur ett företag växer fram från idé till slutprodukt och dels handla om den kreativa skaparlusten och viljan att forma framtiden.

På Naturvetenskapsprogrammet kan ett entreprenörskapsperspektiv exempelvis innebära att personer och uppfinnare inom naturvetenskap och matematik lyfts fram. Det kan också innebära att främja elevernas kreativitet genom att de får vara delaktiga i att utforma experiment. Genom samverkan med till exempel företag på orten kan elever upptäcka vad kreativitet kan leda till och hur kunskaper i naturvetenskap och matematik kan tillämpas.

Miljöperspektivet behandlar miljömässiga, ekonomiska och sociala frågeställningar och hur de samverkar med varandra. Medvetenheten om att miljö- och samhällsfrågor har en lokal, regional och global dimension har ökat. Dessutom har tidsaspekten förlängts då det står klart att våra val påverkar kommande generationer. Den växande komplexiteten för med sig att miljöfrågorna ses och förstås på olika sätt beroende på socialt och kulturellt sammanhang.

På Naturvetenskapsprogrammet kan miljöperspektivet lyftas fram när till exempel frågor om energi och resursutnyttjande diskuteras. Att miljöperspektivet har vidgats mot hållbar utveckling innebär att frågorna både kopplas till naturvetenskapliga och miljömässiga aspekter, och till ekonomiska och sociala aspekter som intressekonflikter mellan olika grupper, konsekvenser för kommande generationer och framtida kostnader. Här kommer flera av de andra perspektiven in, till exempel det etiska och det internationella.

Kunskapssyn

I programålet för Naturvetenskapsprogrammet ges en vid innebörd av kunskapsbegreppet. Naturvetenskap beskrivs utifrån *kunskap i naturvetenskap*, *kunskap om naturvetenskap* och *naturvetenskaplig kunskap som underlag för argument och ställningstaganden*. Tillsammans utgör dessa tre delar en helhet. Denna vida syn på kunskap åter-

spelas i kursplanerna för de naturvetenskapliga ämnena i Gy 2007 och återfinns i grundskolans kursplan för de naturorienterande ämnena.

Kunskap i naturvetenskap berör det naturvetenskapliga innehållet. Det kan handla om både grundläggande områden och områden som berör forskningsfronten.

Kunskap om naturvetenskap kan exempelvis handla om att öka kunskapen om naturvetenskapliga undersökningsmetoder så att eleverna bättre kan uppskatta styrkor och svagheter i naturvetenskapliga utsagor i förhållande till situation och sammanhang. Det kan handla om förståelse av hur en forskningsprocess går till, bland annat hur vetenskapliga resultat granskas och testas innan de accepteras och offentliggörs. Det kan också handla om att synliggöra att ställningstaganden inom forskarvärlden många gånger påverkas av beslut inom andra delar av samhället.

Naturvetenskaplig kunskap är också ett underlag för argument och ställningstaganden. En utgångspunkt för att kunna använda sin kunskap på det sättet är att eleverna möter aktuella samhällsfrågor. Det kan till exempel handla om intelligent design, fågelinfluensan och strålning från mobiltelefoner. Eleverna kan genom att argumentera och ta ställning utveckla tillit att uttrycka personliga åsikter i frågor som knyter an till naturvetenskap.

Samverkan mellan skola och samhälle samt arbetsplatsförlagt lärande (APL)

För Naturvetenskapsprogrammet kan lokala intressenter vara företag, universitet/högskolor och organisationer. Den samverkan som sker mellan skolan och samhället kan exempelvis handla om att projekt genomförs i samverkan med högskolan, att föreningar bjuds in till skolan, att elever redovisar för beslutsfattare i kommunen, att studiebesök genomförs hos företag eller att en utställning för allmänheten presenteras på biblioteket.

Arbetsplatsförlagt lärande (APL)

Enligt programålet *bör* varje elev på programmet genomföra APL. Det innebär att det ska finnas särskilda skäl för att en skola inte ska erbjuda APL till alla elever på Naturvetenskapsprogrammet.

APL på Naturvetenskapsprogrammet kan exempelvis förläggas till företag, universitet/högskolor, organisationer och andra skol- och verksamhetsformer som grundskolan eller förskolan. Syftet är att bidra till måluppfyllelsen i olika ämnen och kurser. För att uppnå detta kan en elev eller en grupp elever arbeta med delar av sin kemikurs på exempelvis ett reningsverk, eller arbeta med delar av sin fördjupningskurs i Matematik på en högskola, eller genomföra ett projekt om rymden för en grundskoleklass.

Gymnasiearbete

Gymnasiearbetet ska utgå från centrala kunskapsområden inom programmet. Dessa centrala kunskapsområden beskrivs i de centrala målen i programmet. Det innebär att en elev inom ramen för gymnasiearbetet inte kan utveckla ett särintresse som ligger utanför programmet. På Naturvetenskapsprogrammet kan en elev eller en grupp elever arbeta med en fördjupad uppgift, till exempel partikelfysik eller bioteknik, men beröra den utifrån en helhetsyn på programmet, exempelvis genom att ställa frågor, värdera och ta ställning i dessa, koppla uppgiften till dess roll för individ och samhälle, använda teorier och modeller samt arbeta experimentellt.

Studievägar

Med en studieväg menas inom Barn- och fritidsprogrammet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnena, de gemensamma inriktningskurserna, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Barn- och fritidsprogrammet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas ska skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Barn- och fritidsprogrammets kunskapsområde.

Alla program ger grundläggande behörighet inom högskolan om eleven uppfyller kraven för gymnasieexamen.

Studievägar inom Barn- och fritidsprogrammet

De flesta av programmets yrkesområden ställer krav på vidare studier och därför behöver flera studievägar erbjudas med behörighetsgivande kurser och meritämnen för högskolan. Några studievägar kan ge kompetens för arbete direkt efter gymnasieskolan. Det rör sig då om arbete som barnskötare och arbete med personlig assistans inom såväl pedagogiska verksamheter som socialtjänst och fritidsverksamheter. Det kan också vara arbete som bad- och idrottsplatspersonal eller som ledare för olika aktiviteter inom fritidssektorn. Utbildningen avslutas med ett gymnasiearbete där elevens kompetens förstärks ytterligare.

Det finns många olika möjligheter att skapa studievägar genom programmet. Det som föreslås nedan är bara exempel. Utifrån lokala intressen och behov kan andra kombinationer av kurser göras. Studievägar mot arbete med personlig assistans och mot vidare studier kan skapas utifrån alla tre inriktningarna. Likaväl kan profileringar mot idrott göras inom såväl inriktningen Pedagogiskt arbetet som inriktningen Fritidsverksamheter.

Studievägar med utgång mot arbete och vidare studier inom pedagogiskt arbete

Målet för inriktningen Pedagogiskt arbete är att eleverna utvecklar kunskaper och kompetenser för arbete inom förskola, fritidshem och skola. Inriktningen innebär en fördjupning av programmets pedagogiska karaktär och vänder sig till elever som vill arbeta med såväl barn som ungdomar inom olika pedagogiska verksamheter. Detta kan vara som barnskötare, förskollärare, fritidspedagog, grundskollärare eller gymnasielärare. Inriktningen vänder sig också till elever som vill arbeta med barn och ungdomar med funktionshinder, som elevassistent eller pedagogisk assistent.

Bilaga 4 – Barn- och
fritidsprogrammet

3 (15)

Dnr 2006:521

Kärnämnen 800 p	
Svenska	200 p
Engelska	100 p
Matematik	100 p
Samhällskunskap	100 p
Idrott och hälsa	100 p
Estetisk verksamhet	50 p
Historia	50 p
Religionskunskap	50 p
Naturkunskap	50 p

Valbara ämnen och kurser 400 p	
Pedagogiskt arbete Rörelse, lek och skapande verksamhet	100 p
Specialpedagogik Specialpedagogik	200 p
Teckenspråk för hörande Teckenspråk för hörande 1	100 p
<i>eller</i>	
Pedagogik Pedagogiska teorier och praktiker	100 p
<i>eller</i>	
Kommunikation och ledarskap Aktivitetsledarskap	100 p

Exempel på ämnen och kurser inom individuellt val	
Bild Bild och form	100 p
Drama Pedagogiskt drama	100 p
Natur och friluftsliv Natur och friluftsliv 1	100 p
<i>eller</i>	
Teckenspråk för hörande Teckenspråk för hörande 2	100 p
Mat och hälsa Mat och hälsa	100 p

Inriktning Pedagogiskt arbete 300 p	
Pedagogik Barn och ungdom	100 p
Pedagogiskt arbete Pedagogiskt arbete	200 p

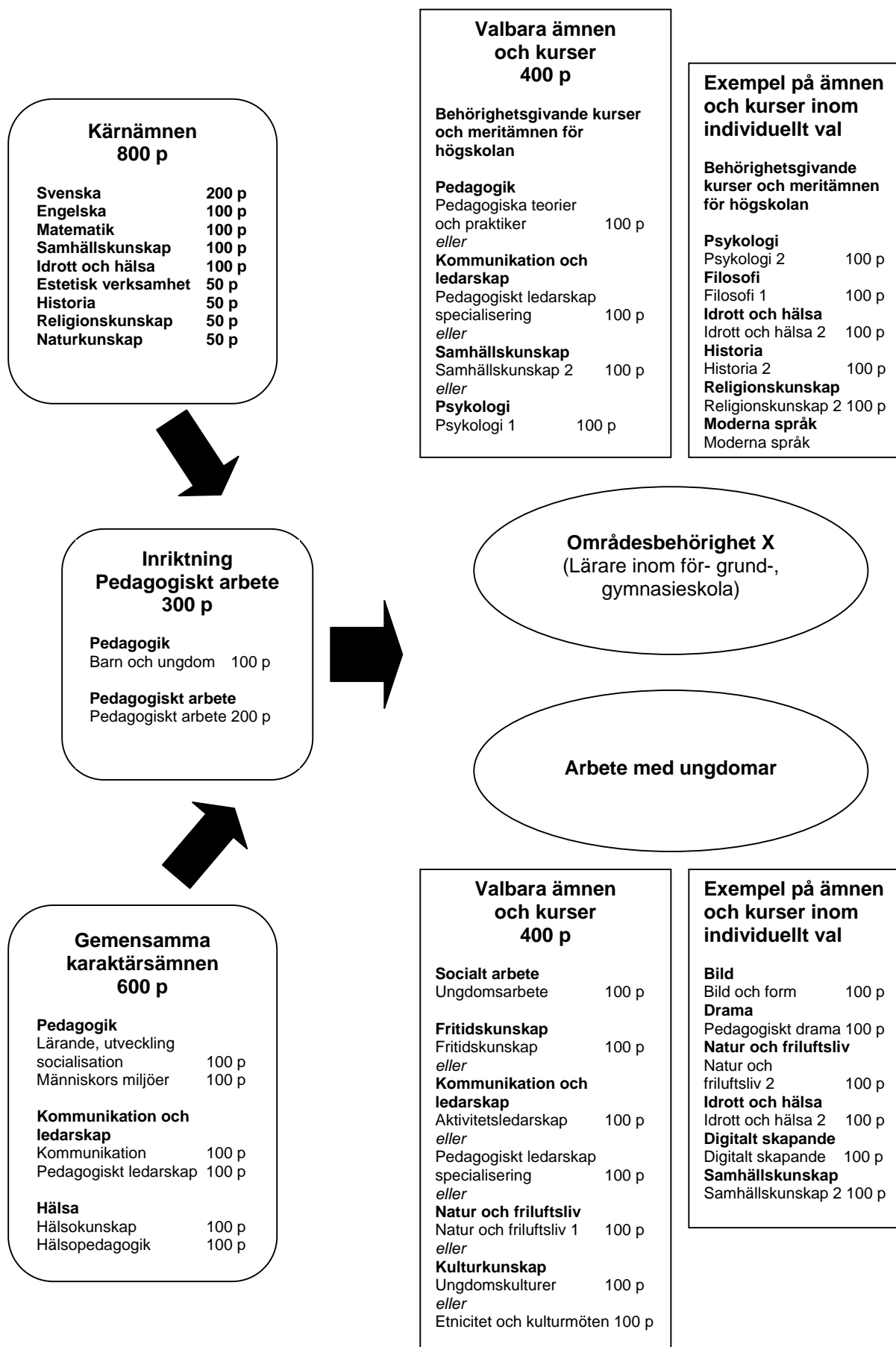
**Barnskötare och
elevassistent/ pedagogisk
assistent**

**Barnskötare och
områdesbehörighet X**
(förskolllärare, lärare,
fritidspedagog)

Gemensamma karaktärsämnen 600 p	
Pedagogik Lärande, utveckling socialisation	100 p
Människors miljöer	100 p
Kommunikation och ledarskap Kommunikation	100 p
Pedagogiskt ledarskap	100 p
Hälsa Hälsokunskap	100 p
Hälsopedagogik	100 p

Valbara ämnen och kurser 400 p	
Pedagogiskt arbete Rörelse, lek och skapande verksamhet	100 p
Behörighetsgivande kurser och meritämnen för högskolan	
Pedagogik Pedagogiska teorier och praktiker	100 p
<i>eller</i>	
Kommunikation och ledarskap Aktivitetsledarskap	100 p
<i>eller</i>	
Pedagogiskt ledarskap specialisering	100 p

Exempel på ämnen och kurser inom individuellt val	
Behörighetsgivande kurser och meritämnen för högskolan	
Bild Bild och form	100 p
Drama Pedagogiskt drama	100 p
Natur och friluftsliv Natur och friluftsliv 1	100 p
<i>eller</i>	
Psykologi Psykologi 1	100 p
Filosofi Filosofi 1	100 p
Samhällskunskap Samhällskunskap 2	100 p
Moderna språk Moderna språk	

Barnskötare och elevassistent/pedagogisk assistent

Kompetens att arbeta som barnskötare och/eller elevassistent eller pedagogisk assistent kan ges inom inriktningen Pedagogiskt arbete. Genom att välja kursen Rörelse, lek och skapande verksamhet, 100 p inom ämnet Pedagogiskt arbete och förlägga APL inom förskolan kan eleverna nå yrkeskompetens motsvarande den 1-åriga barnskötarutbildningen inom kommunala vuxenutbildningen. Kurserna Aktivitetsledarskap, Pedagogiska teorier och praktiker, Bild och form, Pedagogiskt drama, Natur och friluftsliv 1 och Mat och hälsa kan stärka denna yrkeskompetens ytterligare.

Ämnet Specialpedagogik ger eleverna kompetens för arbete som elev- eller pedagogisk assistent inom pedagogiska verksamheter. Kurser inom ämnena Teckenspråk för hörande, Bild och Drama kan stärka denna kompetens ytterligare.

Barnskötare och områdesbehörighet X (förskollärare, lärare, fritidspedagog)

Möjlighet finns att välja studieväg som ger eleverna både kompetens för arbete som exempelvis barnskötare och högskolebehörighet för att senare studera vidare till t ex förskollärare, fritidspedagog eller lärare inom grund- och gymnasieskolan. Kursen Rörelse, lek och skapande verksamhet ger kompetens för arbete som barnskötare och därtill väljs behörighetsgivande kurser för högskolan.

Områdesbehörighet X (lärare inom för-, grund- och gymnasieskola)

Genom inriktningen Pedagogiskt arbete kan studievägar skapas mot områdesbehörighet X (förskollärare, fritidspedagog, grund- och gymnasielärare inom olika ämnen). Eleverna väljer de behörighetsgivande kurser som krävs för respektive lärarutbildning.

Arbete med ungdomar

Genom att välja kurserna Ungdomsarbete, Ungdomskulturer och Fridskunskap kan en studieväg utformas utifrån inriktningen Pedagogiskt arbete, vilken leder till kompetens att arbeta med ungdomar inom olika pedagogiska verksamheter och inom fritidssektorn. Kurser inom ämnena Kommunikation och ledarskap, Natur och friluftsliv, Idrott och hälsa, Kulturkunskap, Bild, Drama och Digitalt skapande kan ytterligare stärka denna kompetens.

Studievägar med utgång mot arbete och vidare studier inom socialt arbete

Målet för inriktningen Socialt arbete är att utveckla kunskaper om människors sociala situation, såväl nationellt som globalt. Inriktningen har en tydlig samhällsvetenskaplig grund och vänder sig till elever som har ett samhällligt och socialt intresse och förbereder för arbete och engagemang i sociala projekt, inom frivilligorganisationer och för bistandsarbete. Inriktningen förbereder också för arbete där personlig assistans ges och för vidare studier till exempelvis polis, väktare, kriminalvårdare, psykolog, socialpedagog, socionom, diakon eller lärare.

Bilaga 4 – Barn- och fritidsprogrammet

6 (15)

Dnr 2006:521

Kärnämnen	
800 p	
Svenska	200 p
Engelska	100 p
Matematik	100 p
Samhällskunskap	100 p
Idrott och hälsa	100 p
Estetisk verksamhet	50 p
Historia	50 p
Religionskunskap	50 p
Naturkunskap	50 p

Inriktning	
Socialt arbete	
300 p	
Samhällskunskap	
Samhällskunskap 2	100 p
Socialt arbete	
Socialt arbete	200 p

**Personlig assistent,
habiliteringsassistent**

Områdesbehörighet Y
(Socionom, psykolog,
diakon)

Gemensamma karaktärsämnen	
600 p	
Pedagogik	
Lärande, utveckling socialisation	100 p
Människors miljöer	100 p
Kommunikation och ledarskap	
Kommunikation	100 p
Pedagogiskt ledarskap	100 p
Hälsa	
Hälsokunskap	100 p
Hälsopedagogik	100 p

Valbara ämnen och kurser	
400 p	
Specialpedagogik	
Specialpedagogik	200 p
Hälsa, vård och omsorg	
Vård och omsorgsarbete 1	200 p
<i>eller</i>	
Teckenspråk för hörande	
Teckenspråk för hörande 1	100 p
<i>eller</i>	
Fritidskunskap	
Fritidskunskap	100 p

Exempel på ämnen och kurser inom individuellt val	
Psykologi	
Psykologi 1	100 p
Natur och friluftsliv	
Natur och friluftsliv 1	100 p
Teckenspråk för hörande	
Teckenspråk för hörande 2	100 p
Drama	
Pedagogiskt drama	100 p

Valbara ämnen och kurser	
400 p	
Behörighetsgivande kurser och meritämnen för högskolan	
Socialt arbete	
Ungdomsarbete	100 p
<i>eller</i>	
Frivilligorganisationer och bistandsarbete	100 p
<i>eller</i>	
Kommunikation och ledarskap	
Pedagogiskt ledarskap specialisering	100 p
<i>eller</i>	
Psykologi	
Psykologi 1	100 p
<i>eller</i>	
Fritidskunskap	
Fritidskunskap	100 p

Exempel på ämnen och kurser inom individuellt val	
Behörighetsgivande kurser och meritämnen för högskolan	
Kulturkunskap	
Ungdomskulturer	100 p
Etnicitet och kulturmöten	100 p
Psykologi	
Psykologi 2	100 p
Religionskunskap	
Religionskunskap 2	100 p
Filosofi	
Filosofi 1	100 p
Moderna språk	
Moderna språk	

Bilaga 4 – Barn- och
fritidsprogrammet

7 (15)

Dnr 2006:521

Kärnämnen 800 p	
Svenska	200 p
Engelska	100 p
Matematik	100 p
Samhällskunskap	100 p
Idrott och hälsa	100 p
Estetisk verksamhet	50 p
Historia	50 p
Religionskunskap	50 p
Naturkunskap	50 p

Inriktning Socialt arbete 300 p	
Samhällskunskap	
Samhällskunskap 2	100 p
Socialt arbete	
Socialt arbete	200 p

**Kriminalvårdare, väktare,
samt områdesbehörighet Z
(Polis)**

**Områdesbehörighet X
(Lärare inom grund-,
gymnasieskolan)**

Gemensamma karaktärsämnen 600 p	
Pedagogik	
Lärande, utveckling socialisation	100 p
Människors miljöer	100 p
Kommunikation och ledarskap	
Kommunikation	100 p
Pedagogiskt ledarskap	100 p
Hälsa	
Hälsokunskap	100 p
Hälsopedagogik	100 p

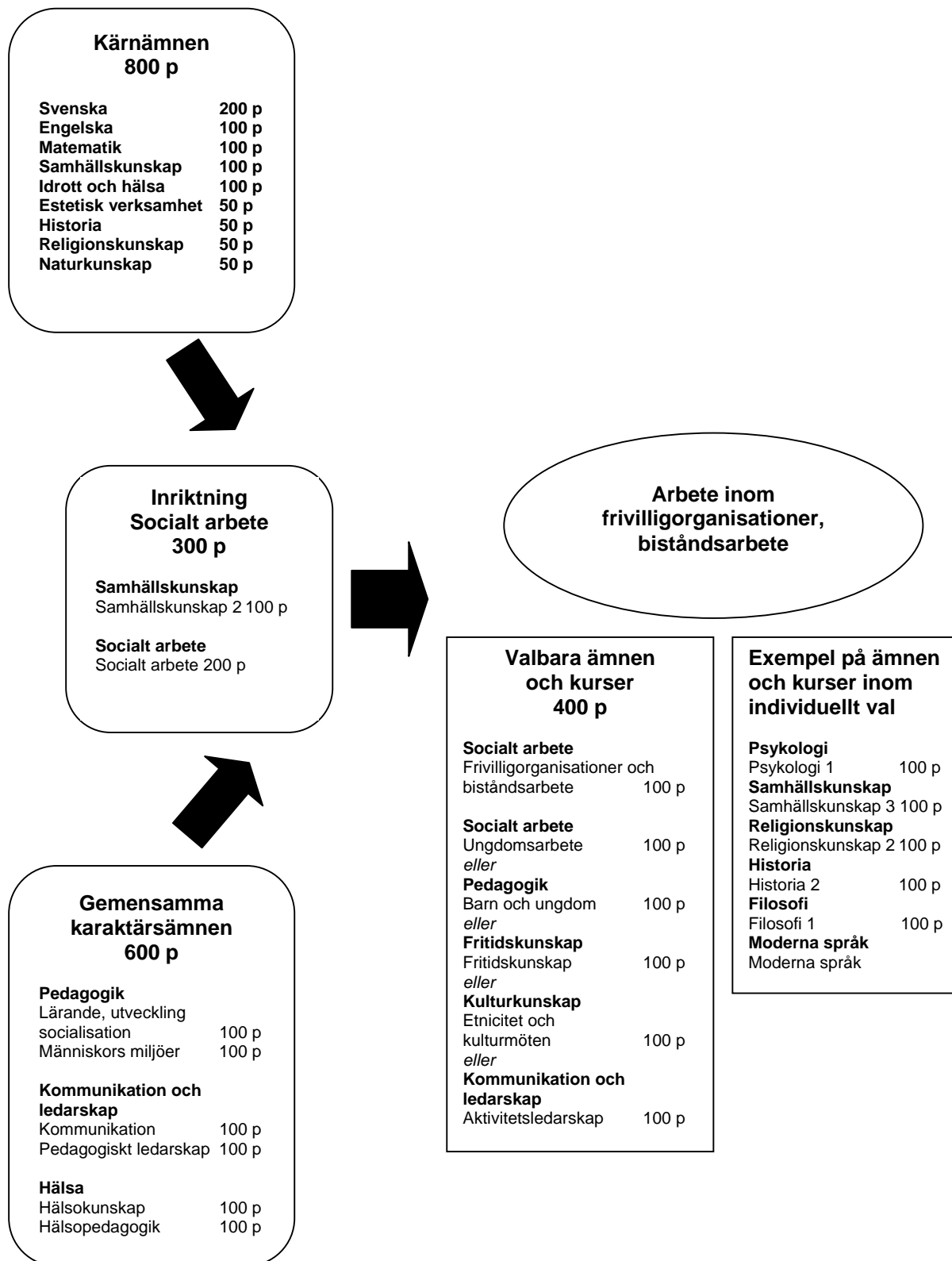
Valbara ämnen och kurser 400 p	
Behörighetsgivande kurser och meritämnen för högskolan	
Socialt arbete	
Ungdomsarbete	100 p
<i>eller</i>	
Skydd och säkerhet	
Skydd och säkerhet	100 p
<i>eller</i>	
Juridik	
Rättsstaten och samhället	100 p
<i>eller</i>	
Kulturkunskap	
Etnicitet och kulturmöten	100 p
<i>eller</i>	
Kommunikation och ledarskap	
Pedagogiskt ledarskap specialisering	100 p

Exempel på ämnen och kurser inom individuellt val	
Behörighetsgivande kurser och meritämnen för högskolan	
Psykologi	
Psykologi 1	100 p
Psykologi 2	100 p
Idrott och hälsa	
Idrott och hälsa 2	100 p
Fritidskunskap	
Fritidskunskap	100 p
Kommunikation och ledarskap	
Pedagogiskt ledarskap specialisering	100 p

Valbara ämnen och kurser 400 p	
Behörighetsgivande kurser och meritämnen för högskolan	
Socialt arbete	
Ungdomsarbete	100 p
<i>eller</i>	
Pedagogik	
Pedagogiska teorier och praktiker	100 p
<i>eller</i>	
Kommunikation och ledarskap	
Pedagogiskt ledarskap specialisering	100 p
<i>eller</i>	
Psykologi	
Psykologi 1	100 p

Exempel på ämnen och kurser inom individuellt val	
Behörighetsgivande kurser och meritämnen för högskolan	
Kulturkunskap	
Ungdomskulturer	100 p
Etnicitet och kulturmöten	100 p
Psykologi	
Psykologi 2	100 p
Religionskunskap	
Religionskunskap 2	100 p
Historia	
Historia 2	100 p
Filosofi	
Filosofi 1	100 p
Moderna språk	
Moderna språk	

Personlig assistent, habiliteringsassistent

Ämnet Specialpedagogik ger eleverna kompetens för arbete med personlig assistans. Kursen Vård och omsorg 1 stärker ytterligare kompetensen att arbeta med personlig assistans eller som habiliteringsassistent på t. ex. ett gruppböende eller i en dagcenterverksamhet. Kurser inom ämnena Fritidskunskap, Natur och friluftsliv, Drama och Teckenspråk för hörande kan också väljas för att stärka denna kompetens.

Områdesbehörighet Y (socioonom, psykolog, diakon)

Genom inriktningen Socialt arbete kan studievägar skapas mot områdesbehörighet Y (socioonom, psykolog, diakon). Eleverna väljer de behörighetsgivande kurser som krävs för respektive utbildning.

Kriminalvårdare, väktare och områdesbehörighet Z (polis)

Inriktningen kan förbereda för utbildningar inom kriminalvården och för utbildningar till väktare. Kurser inom ämnena Skydd och säkerhet, Juridik, Kulturkunskap och Kommunikation och ledarskap stärker kompetensen för studievägens olika yrkesområden. Kompetensen kan ytterligare stärkas genom kurser inom ämnena Psykologi, Idrott och hälsa och Fritidskunskap. Studievägar kan också skapas mot områdesbehörighet Z (polis). Eleverna väljer de behörighetsgivande kurser som krävs för utbildningen.

Genom inriktningen kan studievägar som förbereder för vidare studier till väktare och kriminalvårdare skapas. Inom ämnena Skydd och säkerhet, Juridik och Kulturkunskap finns flera kurser som riktar sig till detta yrkesområde.

Områdesbehörighet X (lärare inom grund- och gymnasieskolan)

Genom inriktningen Socialt arbete kan studievägar skapas även mot områdesbehörighet X (grundskol- och gymnasielärare inom olika ämnen). Eleverna väljer de behörighetsgivande kurser som krävs för respektive lärarutbildning.

Arbete inom frivilligorganisationer, biståndsarbete

Kursen Frivilligorganisationer och biståndsarbete inom ämnet Socialt arbete ingår i en studieväg som förbereder för såväl arbete som vidare studier inom dessa verksamheter. Kurserna Barn och ungdom, Fritidskunskap och Aktivitetsledarskap kan stärka kompetensen att arbeta som ledare för aktiviteter inom olika frivilligorganisationer medan kurser från ämnena Kulturkunskap, Psykologi, Samhällskunskap, Religionskunskap, Historia, Filosofi och Moderna språk kan stärka kompetensen för arbete inom internationella projekt och med biståndsarbete. Vidare studier inom området finns inom olika organisationer och på folkhögskolor. Inom högskolan finns olika kurser i U-landskunskap och kurser om globala frågor, som kan vara relevanta för elever som valt denna studieväg.

Studievägar med utgång mot arbete och vidare studier inom fritidsverksamheter

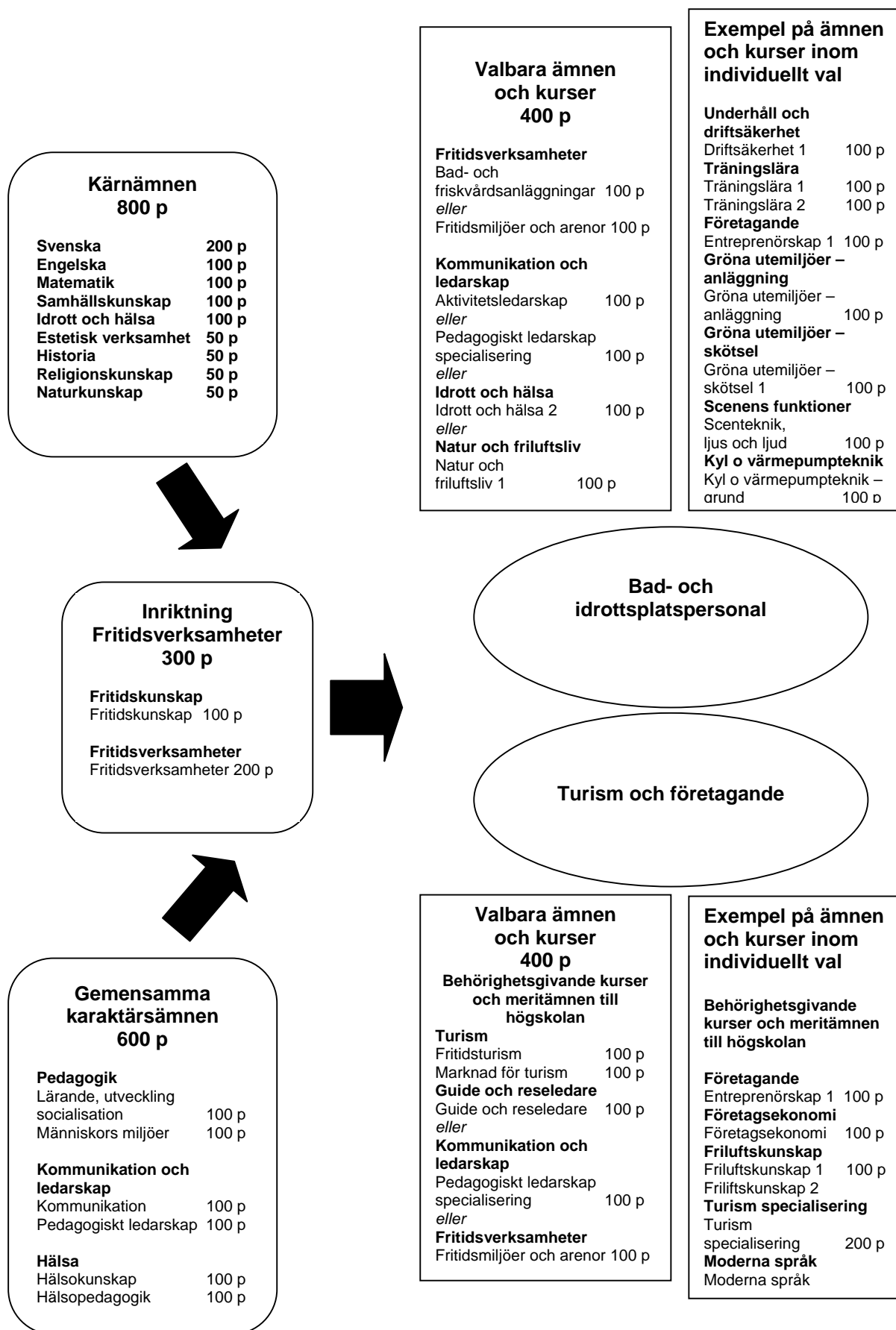
Målet för inriktningen Fritidsverksamheter är att eleverna utvecklar kunskap och kompetenser för arbete inom olika fritidsverksamheter, såväl kommunala, ideella som kommersiella. Inriktningen vänder sig till elever som vill arbeta som ledare för aktiviteter och ledare för fritidsverksamheter samt arbeta med drift och skötsel på olika fritidsanläggningar. Arbete inom fritidsverksamheter handlar om att möta människors behov av en utvecklande fritid. Möjlighet finns att utforma

studievägar utifrån lokala behov där en högre nivå av yrkeskompetens kan nås. Inriktningen förbereder också för arbete där personlig assistans ges och för vidare studier till exempelvis fritidsvetare, hälsopedagog, fritidsledare, fritidspedagog eller idrottslärare.

Bilaga 4 – Barn- och fritidsprogrammet

11 (15)

Dnr 2006:521

Bilaga 4 – Barn- och fritidsprogrammet

12 (15)
Dnr 2006:521

Kärnämnen	
800 p	
Svenska	200 p
Engelska	100 p
Matematik	100 p
Samhällskunskap	100 p
Idrott och hälsa	100 p
Estetisk verksamhet	50 p
Historia	50 p
Religionskunskap	50 p
Naturkunskap	50 p

Inriktning	
Fritidsverksamheter	
300 p	
Fritidskunskap	Fritidskunskap 100 p
Fritidsverksamheter	Fritidsverksamheter 200 p

**Idrottsledare, Idrotts-
föreningskonsulent**

**Aktivitetsledare,
fritidsledare**

Gemensamma karaktärsämnen	
600 p	
Pedagogik	Lärande, utveckling socialisation 100 p Människors miljöer 100 p
Kommunikation och ledarskap	Kommunikation 100 p Pedagogiskt ledarskap 100 p
Hälsa	Hälsokunskap 100 p Hälsopedagogik 100 p

Valbara ämnen och kurser	
400 p	
Kommunikation och ledarskap	Aktivitetsledarskap 100 p <i>eller</i> Pedagogiskt ledarskap specialisering 100 p
Företagande	Entreprenörskap 1 100 p <i>eller</i> Idrott och hälsa Idrott och hälsa 2 100 p
Träningslära	Träningslära 1 100 p Träningslära 2 100 p

Exempel på ämnen och kurser inom individuellt val	
Idrottsfördjupning	Idrottsfördjupning 1 100 p Idrottsfördjupning 2 100 p Idrottsfördjupning 3 100 p
Psykologi	Psykologi 1
Mat och hälsa	Mat och hälsa 100 p
Mental träning	Mental träning 100 p
Företagsekonomi	Företagsekonomi 1 100 p

Valbara ämnen och kurser	
400 p	
Pedagogik	Barn och ungdom 100 p
Kommunikation och ledarskap	Aktivitetsledarskap 100 p <i>eller</i> Pedagogiskt ledarskap specialisering 100 p
Socialt arbete	Ungdomsarbete 100 p <i>eller</i> Kulturkunskap Ungdomskulturer 100 p

Exempel på ämnen och kurser inom individuellt val	
Idrott och hälsa	Idrott och hälsa 2 100 p
Natur och friluftsliv	Natur och friluftsliv 1 100 p Natur och friluftsliv 2 100 p
Psykologi	Psykologi 1 100 p
Bild	Bild och form 100 p
Drama	Pedagogiskt drama 100 p
Digitalt skapande	Digitalt skapande 100 p

Bilaga 4 – Barn- och
fritidsprogrammet13 (15)
Dnr 2006:521

Kärnämnen 800 p	
Svenska	200 p
Engelska	100 p
Matematik	100 p
Samhällskunskap	100 p
Idrott och hälsa	100 p
Estetisk verksamhet	50 p
Historia	50 p
Religionskunskap	50 p
Naturkunskap	50 p

Valbara ämnen och kurser 400 p	
Specialpedagogik	
Specialpedagogik	200 p
Kommunikation och ledarskap	
Aktivitetsledarskap	100 p
eller	
Idrott och hälsa	
Idrott och hälsa 2	100 p
eller	
Natur och friluftsliv	
Natur och friluftsliv 1	100 p
eller	
Hälsa, vård och omsorg	
Vård och omsorgsarbete 1	200 p

Exempel på ämnen och kurser inom individuellt val	
Psykologi	
Psykologi 1	100 p
Drama	
Pedagogiskt drama	100 p
Natur och friluftsliv	
Natur och friluftsliv 2	100 p
Teckenspråk för hörande	
Teckenspråk för hörande 1	100 p

Inriktning Fritidsverksamheter 300 p	
Fritidskunskap	
Fritidskunskap	100 p
Fritidsverksamheter	
Fritidsverksamheter	200 p

**Personlig assistans,
habiliteringsassistent**

Områdesbehörighet X
(fritidspedagog, lärare inom grund- och gymnasieskolan)

Gemensamma karaktärsämnen 600 p	
Pedagogik	
Lärande, utveckling socialisation	100 p
Människors miljöer	100 p
Kommunikation och ledarskap	
Kommunikation	100 p
Pedagogiskt ledarskap	100 p
Hälsa	
Hälsokunskap	100 p
Hälsopedagogik	100 p

Valbara ämnen och kurser 400 p	
Behörighetsgivande kurser och meritämnen för högskolan	
Pedagogik	
Barn och ungdom	100 p
eller	
Pedagogiska teorier och praktiker	100 p
eller	
Kommunikation och ledarskap	
Pedagogiskt ledarskap specialisering	100 p
eller	
Samhällskunskap	
Samhällskunskap 2	100 p
eller	
Psykologi	
Psykologi 1	100 p

Exempel på ämnen och kurser inom individuellt val	
Behörighetsgivande kurser och meritämnen för högskolan	
Psykologi	
Psykologi 2	100 p
Filosofi	
Filosofi 1	100 p
Idrott och hälsa	
Idrott och hälsa 2	100 p
Drama	
Pedagogiskt drama	100 p
Natur och friluftsliv	
Natur och friluftsliv 1	100 p
Moderna språk	
Moderna språk	

Bad- och idrottsplatspersonal

Kompetens att arbeta inom bad- och friskvårdsanläggningar och/eller inom andra fritidsmiljöer och arenor kan ges genom att eleverna väljer en eller båda kurserna som finns inom ämnet Fritidsverksamheter. Idag växer kombinationsarenor upp och personer med breda kompetenser efterfrågas. Inom individuellt val kan eleverna ytterligare förstärka sin yrkeskompetens genom t.ex. kurser inom ämnena Underhåll och driftsäkerhet, Gröna utemiljöer och Scenens funktioner. Kursen Entreprenörskap utvecklar förmåga till initiativtagande, kreativitet och problemlösning. Kurser inom ämnet Träninglära kan stärka kompetens för arbete inom idrottsanläggningar.

Turism och företagande

Genom att välja kurser inom ämnena Turism och Guide och reseledare kan eleverna genom inriktningen Fritidsverksamheter utveckla kompetens att arbeta inom turistnäringen, men också förbereda för vidare studier inom området. En fördjupning inom ämnena Kommunikation och ledarskap och Fritidsverksamheter kan stärka kompetensen att arbeta med turism. Inom individuellt val kan eleverna ytterligare förstärka denna kompetens genom kurser från ämnena Företagande, Företagsekonomi, Friluftskunskap, Turism specialisering och Moderna språk. Studievägen ger en grund för vidare studier inom turism på såväl KY-utbildningar som på utbildningar inom folkhögskolan, men också för vidare studier på högskolan inom kunskapsområdet turism.

Idrottsledare, idrotts-, föreningskonsulent

Genom att bygga på inriktningen med kurser inom området idrott kan eleverna utveckla kompetens att arbeta som idrottsledare eller som idrotts- eller föreningskonsulent. Kurser från ämnena Kommunikation och ledarskap, Företagande och Företagsekonomi stärker denna kompetens ytterligare. Genom kurser från ämnena Psykologi, Mat och hälsa och Mental träning kan eleverna specialisera sig ytterligare för arbete inom detta område.

Aktivitetsledare, fritidsledare

En fördjupning inom ämnet Kommunikation och ledarskap ger med inriktningen Fritidsverksamheter som grund eleverna kompetens att arbeta som ledare för olika aktiviteter och verksamheter inom fritidssektorn. Kurserna Idrott och hälsa 2, Bild och form, Pedagogiskt drama och Digitalt skapande kan användas för att ytterligare förstärka denna kompetens.

Kurserna Barn- och ungdom, Ungdomsarbete och Ungdomskulturer förbereder för arbete med ungdomar som ledare för olika aktiviteter på fritidsgårdar och ger en grund för vidare studier till fritidsledare på folkhögskola.

Arbete med personlig assistans

Ämnet Specialpedagogik ger eleverna kompetens för arbete med personlig assistans. Med inriktningen Fritidsverksamheter som grund och genom att komplettera med kurser inom t ex ämnena Natur och friluftsliv, Idrott och hälsa samt Drama kan eleverna profilera sin kompetens för arbete med personlig assistans mot fritid och idrott. Kursen Vård och omsorg 1 stärker ytterligare kompetensen att arbeta med personlig assistans eller som habiliteringsassistent på t.ex. gruppboende eller dagverksamhet.

Områdesbehörighet X (fritidspedagog, lärare inom grund- och gymnasieskolan)

Genom inriktningen Fritidsverksamheter kan studievägar skapas även mot områdesbehörighet X för att t ex studera vidare till fritidspedagog eller till grundskol- och gymnasielärare inom olika ämnen. Eleverna väljer de behörighetsgivande kurser som krävs för respektive lärarutbildning.

Studievägar

Med en studieväg menas inom Byggprogrammet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnena, de gemensamma inriktningskurserna, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmålet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. De garanterat valbara kurserna ska alltid erbjudas eleven inom ramen för antingen de valbara kurserna eller det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Byggprogrammet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas ska skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Byggprogrammets kunskapsområde.

Alla program ger grundläggande behörighet inom högskolan om eleven uppfyller kraven för gymnasieexamen.

Studievägar inom Byggprogrammet

I det följande anges ett antal studievägar som har skapats i samråd med branschen utifrån de kunskaper som behövs för yrkesmässigt arbete inom ett antal verksamhetsområden. Inom de föreslagna studievägarna kan eleven komplettera sin utbildning genom individuellt val av kurser som breddar och fördjupar kunskaperna. Olika studievägar leder till olika lång färdigutbildning. Skolan måste därför informera eleven om konsekvenser av vald studieväg. Detta kan ske i samverkan med branschorganisationen för respektive yrke.

Var och en av de fyra nationella inriktningarna inom Byggprogrammet kan profileras mot olika yrkesutgångar. Här beskrivs ett antal exempel på yrkesutgångar och tänkbara studievägar för varje inriktning. Den valbara delen i exemplen omfattar flera olika ämnen för att ge bredd. Ämnena innehåller de kunskaper som eleven behöver utveckla för att kunna börja arbeta yrkesmässigt inom ett område.

Bilaga 5 – Byggprogrammet

2 (9)

Dnr 2006:521

	Inriktning 300 p	Valbara kurser 600 p	Individuellt val 300 p	Fortsatta studier
Träarbetare (djup) Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p				
Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p	Husbyggnad Husbyggnad 1, 2, 100 + 200 p	Byggnadsträ Byggnadsträ 1, 2, 300 + 300 p	Lättbyggnad Lättbyggnad 1, 2, 100 + 100 p Breddning betong Breddning betong 100 p Husbyggnad kultur Kultur grund 100 p Kultur byggnadsträ 100 p Husbyggnad renovering, ombyggnad Renovering, ombyggnad 1, 2, 3, 100 + 100 + 100 p	Färdigutbildning enligt Byggindustrins yrkesutbildningsavtal
Träarbetare (bredd) Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p				
Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p	Husbyggnad Husbyggnad 1, 2, 100 + 200 p	Byggnadsträ Byggnadsträ 1, 300 p Betong Betong 1, 300 p	Specialyrke Specialyrke 1, 2 (Plattsättning/Glas/Golv etc.) 100 + 200 p Husbyggnad renovering, ombyggnad Renovering, ombyggnad 1, 2, 3, 100 + 100 + 100 p	Färdigutbildning enligt Byggindustrins yrkesutbildningsavtal
Betongarbetare (djup) Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p				
Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p	Husbyggnad Husbyggnad 1, 2, 100 + 200 p	Betong Betong 1, 2, 300 + 300 p	Breddning mot byggnadsträ Breddning byggnadsträ 100 p Specialyrke Specialyrke (Plattsättning/Håltagning etc) 1, 100 p Husbyggnad renovering, ombyggnad Renovering, ombyggnad 1, 2, 3, 100 + 100 + 100 p	Färdigutbildning enligt Byggindustrins yrkesutbildningsavtal
Betongarbetare (bredd) Kärnämnen + Gymnasiearbetet				

Bilaga 5 – Byggprogrammet

3 (9)

Dnr 2006:521

800 + 100 p				
Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p	Husbyggnad Husbyggnad 1, 2, 100 + 200 p	Betong Betong 1, 300 p Byggnadsträ Byggnadsträ 1, 300 p Alt Mureri Mureri 1, 300 p	Betong Betong 2, 300 p Alt Breddning mot mureri Breddning mureri 100 p Alt Breddning mot byggnadsträ Breddning byggnadsträ 100 p Specialyrke Specialyrke (Plattsättning) 1, 100 p Husbyggnad renovering, ombyggnad Renovering, ombyggnad 1, 2, 3, 100 + 100 + 100 p	Färdigutbildning enligt Byggindustrins yrkesutbildningsavtal
Murare (djup) Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p				
Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p	Husbyggnad Husbyggnad 1, 2, 100 + 200 p	Mureri Mureri 1, 2, 300 + 300 p	Breddning betong Breddning betong 100 p Specialyrke Specialyrke (Fasadputsning) 1, 100 p Specialyrke (Stuckatur) 1, 100 p Husbyggnad kultur Kultur grund 100 p Kultur mureri 100 p Husbyggnad renovering, ombyggnad Renovering, ombyggnad 1, 2, 3, 100 + 100 + 100 p	Färdigutbildning enligt Byggindustrins yrkesutbildningsavtal
Murare (bredd) Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100				

Bilaga 5 – Byggprogrammet

4 (9)

Dnr 2006:521

<p>Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p</p>	<p>Husbyggnad Husbyggnad 1, 2, 100 + 200 p</p>	<p>Mureri Mureri 1, 300 p</p> <p>Betong Betong 1, 300 p</p> <p>Alt</p> <p>Specialyrke Specialyrke (Plattsättning) 1, 2, 100 + 200 p</p>	<p>Mureri Mureri 2, 300 p</p> <p>Alt</p> <p>Specialyrke Specialyrke (Plattsättning) 1, 2, 100 + 200 p</p> <p>Alt</p> <p>Husbyggnad kultur Kultur grund 100 p Kultur mureri 100 p</p> <p>Husbyggnad renovering, ombyggnad Renovering, ombyggnad 1, 2, 3, 100 + 100 + 100 p</p>	<p>Färdigutbildning enligt Byggindustrins yrkesutbildningsavtal</p>
<p>Bergarbetare Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p</p>				
<p>Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p</p>	<p>Anläggning Anläggning 1, 2, 100 + 200 p</p>	<p>Specialyrke Specialyrke (Bergarbetare) 1, 2, 3, 100 + 200 + 300 p</p>	<p>Specialyrke Specialyrke (Bergarbetare) 4, 5, 6, 100 + 100 + 100 p</p> <p>Specialyrke Specialyrke (Bergmaterial) 1, 2, 100 + 200 p</p>	<p>Färdigutbildning enligt Byggindustrins yrkesutbildningsavtal</p>
<p>Anläggnings- /vägarbetare Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p</p>				
<p>Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p</p>	<p>Anläggning Anläggning 1, 2, 100 + 200 p</p>	<p>Anläggningsteknik Anläggningsteknik 1, 2, 300 + 300 p</p>	<p>Betong Betong 1, 300 p</p> <p>Alt</p> <p>Breddning mot betong Breddning mot betong, 100 p</p> <p>Breddning mot mureri Breddning mot mureri 1, 100p</p> <p>Breddning mot byggnadsträ Breddning mot byggnadsträ 1, 100p</p> <p>Mobila maskiner Mobila maskiner 1, 100p</p> <p>Gröna utemiljöer – skötsel Gröna utemiljöer – skötsel 1, 2, 3, 100 + 100 + 100 p</p>	<p>Färdigutbildning enligt Byggindustrins yrkesutbildningsavtal</p>

Bilaga 5 – Byggprogrammet

5 (9)

Dnr 2006:521

Anläggnings- vägarbetare (formbyggnad - betonggjutning) Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p				
Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p	Anläggning Anläggning 1, 2, 100 + 200 p	Anläggningsteknik Anläggningsteknik 1, 2, 300 + 300 p	Husbyggnad Husbyggnad 1, 2, 100 + 200 p	Färdigutbildning enligt Byggindustrins yrkesutbildningsavtal
Anläggnings- vägarbetare (vägbyggnad/vägunderhåll) Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p				
Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p	Anläggning Anläggning 1, 2, 100 + 200 p	Anläggningsteknik Anläggningsteknik 1, 2, 300 + 300 p	Breddning mot betong Breddning mot betong, 100 p Mobila maskiner Mobila maskiner 1, 2, 100 + 200 p Trafikkunskap Trafikkunskap 100 p Specialyrke Specialyrke (Vägunderhåll) 1, 2, 100 + 200 p Alt Specialyrke Specialyrke 1, 2 (Beläggning), 100 + 200 p Alt Specialyrke Specialyrke (Bergmaterial) 1, 2, 100 + 200 p	Färdigutbildning enligt Byggindustrins yrkesutbildningsavtal
Glastekniker (ingång Husbyggnad) Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p				
Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p	Husbyggnad Husbyggnad 1, 2	Specialyrke Specialyrke (Glas) 1, 2, 3, 100 + 200 + 300 p	Specialyrke Specialyrke (Glas) 4, 5, 100 + 100 p Måleri Måleri 1, 100 p Plåtslageri Plåtslageri 1, 200 p Byggnadsträ Byggnadsträ 1, 300 p	Färdigutbildning enligt Glasbranschens yrkesutbildningsavtal

Bilaga 5 – Byggprogrammet

6 (9)

Dnr 2006:521

			<p>Handel Försäljning och marknadsföring 1, 100 p</p> <p>Försäljning och kundservice Personlig försäljning 100 p</p> <p>Husbyggnad kultur Kultur grund, 100 p Kultur måleri 100 p</p> <p>Konstruktion Konstruktion 1, 100 p</p> <p>Trafikkunskap Grundläggande trafikkunskap, 100 p</p>	
Glastekniker (ingång Måleri) Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p				
Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p	Måleri Måleri 1, 2, 100 + 200 p	Specialyrke Specialyrke (Glas) 1, 2, 3, 100 + 200 + 300 p	<p>Specialyrke Specialyrke (Glas) 4, 5, 100 + 100 p</p> <p>Husbyggnad Husbyggnad 1, 2, 100 + 200p</p> <p>Plåtslageri Plåtslageri 1, 200 p</p> <p>Byggnadsträ Byggnadsträ 1, 300 p</p> <p>Husbyggnad kultur Kultur grund, 100 p Kultur måleri 100 p</p> <p>Handel Försäljning och marknadsföring 1 100 p</p> <p>Försäljning och kundservice Personlig försäljning 100 p</p> <p>Konstruktion Konstruktion 1, 100 p</p> <p>Trafikkunskap Grundläggande trafikkunskap, 100 p</p>	Färdigutbildning enligt Glasbranschens yrkesutbildningsavtal
Målare Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p				
Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p	Måleri Måleri 1, 2, 100 + 200 p	Måleri Måleri 3, 4, 300 + 300 p	Måleri specialisering Dekoration och färsättning 100	Färdigutbildning enligt Målerihranschens

Bilaga 5 – Byggprogrammet

7 (9)

Dnr 2006:521

200 p	200 p		<p>p Väggbeklädnad, 100 p Fönsterrenovering, 100 p</p> <p>Husbyggnad Kultur Husbyggnad Kultur grund, 100 p Husbyggnad Kultur måleri, 100 p</p> <p>Handel Försäljning och marknadsföring 1 100 p</p> <p>Försäljning och kundservice Personlig försäljning 100 p</p> <p>Konstruktion Konstruktion 1, 100 p</p> <p>Trafikkunskap Grundläggande trafikkunskap 100 p</p>	yrkesutbildningsavtal
Plåtslagare Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p				
Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p	Plåtslageri Plåtslageri 1, 2, 200 + 100 p	Byggnadsplåtslageri Byggnadsplåtslageri 1, 2, 200 + 300 p Alt Ventilationsplåtslageri Ventilationsplåtslageri 1, 2, 3, 200 + 200 + 200 p	Lättbyggnad Lättbyggnad 1, 2, 100 + 100 p Kopparslageri och smide Kopparslageri och smide, 100 p	Färdigutbildning enligt Plåtslageribranschens yrkesutbildningsavtal
Plattsättare Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p				
Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p	Husbyggnad Husbyggnad 1, 2, 100 + 200 p	Murning Murning 1, 300 p Specialyrke Specialyrke (Plattsättning) 1, 2, 100 + 200 p	Specialyrke Specialyrke (Plattsättning) 3, 300 p Specialyrke Specialyrke (Golv) 1, 100 p Måleri Måleri 1, 100 p	Färdigutbildning enligt Byggindustrins yrkesutbildningsavtal
Golvläggare Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p				
Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p	Husbyggnad Husbyggnad 1, 2, 100 + 200 p	Specialyrke Specialyrke (Golv) 1, 2, 3, 100 + 200 + 300 p	Specialyrke Specialyrke (Golv) 4, 5, 6, 100 + 100 + 100 p Specialyrke	Färdigutbildning enligt Byggindustrins yrkesutbildningsavtal

Bilaga 5 – Byggprogrammet

8 (9)

Dnr 2006:521

			Specialyrke (Plattsättning) 1, 100p	
			Måleri Måleri 1, 100 p	
			Husbyggnad renovering, ombyggnad Renovering, ombyggnad 1, 2, 3, 100 + 100 + 100 p	

Övriga studievägar

Inom de traditionella byggyrkena som Byggprogrammet utbildar mot har branschen tagit ett visst ansvar för de elever som utbildas. De får utbildningsbok och erbjuds ofta anställning.

Byggprogrammet kan även erbjuda studievägar för yrken som ligger utanför detta område.

Exempel på sådana yrken är fastighetsskötare, som behöver kunskaper från Energiprogrammet och byggmarknadsförsäljare som behöver kunskaper från Handels- och administrationsprogrammet.

Fastighetstekniker Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p			
Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p	Husbyggnad Husbyggnad 1, 2, 100 + 200 p	Fastighetsföretagande Fastighetsföretagande 100 p Lokalvård Lokalvård 100 p Måleri Måleri 1, 100 p Husbyggnad renovering, ombyggnad Renovering, ombyggnad 1, 2, 3, 100 + 100 + 100 p	Gröna utemiljöer – skötsel Gröna utemiljöer – skötsel 1, 2, 3, 100 + 100 + 100 p
Byggvaruhandlare (Byggvaruhandel) Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p			
Byggprocessen Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p	Husbyggnad Husbyggnad 1, 2, 100 + 200 p Alt Måleri Måleri 1, 2, 100+200 p	Handel Försäljning och marknadsföring 1, 2, 100 + 100 p Bransch- och produktkunskap 100 p Byggnadsträ Byggnadsträ 1, 300 p	Enligt branschens rekommendationer. Exempelvis: Försäljning och kundservice Personlig försäljning, 100 p Telefon- och internetservice, 100 p

	<p>Alt</p> <p>Plåtslageri</p> <p>Plåtslageri 1, 2, 200+100 p</p>	<p>Alt</p> <p>Måleri</p> <p>Måleri 1, 2, 100 p + 200 p</p> <p>Alt</p> <p>Plåtslageri</p> <p>Plåtslageri 1, 2, 200 + 100 p</p>	
<p>Byggvaruhandlare (betongstation etc)</p> <p>Kärnämnen + Gymnasiearbetet 800 + 100 p</p>			
<p>Byggprocessen</p> <p>Byggprocessen 1, 2, 200 + 200 p</p>	<p>Anläggning</p> <p>Anläggning 1, 2, 100 + 200 p</p>	<p>Handel</p> <p>Försäljning och marknadsföring 1, 2, 100 + 100 p Bransch och produktkunskap 100 p</p> <p>Betong</p> <p>Betong 1, 300 p</p>	<p>Material och produkt</p> <p>Material och produkt grund, 100 p</p>

Studievägar

Med en studieväg menas inom Elprogrammet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnena, de gemensamma inriktningskurserna, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmålet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. De garanterat valbara kurserna ska alltid erbjudas eleven inom ramen för antingen de valbara kurserna eller det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Elprogrammet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas ska skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Elprogrammets kunskapsområde.

Alla program ger grundläggande behörighet inom högskolan om eleven uppfyller kraven för gymnasieexamen.

Studievägar inom Elprogrammet

Elprogrammet har kurser om 400 poäng som är gemensamma för alla elever. De tre nationella inriktningarna omfattar kurser om 300 poäng. Dessutom erbjuds eleven 600 poäng valbara kurser. Utöver detta finns 300 poäng som eleven själv kan välja inom ramen för det individuella valet.

En individuell studieplan upprättas för varje elev genom att kombinera olika kurser utifrån den utgång eleven väljer att inrikta sig mot. En elevs studieväg kan leda till ett specifikt yrke, ge en bredd för ett flertal yrkesområden eller leda till fortsatta studier.

Det finns även flertalet certifieringar att ta hänsyn till vid planeringen av en studieväg. Certifieringarna är företags- eller branschbundna och förändras med teknikutvecklingen.

Inriktningen Informations- och kommunikationsteknik

De utgångar som idag kan identifieras inom inriktningen är exempelvis datatekniker, nätverkstekniker, nätverksadministratör, IT (PC)-samordnare/tekniker, hemelektronik- kontorsmaskin- och larmtekniker, reparatör, webbdesigner samt arbete med medicinsk elektronik, marinelektronik och eventteknik. Teknikutvecklingen kommer att leda till nya tillämpningar inom området och detta kommer troligen att innebära nya ämneskombinationer, som kan leda till nya utgångar. Därför ska skolan i denna process föra en kontinuerlig dialog med det lokala näringslivet och andra avnämare.

Inriktningen kan också förbereda för vidare studier inom högskolan och andra eftergymnasiala utbildningar. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer exempel att ges på vidare studier inom högskolan. Andra eftergymnasiala utbildningar kan exempelvis vara fort- och vidareutbildningar hos kommunala eller privata utbildningsanordnare. Exempel på detta är kvalificerad yrkesutbildning inom data, elektronik och data/telekommunikation samt utbildningar inom miljö- och resursområdet som ligger nära inriktningens kunskapsområden. Inriktningen kan också ge kunskaper motsvarande de som krävs för certifieringar inom data- och data/telekommunikationsområdet beroende på vilka kurser eleven har läst, hur innehållet har valts och värderats samt vilken utrustning som använts. Skolan ska informera eleverna om hur de kan få kunskaper motsvarande olika certifieringar och också utifrån den utgångspunkten anpassa hur stor tyngdpunkt som läggs på de olika delarna i kursernas centrala innehåll.

Inriktningen Elteknik

Inriktningen Elteknik ger, förutom utbildningen till installationselektriker, kompetens att installera kommunikationsanläggningar, automationssystem och styrsystem för kraft- och belysningsinstallationer i olika typer av fastigheter. Inriktningen ger även kompetens för arbeten på eldistributions- och vattenkraftsanläggningar.

Här ges några exempel på tänkbara utgångar.

Kärnämnen 800 p	Gymnasiearbete 100 p	Inriktning Elteknik 300 p	Valbara kurser 600 p Eldistribution		Individuellt val 300 p
Svenska/Svenska som andraspråk 200p Engelska 100p Matematik 100p Samhällskunskap 100p Idrott och hälsa 100p Religionskunskap 50p Naturkunskap 50p Estetisk verksamhet 50p Historia 50p		Elarbete i arbetslivet 100p Elektroteknik 2, 100p Elkvalitet 100p	Högspänningsnät 100p Lågspänningsnät 100p Belysningsnät 100p Nät- och transformatorstationer 100p Nätunderhållsarbete i stadsnät 100p Nätunderhållsarbete i luftledningsnät upp till 24 kV 100p	 Distributions- elektriker	Eleven kan exempelvis välja: Elinstallation 200p Elplanering 100p
Gemensamma karaktärsämnen 400 p Dator- och kommunikationsteknik 1, 100p Elektronik 1, 100p Elektroteknik 1, 100p Mekatronik 100p			Valbara kurser 600 p Vattenkraftteknik Kraftstationer 200p Kontrollanläggning 200p Generator och transformator 100p Hydraulik och turbiner 100p	 Kraftverks- operatör	
			Valbara kurser 600 p Vidare studier Exempel kommer att anges så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen	 Vidare studier	

Certifikatskrav för elektriker – elteknik

Programgemensamma kurser	Poäng
Mekatronik	100
Elektroteknik 1	100
Dator- och kommunikationsteknik 1	100
Elektronik 1	100
Gymnasiearbete	100
Inriktningens gemensamma kurser Elteknik	
Elarbete i arbetslivet	100
Elektroteknik 2	100
Elkvalitet	100
Branschkurser	
Elinstallationer	200
Elplanering	100
Övervakning och säkerhetssystem	100
Data- och medianät	100
Obligatoriska kurser	1300
Välj 100 poäng av kurserna nedan	
Fastighetsautomation	100
Antenn och kabel-TV teknik	100
Summa branschkrav i karaktärsämnet	1400

Branschkraven i Gy 2007

Elektriker – elteknik är det certifikat som eleverna får som gått inriktningen Elteknik förutsatt att de läst de kurser som krävs.

Förutsättningen för att få ett elektriker-certifikat är följande:

- Eleven ska ha läst de kurser som ingår i branschkravet.

- Eleven ska ha lägst betyget Godkänt i alla kurser i kärnämnen, karaktärsämnen och i gymnasiearbetet.
- Eleven ska ha avlagt ett ”elsäkerhetsprov” med godkänt resultat under sin skoltid, vilket görs i samband med ECY-Cup under år 3.

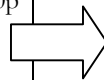
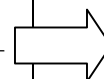
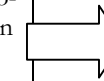
Efter avlagd gymnasieexamen anställs eleven som lärling i ett elteknikföretag som jobbar under det s.k. Installationsavtalet. Där gör eleven sina 1600 lärlingstimmar. Därefter utfärdas ett certifikat som bevis på att eleven har en korrekt yrkesutbildning.

Inriktningen Automatiseringsteknik

Inriktningen Automatiseringsteknik ger kunskaper i uppbyggnad, service och felsökning i automatiserade produktionsutrustningar. Tänkbara utgångar finns inom följande områden: verkstads-, process-, läkemedels- och livsmedelsindustri samt fastighetsautomatisering. Teknikutvecklingen kommer att leda till nya tillämpningar inom området och detta kommer troligen att innebära nya ämneskombinationer, som kan leda till nya utgångar. Skolan ska i denna process föra en kontinuerlig dialog med det lokala näringslivet och andra avnämare.

Här ges några exempel på tänkbara utgångar.

Kärnämnen 800 p	Gymnasiearbete 100 p	Inriktning Automatiserings- teknik 300 p	Valbara kurser 600 p Process- automation	Individuellt val 300 p
Svenska/Svenska som andraspråk 200p Engelska 100p Matematik 100p Samhällskunskap 100p Idrott och hälsa 100p Religionskunskap 50p Naturkunskap 50p Estetisk verksamhet 50p Historia 50p		Elektroteknik 2, 100p Reglerteknik 1, 100p Styrteknik 1, 100p	Reglerteknik 2, 100p Reglerteknik 3, 100p Automatiserade elmaskiner 100p Processdatorsystem 100p Avhjälpande underhåll 100p Elarbete i arbetslivet 100p	
Gemensamma karaktärsämnen 400 p Dator- och kommunikationsteknik 1, 100p Elektronik 1, 100p Elektroteknik 1, 100p Mekatronik 100p			Valbara kurser 600 p Fastighets- automation Fastighetsautomation 100p Avhjälpande underhåll 100p Övervakning och säkerhetssystem 100p Elarbete i arbetslivet 100p Processdatorsystem 100p Styrteknik 2, 100p	
			Valbara kurser 600 p Vidare studier Exempel kommer att anges så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen	

Process-
automation

Fatighets-
automation

Vidare
studier

Certifikatskrav för elektriker – industri

Programgemensamma kurser	Poäng
Mekatronik	100
Elektroteknik 1	100
Dator- och kommunikationsteknik 1	100
Elektronik 1	100
Gymnasiearbete	100
Inriktningens gemensamma kurser Automatiseringsteknik	
Reglerteknik 1	100
Styrteknik 1	100
Elektroteknik 2	100
Branschkurser	
Elarbete i arbetslivet	100
Styrteknik 2	100
Obligatoriska kurser	1000
Välj 400 poäng av kurserna nedan	
Automationsenheter	100
Reglerteknik 2	100
Automatiserade elmaskiner	100
Fastighetsautomation	100
Avhjälpande underhåll 1	100
Summa branschkrav i karaktärsämnet	1400

Branschkraven i Gy 2007

Elektriker – industri är det certifikat som eleverna får som gått inriktningen Automatiseringsteknik förutsatt att de har läst de kurser som krävs.

Förutsättningen för att få ett elektrikerscertifikat är följande:

- Eleven ska ha läst de kurser som ingår i branschkravet.

- Eleven ska ha lägst betyget Godkänt i alla kurser i kärnämnen, karaktärsämnen och i gymnasiearbetet.
- Eleven ska ha avlagt ett ”elsäkerhetsprov” med godkänt resultat under sin skoltid, vilket görs i samband med ECY-Cup under år 3.

Efter avlagd gymnasieexamen anställs eleven som lärling i ett elteknikföretag som jobbar under det s.k. Installationsavtalet. Där gör eleven sina 1600 lärlingstimmar. Därefter utfärdas ett certifikat som bevis på att eleven har en korrekt yrkesutbildning.

Studievägar

Med en studieväg menas inom Energiprogrammet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnena, de gemensamma inriktningskurserna, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. De garanterat valbara kurserna ska alltid erbjudas eleven inom ramen för antingen de valbara kurserna eller det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Energiprogrammet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas ska skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Energiprogrammets kunskapsområde.

Alla program ger grundläggande behörighet inom högskolan om eleven uppfyller kraven för gymnasieexamen.

Studievägar inom Energiprogrammet

Energiprogrammet har kurser motsvarande 400 poäng som är gemensamma för alla elever på programmet. Det finns två nationella inriktningar med kurser om vardera 300 poäng. Därutöver finns valbara kurser om 600 poäng. Dessutom kan eleven inom det individuella valet, välja kurser som fördjupar eller breddar yrkeskompetensen.

För varje elev ska det finnas en individuell studieplan där en studieväg skapas utifrån vilken utgång eleven väljer att inrikta sig mot. En elevs studieväg kan leda till specifika yrken eller ge en bredd för ett flertal yrkesområden alternativt lägga mer fokus på ett studieförberedande inriktning.

Inriktningen VVS – och kylteknik

Med inriktningen VVS- och kylteknik som grund finns följande utgångar: VVS, industrirör samt kyl- och värmepumpsteknik.

Målyrken för VVS

Som VVS-montör kan man antingen arbeta med service (installationsunderhåll) eller på entreprenader. Det finns skillnad i arbetsuppgifter och sättet att arbeta men man skiljer det inte formellt i två yrken, en VVS-montör med yrkesbevis ska behärska båda områdena.

Som VVS-montör med inriktning mot service disponerar man en servicebil med de verktyg och den utrustning man behöver för att utföra sitt arbete. Arbetet består av reparationer, underhåll och renoveringar av rörledningar och VVS-system i bostäder, kontor, skolor, sjukhus osv. Ibland krävs det akuta insatser och jourtjänst kan förekomma. Oftast har montören flera arbeten på gång samtidigt och kan vara på många olika platser under samma dag. På större företag leds och fördelas arbetet av en arbetsledare, som lämnar priskalkyler till kunderna och bereder arbeten. På mindre företag utför montören själv många av arbetsledarens uppgifter.

Som VVS-montör med inriktning mot entreprenad arbetar man med VVS-installationer på byggen i nybyggnation och ombyggnader av bostäder, kontor, skolor, sjukhus, industrier osv. Ofta är man flera montörer på samma bygge, där en montör har huvudansvar och är ledandemontör. Företaget styr arbetet med hjälp av en projektledare som har hand om projektets ekonomi, planering av materialflöde, arbetsledning, kontakter med beställare och andra arbetsgrupper.

Arbetsmarknad

Förutom VVS-installationsföretag kan även sjukhus, större fastighetsbolag och industrier ha egna VVS-montörer.

Arbetsledare och projektledare har i de flesta fall varit VVS-montörer själva och sedan vidareutbildat sig internt eller genom högskola alternativt KY-utbildning.

Hos många VVS-installatörer kan man även arbeta som kalkylator. Som sådan räknar man på anbud, gör beräkningar på vad material och arbetskostnader blir för företaget så att detta kan lämna pris på olika arbeten. Det krävs då utbildning på högskola alternativt KY- utbildning. Arbetsmarknad är i huvudsak inom VVS-installationsföretag.

Idag krävs det att tillverkare av utrustning och material samt att grossistföretagen kan ge sina kunder support. Därför är efterfrågan stor på tekniska säljare som både kan varan, sälja den och förstå systemen, som den ska verka i. Det krävs då internutbildning alternativt KY- utbildning. Arbetsmarknaden är i huvudsak tillverkare, grossistföretag och slutkundsförsäljning

Ytterligare VVS-tekniska yrken efter vidare studier är civilingenjörer, konstruktörer, projektörer, kontrollanter, energioptimerare, energirådgivare, energikonsulter, injus-

terare m.fl. Här utgör alla Energiprogrammets inriktningar och utgångar en bra grund och beroende på målyrke krävs allt från KY-utbildning till högskolestudier. Arbetsmarknaden är i huvudsak ingenjörbyråer, konstruktionsföretag, konsulter, kommuner, fastighetsbolag m. fl.

Kurser för utgång VVS

För att utveckla kunskap mot utgång VVS läses de programgemensamma kurserna, de inriktningsspecifika kurserna inom inriktningen VVS- och kylteknik samt VVS - installation 1 och 2, Sammanfogningsteknik - rörsvets och Värmesystem. Denna kurskombination utgör krav från VVS- branschen för att eleven senare ska ha möjlighet att få ut ett yrkesbevis. För de elever som vill utnyttja sitt individuella val till att fördjupa sig i sitt yrkeskunnande rekommenderar VVS-branschen eleverna att välja mellan följande kurser, El- reglerteknik – grund 2, El- reglerteknik - automation, Kyl- och värmepumpsteknik - energieffektivisering, Alternativ energihantering eller Sammanfogningsteknik - rörsvets (ytterligare en svetsmetod). Utöver de gemensamma och de inriktningsspecifika kurserna kan skolan dock tillsammans med det lokala näringslivet skapa andra kurskombinationer än de som beskrivs här.

Vidareutbildning

För att bli utbildad VVS-montör och få yrkesbevis ska man genomgå Energiprogrammet med inriktning VVS och därefter arbeta som lärling i två år för att sedan avlägga ett yrkesexamensprov.

Målyrken för industrirör

Det finns industrier vars tekniska innehåll till stor del består av rörledningar och för att arbeta med dessa kan det krävas särskilda kompetenser. Exempel på sådana industrier är kraftverk, massa och pappersbruk, petrokemisk industri, kemisk industri, livsmedelsindustri samt läkemedelsindustri.

Industrirörmontören har således ett brett arbetsfält, från byggandet av den riktigt tunga basindustrin med massa- och pappersbruk, oljeindustri och kraftverk, till ultrarena installationer med små rördimensioner i en läkemedelsprocess och allt där emellan. Skillnaderna kan vara avsevärda och det finns ett brett spektrum av specialkompetenser. Men det finns också mycket som är gemensamt för de olika arbetsplatserna. Generellt gäller följande:

- Arbetet är kravstyrt. Konstruktion och utförande styrs i stor utsträckning av väl definierade regler och krav exempelvis när det gäller säkerhet, spårbarhet och renhet.
- Arbetet är personalintensivt. Alla industriinvesteringar kräver korta ledtider och inga underhållsinsatser eller reparationer i producerande industri tillåts påverka produktionen mer än absolut nödvändigt, vilket gör att arbetet måste göras så tidseffektivt som möjligt. När riktigt stora industrier byggs kan det vara flera tusen personer i arbete och arbetet bedrivs i skift. Även vid mindre ombyggnationer och underhållsarbeten är antalet montörer och

svetsare förhållandevis stort. Den ojämna arbetsbelastning som detta ger löser installationsföretagen genom att låta en stor del av personalförsörjningen skötas av bemanningsföretag.

- Arbetet innehåller förutom rörmontage en stor andel svetsning samt en del maskin- och apparatmontage. Därför är det inte ovanligt att personalen är anställd antingen som rörmontör, rörsvetsare eller apparatmontör. Ämnet Industrirör strävar efter att ge grund för alla dessa kompetenser.
- Arbetet är ett resande arbete. Arbetet med installation i industrianläggningar innebär ofta arbete på annan plats än hemorten. Vissa företag kan ha hela världen som arbetsfält.

Arbetsorganisationen är inte lika homogen för industrirörsinstallationer som för VVS-installationer. Det finns skillnader beroende på typ av företag och arbetets omfattning och storlek. Ett vanligt upplägg är att installationsföretaget styr arbetet med en projektledare som har ekonomiskt ansvar för projektet, sköter administrativa kontakter, personalförsörjning och samordning. Under sig har projektledaren en eller flera montageledare som ofta fungerar som arbetande arbetsledare. Vidare kan företaget ha ett antal egna montörer och svetsare för att sedan hyra in personal upp till full arbetsstyrka. Företaget kan också ha egna kontrollanter knutna till projektet samt personal för materialhantering och logistik.

Kurser utgång industrirör

För att utveckla kunskap mot utgång industrirör läses de programgemensamma kurserna, de inriktningsspecifika inom inriktningen VVS- och kylteknik samt Industrirör - grund, Industrirör - fördjupning, Sammanfogningsteknik - rörsvetsning samt Sammanfogningsteknik - rörsvetsning (ytterligare en svetsmetod). För de elever som vill utnyttja sitt individuella val till att fördjupa sig i sitt yrkeskunnande rekommenderar VVS-branschen eleverna att välja mellan följande kurser: Sammanfogningsteknik - rörsvetsning (ytterligare en svetsmetod), Produktionsutrustningar, El- och reglerteknik – grund 2, El- och reglerteknik- automation eller Kraft- och värmeanläggningar. Utöver de gemensamma och de inriktningsspecifika kurserna kan skolan dock tillsammans med det lokala näringslivet skapa andra kurskombinationer än de som beskrivs här.

Vidareutbildning

För industrirörmontörer finns motsvarande utbildning med yrkesbevis som för VVS-montörer med utbyte av VVS- ämnets installationskurser till ämnet industrirör. Att inneha yrkesbevis som industrirörmontör är till stor hjälp när man söker jobb inom branschen men systemet är inte lika allmänt som bland VVS-montörerna, mycket beroende på att alla arbetsgivare inte är organiserade i samma arbetsgivarförbund. När det gäller anställning explicit för rörsvetsare krävs att man har dokumentation som visar att man avlagt godkända svetsprov. Därefter får svetsaren i allmänhet avlägga arbetsprov på den nya arbetsplatsen i den eller de svetsmetoder som ska användas. Arbetsmarknaden återfinns i huvudsak i installationsfö-

retag, tillverkningsföretag med egen montering, bemanningsföretag samt i processindustriernas egna underhållsavdelningar, som reparatör.

Montageledare har ofta en bakgrund som drivna industrirörmontörer med bred erfarenhet och kompetens.

Arbetsmarknad för dessa yrken är i huvudsak i installationsföretag, tillverkningsföretag med egen montering och bemanningsföretag.

Konstruktörer, underhållschefer, kontrollanter och besiktningsmän har oftast utbildning som ingenjör både som maskin-, kemi- eller byggnadsingenjörer. En annan efterfrågad bakgrund är sjöingenjör.

Arbetsmarknad för dessa yrken är i huvudsak i processindustrin, konstruktionsbyråer, besiktningsföretag, utrustningstillverkare och installationsföretag.

Målyrken för kyl- och värmepumpsteknik

Utgången kyl- och värmepumpsteknik förbereder eleven för yrket kyltekniker/servicetekniker inom energiområdet. Tidigare användes ofta yrkesbenämningen kylmontör, men eftersom arbetsuppgifterna med installationsinslag minskar och serviceuppgifterna ökar har det blivit naturligt att också ändra yrkesbeteckning. Utgången kyl- och värmepumpsteknik ger kompetens inom kyl- och värmepumpsteknik. Den ger också ett brett tekniskt kunnande inom el-, mät- och reglerteknik samt VVS- och ventilationsteknik.

Eftersom kylteknikern oftast arbetar i direkt kontakt med kunden är goda kommunikativa kunskaper en förutsättning för yrket. Då de flesta arbetsuppgifter är koplade till service utrustas kylteknikern med bil och tillhörande utrustning. Detta ger en självständig yrkesutövning med mycket kundkontakter.

När installationer förekommer är det oftast i slutet av byggkedjan och under kortare tid än för andra installationsbranscher. För företag som arbetar med luft/luftvärmepumpar är installationsarbeten dominerande.

Sedan 1989 har branschen arbetat med utfasning av ozonnedbrytande köldmedier, vilket medfört att Sverige har varit ett föregångsland på detta miljöområde. Idag är fokus på att begränsa utsläpp av växthusgaser och kyl- och värmepumpsbranschen spelar därför en viktig roll i arbetet för att skapa ett hållbart samhälle.

Det breda tekniska kunnande som eleverna har efter Energiprogrammets kyl- och värmepumpsutgång har även varit intressant för närliggande branscher. Servicetekniker som underhåller och felsöker alla energisystem i fastigheten har också blivit ett målyrke. Ventilationstekniker är ytterligare ett exempel på målyrke.

Utrustning och system är lika världen runt och därför finns goda möjligheter till arbeten i andra länder. Det kan exempelvis vara för svenska företag utomlands, ombord på kryssningsfartyg eller att svenska FN-styrkor behöver kyltekniker.

Arbetsmarknad för kyl- och värmepumpstekniker

Det finns många användningsområden där kyl- och värmepumpsteknik är nödvändig för viktiga samhällsfunktioner. Kylteknik är en förutsättning för att samhällets livsmedelshandling ska fungera på ett hygieniskt säkert sätt. En obruten kylkedja måste finnas. Kylteknik är också nödvändig för att förhindra att telekommunikationsutrustning och servrar till nätverk utsätts för alltför hög temperatur. De flesta kontorslokaler har ett energiöverskott som måste transporteras bort med hjälp av kylutrustning. Ett inomhusklimat med rätt temperatur och luftfuktighet ökar människans välbefinnande och därmed prestationsförmåga. Hantering av läkemedel, blodprodukter och dialysutrustning är exempel på områden inom sjukvården där tillgång till kylsystem är en förutsättning för verksamheten. Ishallar, konstfrusna isbanor och numera också inomhusanläggningar för längdskidåkning möjliggör vinteridrottande nästan året runt tack vare kylteknik. Klimatkyla i bilar och arbetsmaskiner bidrar till ökad säkerhet.

Värmepumpar används för att värma alla typer av fastigheter. Dessa värmepumpsinstallationer möjliggör stora energibesparingar. Då användningsområden där kyl- och värmepumpsteknik är så många och ser så olika ut, har branschföretag specialiserat sig mot skilda arbetsområden. Ett specialområde är mot industrikylla och isbanor, där man ofta använder ammoniak som köldmedium. Livsmedelskyla i butiker och restauranger är ett annat område, där många system är indirekta. Andra företag är specialiserade mot klimatkyla.

Marknaden för värmepumpar har mångdubblats de senaste åren och flera företag arbetar enbart med värmepumpssystem. Oavsett vilken specialisering man har, krävs förståelse för hur fastighetens energisystem samverkar. Stationär drift- och underhållspersonal finns vid sjukhus, livsmedels-, läkemedels och processindustri, där kyl- och värmepumpsinstallationerna är omfattande. För företag som gör ingrepp i kyl- och värmepumpssystem med HCFC- eller HFC- köldmedier krävs anställd person med kylcertifikat.

Kurser utgång kyl- och värmepumpsteknik

För att utveckla kunskap mot utgång kyl- och värmepumpsteknik läses de programgemensamma kurserna, de inriktningsspecifika inom inriktningen VVS- och kylteknik samt El- och reglerteknik - grund 2, Kyl- och värmepumpsteknik - installation, Kyl- och värmepumpsteknik - service, Kyl- och värmepumpsteknik - miljö och säkerhet. För de elever som vill utnyttja sitt individuella val till att fördjupa sig i sitt yrkeskunnande kan följande kurser väljas: Kyl- och värmepumpsteknik - energieffektivisering, El- och reglerteknik - automation samt El- och reglerteknik - installation.

Denna kurskombination rekommenderas av kylbranschen. Utöver de gemensamma och de inriktningsspecifika kurserna kan skolan dock tillsammans med det lokala näringslivet skapa andra kurskombinationer än de som beskrivs här.

Vidareutbildning

Eftersom Energiprogrammets kyl- och värmepumpsutgång är en yrkesförberedande utbildning sker vidareutbildning genom anställning på ett företag. Efter något års anställning kan examination för kylcertifikat avläggas vid examinationscentra.

Servicechefer och projektledare rekryteras i de flesta fall från kylteknikerna. Projektledarens uppgift är att planera en installation så att material och personal är på plats vid rätt tidpunkt. Det krävs då internutbildning alternativt KY-utbildning.

Efter några år som kyltekniker är det möjligt att gå över till kylgrossister och fabrikanter som säljare. Alla säljjobb innehåller även ett stort inslag av support.

Inriktning Energi- och fastighetsteknik

Med inriktningen Energi- och fastighetsteknik som grund finns följande utgångar: kraft och värme samt fastighet.

Målyrken för kraft och värme

Med denna utgång som bas kan man arbeta på större energianläggningar. Exempel på sådana anläggningar är kärnkraftverk, fjärrvärmeverk, pappersbruk, sjukhus, mejerier etc. Beroende på vilken arbetsplats man jobbar på kan yrkestiteln variera. Exempel på dessa yrkesbenämningar kan vara driftsmaskinist, reparatör, operatör, tekniker. Dessa har idag stort ansvar inom de yrken de innehar. De har också stort ansvar för att vårt samhälle fungerar. Andra viktiga saker inom deras ansvarsområde är förutom teknik även miljö, säkerhet och ekonomi.

Beroende på vilken typ av arbetsplats man jobbar på kan arbetet variera. En vanlig arbetsuppgift är att kontrollera, styra och övervaka olika energiprocesser och energiomvandlingar, exempelvis att omvandla någon sorts bränsleenergi till värmeenergi. Sådan omvandling kan ske genom att elda torv, skogsavfall, hushållsavfall eller kol i en fjärrvärmeanläggning för att skapa hett vatten, som man pumpar ut i ett fjärrvärmenät för att värma hus och byggnader. Man skulle också av nyss nämnda bränslen kunna skapa het ånga med högt tryck, vilken får en ångturbin att rotera och på så sätt skapa elenergi.

Ett flertal av dessa yrken går ut på att värma olika objekt men många gånger producerar man även kyla. Kylteknik är idag mycket vanlig bland dessa yrken och det är vanligt att man pumpar runt fjärrkyla i rör i marken på samma sätt som man pumpar runt hett fjärrvärmevatten, för att på så sätt skapa ett behagligt inomhusklimat även under heta sommarkvar.

Att arbeta med energi i olika former, värme och kyla, gör man också t.ex. på ett mejeri. Där ska produkten, exempelvis mjölk, ena sekunden upphettas så att man tar död på vissa bakterier, för att nästa sekund kylas för att inte förstöras. På många av dessa anläggningar tolereras i princip inte några driftstopp då dessa är kostsamma och måste undvikas. Ett sätt att ändå klara eventuella driftstopp är att man har olika varianter av reservkraftaggregat. Dessa startar ofta bara sekunder efter att t.ex. ett elavbrott inträffat. Olika storlekar och varianter av dessa finns idag för att täcka elenergiebehovet hos allt ifrån stora sjukhus till ladugårdar eller villor.

De flesta av dessa yrken styrs, regleras och övervakas av datorer idag, vilket gör att datorkunskap är ett viktigt för dagens och framtidens tekniker.

Kurser för utgång kraft och värme

För att utveckla kunskap mot utgång kraft och värme läses de programgemensamma kurserna, de inriktningsspecifika inom inriktningen Energi- och fastighetsteknik samt El- och reglerteknik - grund 2, Alternativ energihantering, Ånganläggningar, Kraft- och värmeanläggningar, Reservkraftanläggningar samt Kyl- och värmepumpsteknik – grund. För de elever som vill utnyttja sitt individuella val till att fördjupa sig i sitt yrkeskunnande kan exempelvis följande kurser väljas: El- och reglerteknik - installation och Kyl- och värmepumpsteknik – service. Utöver de gemensamma och de inriktningsspecifika kurserna kan skolan dock tillsammans med det lokala näringslivet skapa andra kurskombinationer än de som beskrivs här.

Vidareutbildning

Efter Energiprogrammets tre år, kan man gå vidare till högskolan. En ”vanlig” fortsättning kan vara att utbilda sig till driftstekniker och kanske vidare till driftsingenjör. Beroende på vilken utbildning man väljer så kan det skilja lite, men till driftstekniker kan det ta två år och ytterligare två år till driftsingenjör. Idag finns det också andra utbildningar t.ex KY- utbildningar.

Målyrken för fastighet

Inom fastighetsbranschen kan man få anställning som fastighetsskötare, bovärd eller husvärd. Yrkesnamnet kan variera och beror på i vilket företag man arbetar. Beroende på i vilket företag man jobbar kan det krävas olika mycket av olika kunskaper och kompetenser hos arbetstagaren. Samtidigt finns det en kärna av kunskapsområden som gäller oberoende av företag.

För fastighetsarbetare kan arbetsuppgifterna variera i stor utsträckning, men de handlar i huvudsak om att arbeta med värmesystem, ventilationssystem samt el- och reglerteknik. Kundkontakter är en del av arbetsuppgifterna. Det har också utvecklats nya arbetsområden där kunskaper i ekonomi har stor betydelse. Som husvärd, eller bovärd, har man idag eget ekonomiskt ansvar för ”sitt bostadsområde”. Utöver tekniska och ekonomiska kunskaper ställs det också krav på att ha en god förmåga att möta människor i olika situationer.

Kurser för utgång fastighet

För att utveckla kunskap mot utgång fastighet läses de programgemensamma kurserna, de inriktningsspecifika inom inriktningen samt El- och reglerteknik – grund 2, Byggnader och utrustning, Fastighetsautomation, Köks- och tvättutrustningar, Kyl- och värmepumpsteknik - grund samt Lokalvård. För de elever som vill utnyttja sitt individuella val till att fördjupa sig i sitt yrkeskunnande kan exempelvis följande kurser väljas: Gröna utemiljöer – skötsel 1, Fastighetsföretagande och Företagsekonomi 1. Utöver de gemensamma och de inriktningsspecifika kurserna kan

skolan dock tillsammans med det lokala näringslivet skapa andra kurskombinationer än de som beskrivs här.

Vidareutbildning

Genom vidareutbildning i de yrken som Fastighetsbranschen har att erbjuda kan man arbeta som tekniker, förvaltare, ingenjör m.m. Beroende på de yrkesval man väljer kan den fortsatta studietiden vara högskola eller andra motsvarande utbildningar, exempelvis KY-utbildning eller påbyggnadsutbildningar.

Studievägar

Med en studieväg menas inom Estetiska programmet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnena, de gemensamma inriktningskurserna, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmålet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. De garanterat valbara kurserna ska alltid erbjudas eleven inom ramen för antingen de valbara kurserna eller det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Estetiska programmet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas bör skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Estetiska programmet kunskapsområde.

Alla program ger grundläggande behörighet inom högskolan om eleven uppfyller kraven för gymnasieexamen.

Studievägar inom Estetiska programmet

Inriktningar

Det Estetiska programmet har fyra inriktningar:

Inriktningen *Bild och formgivning* omfattar områdena bild, form, formgivning och bildteori. Ämnet Bildteori är en garant för teoretisk likvärdighet, gemensam teori- bildning och adekvat begreppsapparat inom inriktningen. Inom ramen för valbara kurser kan inriktningen breddas och fördjupas. Från exempelvis Medieprogrammets och Teknikprogrammets karaktärsämnen kan valbara kurser hämtas, som kan vara av intresse för inriktningen, t.ex. ämnena Design och Foto.

Inriktningen *Dans* speglar, med de nya ämnen som har bildats, en vedertagen kategorisering av dansen utifrån områdena träning, gestaltning, teori och produktion. Ämnet Dansträning innehåller teknikträning i dans. Ämnet Dansgestaltning fokuserar på gestaltning av dans samt de processer och det arbete som finns för sceniska uttryck av olika slag. Ämnet Dansteori motiverar och stimulerar eleven att nå förståelse för dansens villkor och dansens roll och betydelse i samhället samt utvecklar också en adekvat begreppsapparat. Vidare kan ämnet Scenisk produktion användas för dansproduktioner. På detta sätt har en helt ny helhet skapats kring inriktningen *Dans*.

I inriktningen *Musik* är Instrument/sång ett ämne där undervisning i flera instrument och/eller i sång kan förekomma. Ämnet Ensemble ska utveckla vokalt och instrumentalt musicerande i samarbete med andra. Körsång ingår i detta ämne som en del av kursen Ensemble och körsång. Skrivningarna i ämnena Instrument/sång och Ensemble är gjorda så att de ska harmoniera med varandra i synnerhet när det gäller ämnesmålen. Ämnet Musikteori ska ge den musikteoretiska grunden och utveckla gehöret.

Inom inriktningen *Teater* har tre nya ämnen skapats. Dessa har skapats genom att det, i Gy 2000, breda ämnet Teater har delats upp i tre kunskapsområden, nämligen process, produktion och teori. Utifrån denna uppdelning har ämnena Scenisk gestaltning, Scenisk produktion och Teaterteori skapats. Med dessa tre nya ämnen har kunskapsområdena tydliggjorts. Naturligtvis är en uppdelning i process, produktion och teori i en mening konstlad och kan inte eller är inte ens önskvärd att vara helt konsekvent. Därför överlappar de tre ämnena delvis varandra vad gäller process, produktion och teori. Beroende av vilka valbara kurser som läggs till de gemensamma ämnena kan utgångar skapas som ger mer eller mindre tyngdpunkt på process, produktion eller teori. Ämnet Scenisk gestaltning, med två kurser i scenframställning, utgör inriktningens fundament. Det är utifrån eget skapande och den egna erfarenheten som kunskaper om produktion och teorier utvecklas. Ämnet Scenisk produktion används för tydligt produktionsinriktat arbete, inom inriktningen eller i samspel med andra inriktningar på programmet. I ämnet Teaterteori skapas förståelse för teaterns särart och specifika begreppsapparat.

Utgångar

Genom olika kombinationer av valbara kurser i anslutning till inriktningsämnena kan olika utgångar möjliggöras. Varje inriktning kan då innebära en speciell förberedelse för eleven mot någon tänkt vidareutbildning.

Exempel på olika utgångar kan vara:

- förberedelse för vidare studier på någon eftergymnasial utbildning inom det estetiska området och
- förberedelse för vidare studier på någon eftergymnasial utbildning inom andra områden.

Förberedelse för vidare studier på någon eftergymnasial utbildning inom det estetiska området

Inom det Estetiska programmet kan eleverna förberedas för en konstnärlig vidareutbildning. Då det konstnärliga utbildningssystemet, såväl i Sverige som i utlandet, oftast bygger sitt urval på färdighetsprov kan eleverna inte få behörighet till konstnärliga vidareutbildningar genom att välja vissa valbara kurser. Istället kan eleverna förbereda sig för dessa färdighetsprov genom fördjupade studier inom inriktningsämnena och/eller breddning och fördjupning inom andra valbara kurser. Nedan ges för varje inriktning ett antal exempel på hur olika ämnen kan användas för att underlätta dessa förberedelser. Som exempel har ett antal vanligt förekommande eftergymnasiala utbildningsformer använts.

Att komma in på dessa eftergymnasiala utbildningar är svårt och kräver i de allra flesta fall mycket goda färdigheter och ytterligare förberedelse efter gymnasieskolan, t.ex. i form av arbetslivserfarenhet, egen träning inom sitt område eller att man gör sina färdighetsprov vid flera tillfällen och därmed utvecklar sin konstnärliga förmåga.

*Inriktning Bild- och formgivning***Konstfack**

Konstfack är ett exempel på högskoleutbildning efter Estetiska programmets Bild- och formgivningsinriktning. Konstfack erbjuder en lång rad utbildningsprogram, till exempel:

- Grafisk design och illustration
- Industridesign
- Inredningsarkitektur och möbeldesign
- Keramik och glas
- Konst
- Lärarutbildning
- Textil
- Ädellab/Metallformgivning

Ett annat exempel är Högskolan för Design och Konsthantverk (HDK) vid Göteborgs Universitet. HDK erbjuder fyra utbildningsprogram:

- Utbildningsprogrammet i Design

- Påbyggnadsutbildning i Design
- Utbildningsprogrammet i Konsthantverk
- Påbyggnadsutbildning i Tillämpad konst med inriktning Keramikkonst, Smyckekonst samt Textilkonst

Ytterligare ett exempel är Beckmans Designhögskola. Skolan har utbildningsprogram inom:

- Reklam och Grafisk form
- Form
- Mode

Folkhögskolor

Folkhögskolor med bild/konst är ett attraktivt alternativ till vidareutbildning för Estetiska programmets elever, ibland som förberedande utbildning för andra högskolor. Inträdesproven till Folkhögskola omfattar ofta intervjuer och ibland även arbetsprov.

Bildlärarutbildning

Bildlärarutbildning finns till exempel i Stockholm (Konstfack) och i Umeå (Umeå universitet).

Följande ämnen och kurser inom inriktningen kan exempelvis förbereda för samtliga dessa ovanstående utbildningar:

Bild: Bilden idag

Formgivning: Formgivning 1, 2, 3

Kulturhistoria: Nutida konst, Kulturhistorisk fördjupning

För mer specialiserad förberedelse för vidare studier kan även följande ämnen från andra program användas:

Animation

Arkitektur

Design

Film/TV

Foto

Hantverkskunskap

Hantverksteknik

Teknikutveckling

Inriktning Dans

Dansarutbildning

Dansarutbildning finns på bland annat danshögskolor och dansakademier i Sverige och i utlandet. De kräver mycket goda förkunskaper i dansträning. Modern och nutida dans är ett stort arbetsområde för dansare men även klassisk balett, jazzdans och andra danstekniker erbjuds. Följande ämnen och kurser kan vara lämpliga:

Dansträning: Dansträning 3, fördjupning, eventuellt även Dansträning genre

Dansgestaltning: Koreografisk instudering, Repertoar

Scenisk produktion: Scenisk produktion

Danspedagogutbildning

Danspedagogutbildning innebär att konstnärlig utbildning kombineras med pedagogik. Musik ingår också som en viktig del, varför till exempel ämnet Estetisk verksamhet på inriktning Dans gärna kan profileras mot musik. Följande ämnen och kurser kan vara lämpliga:

Dansträning: Dansträning 3, fördjupning, Dansträning genre

Dansgestaltning: Komposition och improvisation, Koreografisk instudering

Kulturhistoria: Kulturhistorisk fördjupning

Dansterapeututbildning

Denna utbildning omfattar fördjupning inom dansens betydelse för samverkan mellan kropp och själ samt utbildning inom terapi och rehabilitering. Följande ämnen och kurser kan vara lämpliga:

Dansteori: Dansteori med inriktning mot terapi och rehabilitering

Psykologi: Psykologi 1, 2

Kulturhistoria: Kulturhistorisk fördjupning

Kulturkunskap: Ungdomskulturer

Koreograf

Arbetet som koreograf innebär en profilering mot dansgestaltning. Följande ämnen och kurser kan då vara av intresse:

Dansgestaltning: Komposition och improvisation, Koreografisk instudering, Repertoar

Scenens funktioner: Sceniskt ledarskap, Scenografi, mask och kostym, Scenteknik, ljus och ljud

Kulturhistoria: Kulturhistorisk fördjupning

Inriktning Musik

Folkhögskola med musik

Folkhögskola med musik utgör ofta ett attraktivt alternativ till vidareutbildning för Estetiska programmens musikelever, ibland som förberedande utbildning för Musikhögskola. Inträdesproven till folkhögskola omfattar ofta prov i instrument, sång och musikteori. Följande ämnen och kurser kan då vara lämpliga:

Instrument/sång: Val av huvudinstrument och biinstrument

Musikteori: Gehörs- och musikleära 2, Arrangering och komposition

Ensemble: Ensemble, Körsång, Ensembleledning

Gymnasiearbete i anslutning till dessa ämnen

Läroutbildning mot grund- och gymnasieskola med eller utan annat sidosämne inom musikhögskolan

Följande ämnen och kurser kan vara lämpliga:

Instrument/sång

Ensemble: Körsång, Ensembleledning

Musikteori: Gehörs- och musikleära 2, Arrangering och komposition

Kulturhistoria: Kulturhistorisk fördjupning

Gymnasiearbete i anslutning till dessa ämnen

Läroutbildning i Instrument/sång och Ensemble inom musikhögskolan

Följande ämnen och kurser kan vara lämpliga:

Instrument/sång

Ensemble: Ensemble och/eller Körsång, Ensembleledning

Musikteori: Gehörs- och musicklära 2, Arrangering och komposition

Kulturhistoria: Kulturhistorisk fördjupning

Gymnasiearbete i anslutning till dessa ämnen (om lärarutbildning mot arrangering och komposition sökes kan gymnasiearbete i musikteori vara ett alternativ)

Elever inom pop/rock/jazzgenre kan ofta vara intresserade av ämnet Ljud- och inspelningsteknik som förberedande för vidare utbildning.

Lärarutbildning med inriktning mot Rytmik inom musikhögskolan

Följande ämnen och kurser kan vara lämpliga:

Instrument/sång

Rytmik: Rytmik och rörelse

Drama: Pedagogiskt drama

Musikteori: Gehörs- och musicklära 2

Ensemble: Ensembleledning

Gymnasiearbete i rytmik

Utbildning med inriktning mot Ljud- och inspelningsteknik

Inom detta område finns flera eftergymnasiala vidareutbildningar. Ämnet Ljud- och inspelningsteknik kan även vara av intresse för elever som avser söka till musikhögskola eller folkhögskola inom pop/rock/jazzgenre. Följande ämnen och kurser kan vara lämpliga:

Musikteori: Gehörs- och musicklära 2, Arrangering och komposition

Ljud- och inspelningsteknik: Ljud- och inspelningsteknik

Från andra program kan till exempel följande karaktärsämnen erbjudas om man önskar en bredare utgång som förbereder för vidare studier inom ämnet Ljud- och inspelningsteknik:

Ljud: Ljud 1

Ljud-, video- och bildproduktionsteknik: Eventteknik, Ljudproduktionsteknik, Video- och bildproduktionsteknik

Digitalt skapande: Digitalt skapande

Gymnasiearbete i till exempel ljud- och inspelningsteknik (CD-produktion kan nämnas som ett exempel på sådant gymnasiearbete)

Musikerutbildning

Följande ämnen och kurser kan vara lämpliga:

Instrument/sång: musikaliskt djup i ett instrument

Musikteori: Gehörs- och musicklära 2, Arrangering och komposition

Ensemble: Ensemble, Körsång

Kulturhistoria: Kulturhistorisk fördjupning

Gymnasiearbete inom området instrument/sång

Kyrkomusikerutbildning

Följande ämnen och kurser kan vara lämpliga:

Instrument/sång

Musikteori: Gehörs- och musicklära 2, Arrangering och komposition

Ensemble: Ensemble, Körsång, Ensembleledning

Kulturhistoria: Kulturhistorisk fördjupning

Gymnasiearbete i anslutning till ovanstående ämnen

Musikalakademi eller annan eftergymnasial utbildning riktad mot musikteaterområdet

Följande ämnen och kurser kan vara lämpliga:

Instrument/sång

Ensemble: Körsång

Dansträning: Dansträning 1, eventuellt även 2, Dansträning genre

Scenisk gestaltning: Scenframställning 1, eventuellt även 2

Scenisk produktion: Scenisk produktion (gärna musikteaterproduktion)

Gymnasiearbete i scenisk produktion

Estetiska programmet kan även förbereda för vidare studier inom Musikteaterbranschen genom en lokal profil inom en av de nationella inriktningarna Dans, Musik eller Teater, eller genom ett specialutformat program. Inriktningssämnena inom en sådan utbildning kan då till exempel innehålla kurser i ovan angivna ämnen. Ett

specialutformat program kan även innebära fördjupade studier i till exempel Dans-
träning. På så sätt åstadkoms en utbildning som från början strävar mot att förbe-
reda eleven för vidare studier inom musikteaterområdet.

Inriktning Teater

Folkhögskola med teater

Det finns ett antal folkhögskolor som erbjuder olika ett- eller tvååriga kurser. Dessa kan ha olika inriktning, dels med tonvikt på skådespeleri och dels med tonvikt på något annat inom teatern ingående kompetensområde t.ex. regi eller skrivande. Således kan dessa utbildningar ses som förberedande för högskola, d.v.s. teaterhögskola eller Dramatiska institutet (där alla yrken utom skådespelare finns representerade).

Förutom Scenisk gestaltning kan följande ämnen och kurser vara lämpliga:

Skådespelarens arbete: Röst och text, Rörelse och fysisk teater

Scenisk produktion: Scenisk produktion

Skådespelare

Skådespelarutbildning finns på flera teaterhögskolor i Sverige och i utlandet. Utbildningarna har ofta få platser och många sökande varför kraven på färdighet och lämplighet är mycket höga. Följande ämnen och kurser är, förutom ämnet Scenisk gestaltning, exempel som förbereder för en sådan utbildning:

Skådespelarens arbete: Sceniskt karaktärsarbete, Röst och text, Rörelse och fysisk teater

Scenisk produktion: Scenisk produktion

Kulturhistoria: Nutida konst, Kulturhistorisk fördjupning

Sång och musik ingår ofta i skådespelarutbildningar varför till exempel ämnet Estetisk verksamhet kan profileras mot detta. Likaledes kan sångutbildning i grupp erbjudas exempelvis genom kursen Ensemble i ämnet Ensemble.

Yrken kring en teaterproduktion t.ex. regissör, scenograf, scentekniker och producent

Utbildningar finns främst på högskola, t.ex. Dramatiska institutet eller K3 i Malmö. Det finns också ett antal folkhögskolor som erbjuder utbildningar i riktning mot dessa yrken.

Följande ämnen och kurser kan vara lämpliga:

Scenens funktioner: Scenografi, mask och kostym, Scen teknik, ljus och ljud, Sceniskt ledarskap

Scenisk produktion: Scenisk produktion

Kulturhistoria: Nutida konst, Kulturhistorisk fördjupning

Pedagogiska yrken

Folkhögskolor erbjuder ofta en tvåårig pedagogisk utbildning mot exempelvis teaterpedagog eller dramapedagog.

Att vara verksam som teaterlärare innebär ofta att man som bas har en utbildning som antingen dramapedagog, teaterpedagog, skådespelare eller regissör. Följande ämnen och kurser kan då vara exempel på sådana som förbereder för detta:

Drama: Pedagogiskt drama

Filosofi: Filosofi 1, 2

Psykologi: Psykologi 1, 2

Kulturhistoria: Nutida konst, Kulturhistorisk fördjupning

Scenens funktioner: Sceniskt ledarskap

Skådespelarens arbete: Sceniskt karaktärsarbete, Röst och text, Rörelse och fysisk teater

Dramatiker

Dramatikerutbildning finns främst på Dramatiska institutet och i viss mån kopplat till teaterhögskolor. Även en del folkhögskolor erbjuder utbildningar i dramatiskt skrivande. Erfarenhet behövs till exempel från följande ämnen och kurser:

Kulturhistoria: Nutida konst, Kulturhistorisk fördjupning

Filosofi: Filosofi 1, 2

Psykologi: Psykologi 1, 2

Svenska: Svenska 3 - Litterär fördjupning, Svenska 3 - Språklig fördjupning

Skådespelarens arbete: Sceniskt karaktärsarbete, Röst och text, Rörelse och fysisk teater

Förberedelse för vidare studier på någon eftergymnasial utbildning inom andra områden

Utrymmet för valbarhet kvalificerar elever på det Estetiska programmet för vidare studier med inriktning mot andra områden än det estetiska. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer exempel att ges på studievägar som leder mot andra områden än det estetiska.

Studievägar

Med en studieväg menas inom Fordonsprogrammet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnena, de gemensamma inriktningskurserna, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. De garanterat valbara kurserna ska alltid erbjudas eleven inom ramen för antingen de valbara kurserna eller det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Fordonsprogrammet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas ska skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Fordonsprogrammets kunskapsområde.

Studievägar inom Fordonsprogrammet

Fordonsprogrammet har karaktärsämneskurser motsvarande 400 poäng som är gemensamma för alla elever inom programmet. En nationell inriktning omfattar kurser motsvarande 600 poäng. Därutöver finns 300 poäng valbara kurser. Dessutom väljer eleven kurser om 300 poäng inom det individuella valet.

För varje elev utformas en individuell studieplan där en studieväg skapas utifrån vilken utgång eleven väljer att inrikta sig mot. Dessa studievägar kan leda till specifika yrken, ge en bredd för ett flertal yrkesområden, eller lägga fokus på ett studieförberedande alternativ.

Genom att kombinera kurser skapas studievägar som kan leda till olika utgångar. Det är också möjligt att skapa studievägar som mer förbereder för fortsatta studier.

Inriktning Fordonsteknik 600 p

Inriktningen har programmets mest omfattande utbud av utgångar genom att det generellt skrivna ämnet Fordonskunskap kan användas på olika fordons- och maskintyper. Inriktningens kurser kan i kombinationer med valbara kurser och det individuella valet utgöra en grund för elever som vill sikta mot yrken inom följande områden: Personbilsteknik, Lastbil och bussteknik, Reservdelshantering, Maskintekniker, Mc och småmaskinteknik samt Däckteknik.

Eleven kan få djup eller bredd i sin utbildning genom att välja olika kursinnehåll i ämnet Specialkompetens.

Utgång personbilsteknik

De gemensamma kurserna kan kombineras med kursen Fordonskunskap 3, 200 p som ger fördjupade tekniska kunskaper inom valt yrkesområde.

Studievägen är lämplig för elever som vill utveckla djupgående och handgripligt arbete med basdelar av fordonet. I kombination med ämnet Specialkompetens kan eleven antingen fördjupa sig ytterligare inom ett område eller bredda kunskaperna inom ett nytt ämnesområde. Detta val kan vara lämpligt för blivande personbilmekaniker.

De gemensamma kurserna kan också kombineras med kurserna Fordonssystemteknik 1 och 2, om 100 respektive 200 p.

Eleven kan stärka sin yrkeskompetens inom området genom att inom sitt individuella val välja kurserna Fordonssystemteknik 1, 100 p och Specialkompetens fordonsteknik, 100 p, i syfte att fördjupa systemförståelsen hos eleven inom ett delvis nytt ämnesområde t.ex. klimatsystem. Eftersom kundkontakter och administration är en viktig del i teknikerns arbete kan också kursen Försäljning och marknadsföring 1, 100 p ingå.

Detta är en studieväg för den som vill arbeta som personbilstekniker med reparation, service, och teknikutveckling av personbilar samt lätta lastbilar.

De gemensamma kurserna kan kombineras med följande kurser: Fordonsbranscher 2, 100 p, som ger nödvändiga kunskaper för att sköta kontakter med kunder och mekaniker/tekniker samt administration av utförda arbeten samt Fordonsbranscher 3, 100 p, som kompletterar och fördjupar kunskaperna i psykologi, gruppdynamik och dialog. Väljs dessutom kurserna Försäljning och marknadsföring 1, 100 p, vilket stärker kunskaper i t.ex. konsumentlagstiftning och försäljningsteknik. Detta kan vara lämpliga val för blivande kundmottagare..

Eleven kan stärka sin yrkeskompetens inom området genom att inom sitt individuella val välja kurserna Försäljning och marknadsföring 2, 100 p eller att fokusera på språkliga, sociala och/eller tekniska kunskaper, beroende på intresse, arbetsmarknadens krav och elevens långsiktiga målsättning med utbildningen.

Utgång lastbil och bussteknik

De gemensamma kurserna kan kombineras med kurserna Fordonssystemteknik 1, 100 p samt kursen Fordonssystemteknik 2, 200 p. Detta är en studieväg för den som vill arbeta med reparation, service och teknikutveckling av tunga lastbilar och bussar.

Eleven kan dessutom kombinera olika kursinnehåll i ämnet Specialkompetens för yrken som lastbilstekniker och busstekniker.

De gemensamma kurserna kan också kombineras med kurserna Fordonsbranscher 2, 100p, som ger nödvändiga kunskaper för att sköta kontakter med kunder och mekaniker och mekaniker/tekniker och administration av utförda arbeten samt Fordonsbranscher 3, 100p, som kompletterar och fördjupar kunskaperna i psykologi, gruppdynamik och dialog. Väljs dessutom kursen Försäljning och marknadsföring 1, 100 p, förstärks kunskaper i t.ex. konsumentlagstiftning och försäljningsteknik. Detta kan vara lämpliga val för blivande kundmottagare.

Inom det individuella valet kan eleven förslagsvis välja Försäljning och marknadsföring 2, 100 p, eller att fokusera på språkliga, sociala och/eller tekniska kunskaper, beroende på intresse, arbetsmarknadens krav och elevens långsiktiga målsättning med utbildningen.

Utgång reservdelshantering

De gemensamma kurserna kan kombineras med kurserna Fordonsbranscher 2 och 3 om vardera 100 p och kursen Försäljning och marknadsföring 1, 100 p. Denna studieväg ger en god utbildning för arbeten inom detaljhandelsförsäljning och lagerhållning i den breda fordonsbranschen.

Eleven kan inom sitt individuella val välja kurserna Inköp och logistik, 100 p och Företagsekonomi 1, 100 p samt välja kurser i ämnet Specialkompetens. Dessa kurser ger tillsammans vissa möjligheter att starta eget företag inom verksamhetsområdet.

Utgång maskinteknik

De gemensamma kurserna kan kombineras med kurserna Fordonssystemteknik 1 och 2 om 100 respektive 200 p. Detta är en möjlig studieväg för den elev som väljer att utnyttja en del av det individuella valet för att fördjupa sin yrkeskompetens för den som vill arbeta med reparation, service och teknikutveckling av jordbruks- och entreprenadmaskiner.

Eleven kan bredda eller fördjupa sin kompetens ytterligare genom att välja kurserna Fordonssystemteknik 3, 100 p och Fordonsbranscher 2 och 3, om vardera 100 p eller genom val av kursinnehåll i ämnet Specialkompetens arbeta som maskintekniker eller truckmekaniker.

Utgång MC och småmaskinteknik

De gemensamma kurserna kan kombineras med kurserna Fordonssystemteknik 1 och 2 om 100 respektive 200 p.

Denna studieväg leder fram till yrken som Mc-mekaniker och mekaniker som ser-var och reparerar t.ex. ATV-fordon, åkgräsklippare, motorsågar, mopeder och skotrar.

Eleven kan stärka sin yrkeskompetens inom området genom att inom sitt individuella val välja Fordonsbranscher 2, 100 p och Försäljning och marknadsföring 1 och 2 om vardera 100 p.

Eleven kan byta ut Fordonssystemteknik 2, 200 p, mot kursen Inköp och logistik 1, 100 p och kursen Företagsekonomi 1, 100 p eller mot kurser i ämnet Specialkompetens. Denna studieväg ger bredd och/eller fördjupning för de elever som vill starta eget inom verksamhetsområdet.

Utgång däckteknik

De gemensamma kurserna kan kombineras med kurserna Fordonsbranscher 2 och 3, om vardera 100 p, samt kurserna Försäljning och marknadsföring 1, 100 p.

Utbildningen leder till yrket däcktekniker och är en studieväg för den elev som vill arbeta med reparation, service och försäljning av tjänster och produkter inom däckbranschen med goda möjligheter att starta eget inom verksamheten.

Eleven kan, om eleven så önskar inom det individuella valet stärka yrkeskompetensen genom att välja kurserna Försäljning och marknadsföring 2, 100 p, Inköp och logistik 1, 100 p och Företagsekonomi 1, 100 p eller mot kurser i ämnet Specialkompetens. Denna studieväg ger bredd och/eller fördjupning för de elever som vill starta eget inom verksamhetsområdet.

Inriktning Karosseriteknik 600 p

Inriktningen omfattar utgångarna bilskadeteknik och fordonslackering. Kombinationer inom det valbara blocket kan erbjuda en studieväg med inslag av innehåll från inriktningens båda studievägar och med möjlighet till anpassning till närliggande yrkesvägar såsom t.ex. plastreparationer, rekonditionering, bildemontering, om och/eller tillbyggnad av fordon, reparation och service av mobila boendekonstruktioner. Inom inriktningen kommer eleven ofta i kontakt med isocyanater. För att kunna arbeta med dessa kräver Arbetsmiljöverket att eleven klarar en Spirometriundersökning utan anmärkning.

Utgång bilskadeteknik

De gemensamma kurserna kan kombineras med kursen Sammanfogningsmetoder – grund, 100 p, och kurser om 100 - 500 poäng inom ämnet Specialkompetens.

Detta är en studieväg för den elev som vill arbeta med reparation och kundanpassning av fordons utseende och funktion.

Utgång fordonslackering

De gemensamma kurserna kan kombineras med kurser om 100 - 600 poäng inom ämnet Specialkompetens.

Detta är en studieväg för den elev som vill arbeta med lackering, rekonditionering och kundanpassning av fordons utseende.

Inriktning Transport och Logistik 600 p

Inriktningen omfattar kurser för yrken inom transport- och logistiksektorn. Inriktningen ger en grundläggande utbildning till förare av lätta och tunga fordon för godstransport. Detta i kombination med kurser inom det valbara blocket kan fördjupa, alternativt bredda studievägens yrken som yrkesförare eller lager- och terminalarbetare. En viktig del i utbildningen är transportplanering, fördjupade kunskaper i hantering av godsflöden inom gods och materialtransport samt praktiskt arbete i godsterminalmiljö. En förutsättning för att få arbete inom detta område är att man uppfyller kraven för att erhålla körkortstillstånd lägst grupp 2. Det gemensamma innehållet ger en grundläggande kompetens med lätta fordon, ”budbilar”.

Utgång Truk- och terminalarbetet

De gemensamma kurserna kan kombineras med kurserna Terminalhantering, 200 p och Transport expedition, 100 p. Inom individuellt val kan eleven välja kurser inom ämnet Handel för att stärka sin kompetens för eget företagande.

Utgång Lastbilsförare

De gemensamma kurserna kan kombineras med kursen Godstransport 2, 200 p, som leder fram till C-körkort och yrkeskompetens att framföra tunga lastbilar. Genom att till detta välja kursen Fordonskombinationer, 100 p, erhålls behörighet att framföra tunga fordon med tungt släp.

Eleven kan dessutom välja kurser i ämnen som Terminalhantering och Logistik för att ytterligare stärka sin yrkeskompetens. Väljer eleven i ämnet Specialkompetens kursen Transportteknik, 100 p, så fördjupas elevens kunskaper mot yrken som t.ex. bohags- och flyttbilsförare, bygg- och anläggningsförare, specialtransportförare, liftdumper- och lastväxlarförare, renhållningsförare, slam- och spolbilsförare, tank- och bulkbilsförare, skogstransportförare och djurtransportförare.

Studievägar

Med en studieväg menas inom Handels- och administrationsprogrammet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnena, de gemensamma inriktningskurserna, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmålet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. De garanterat valbara kurserna ska alltid erbjudas eleven inom ramen för antingen de valbara kurserna eller det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Handels- och administrationsprogrammet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas ska skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Handels- och administrationsprogrammets kunskapsområde.

Alla program ger grundläggande behörighet inom högskolan om eleven uppfyller kraven för gymnasieexamen.

Studievägar inom Handels- och administrationsprogrammet

Handels- och administrationsprogrammet har gemensamma karaktärsämnen som tillsammans omfattar 500 poäng. Programmet är indelat i tre inriktningar, Handel och service, Administrativ service samt Turism och resor. Inom samtliga inriktningar finns ett specialiseringsämne som ger möjlighet till breddning/fördjupning inom valt område. Varje inriktning omfattar 500 poäng. Utöver detta har eleven 300 poäng valbara kurser och 300 poäng individuellt val, som kan användas för att

förstärka yrkesinriktningen i studievägen. Planering av studievägar som blir attraktiva på arbetsmarknaden ska göras i samråd med lokala branscher.

Inriktning Handel och service

Inriktningen ger en grund för att arbeta med försäljning, marknadsföring och inköp inom detalj- eller partihandel. Genom specialiseringsämnet kan eleven inrikta sig mot vald bransch t.ex. livsmedel, kläder och mode, sport och fritid, IT och elektronik. Valbara kurser ger ytterligare möjlighet att profilera utbildningen mot t.ex. säljare inom fack- och dagligvaror, partihandel, marknadsföring/butikskreatör eller egenföretagande.

Säljare inom fackhandel

En säljare inom fackhandeln måste ha god bransch- och produktkunskap inom området. Dessutom krävs intresse för mötet med kunden och säljaren måste kunna bygga upp bra relationer och skapa förtroende. Det finns många branscher och goda arbetsmöjligheter såväl inom som utom landet.

Exempel på valbara kurser: Försäljning och marknadsföring 3, Affärsutveckling och ledarskap, Transport och spedition, Personlig försäljning, Näthandel 2, Psykologi 1, Engelska 6 och Moderna språk. Eftersom ämnet Handel specialisering, 200 poäng, kan väljas flera gånger ger ämnet möjlighet att bredda och fördjupa kunskaperna inom specifikt område.

Säljare inom dagligvaruhandeln

Att vara säljare inom dagligvaruhandeln innebär ett mångskiftande arbete där man arbetar inom avdelningar som frukt och grönt, kött och delikatess, kolonial och kemisk-tekniskt. Beställningar, varuvård och exponeringar, reklamproduktion med olika datorprogram samt kassatjänst kan ingå i arbetsuppgifterna. En butikssäljare ska ha goda produktkunskaper och kunna möta kunden på ett serviceinriktat sätt. En butikssäljare är en god lagspelare som har lätt för att skifta arbetsuppgifter.

Förslag till valbara kurser: Försäljning och marknadsföring 3, Affärsutveckling och ledarskap, Transport och spedition, Personlig försäljning, Livsmedel, Färsksvaror 1, Näthandel 2, Engelska 6 och Moderna språk. Eftersom ämnet Handel specialisering, 200 poäng, kan väljas flera gånger ger ämnet möjlighet att bredda och fördjupa kunskaperna inom specifikt område.

Arbete inom partihandel

Inom partihandeln finns olika slags yrkesområden och arbetsuppgifter. Innesäljare har kontakt med kunderna per telefon och Internet, tar emot beställningar och ser till att affärskontakter och leveranser fungerar på kort och lång sikt. Inköpare har goda kunskaper om logistik och kan förhandla om priser och villkor och behöver ofta behärska flera språk. Lagerarbete kan innebära att hantera order, ta emot och sända varor och kommunicera serviceinriktat såväl internt som externt.

Förslag till valbara kurser: Partihandel, Transport och spedition, Personlig försäljning, Telefon- och Internetservice, Affärskommunikation, Maskinell godshantering (förarbevis för truck), Engelska 6 och Moderna språk. Eftersom ämnet Handel specialisering, 200 poäng, kan väljas flera gånger ger ämnet möjlighet att bredda och fördjupa kunskaperna inom specifikt område.

Arbete inom reklam och exponering

En butikskreatör arbetar med trender, färg och form. Kreatören/dekoratören bygger upp miljöer inne i butiker, arrangerar produkter i säljande skyltfönster och har kunskap om hur ljus, färg och form samspekar. Resultatet ska väcka människors intresse och skapa köplust. En kreatör/dekoratör kan vara anställd inom en kedja eller vara egenföretagare som arbetar med olika företag.

Förslag till valbara kurser: Affärsutveckling och ledarskap, Försäljning och marknadsföring 3, Entreprenörskap 1, Form, Utställningsdesign 1, Engelska 6 och Moderna språk. Eftersom ämnet Handel specialisering, 200 poäng, kan väljas flera gånger ger ämnet möjlighet att bredda och fördjupa kunskaperna inom specifikt område.

Kundtjänst/ support inom handel och administration

Kundtjänst och support arbetar med kundkontakt via telefon eller Internet. Kunden/konsumenten kontaktar kundtjänsten och får hjälp med frågor av enklare karaktär, vilket förekommer inom många områden bl.a. mobiltelefoni, bank, datorföretag, postorder och förlagsverksamhet. Det kan också röra sig om mer försäljnings- och marknadsföringsinriktade arbetsuppgifter som sker via telefon och Internet.

Förslag till valbara kurser: Telefon- och Internetservice, Personlig försäljning, IT- och administration 2, Näthandel 1 och Psykologi 1. Eftersom ämnet Handel specialisering, 200 poäng, samt Administration specialisering, 200 poäng, kan väljas flera gånger ger ämnena möjlighet att bredda och fördjupa kunskaperna inom ett specifikt område.

Egenföretagare inom handel och service

Egenföretagaren kan arbeta inom många olika branscher inom programmets ram. Förutom bransch- och produktkunskaper krävs goda kunskaper inom administration, företagsekonomi och ledarskap. Det gäller att vara kreativ, se möjligheter och lösa problem, kunna göra ekonomiska bedömningar, kunna kommunicera m.m.

Förslag till valbara kurser: Affärskommunikation, Affärsutveckling och ledarskap, Försäljning och marknadsföring 3, Näthandel 2, Entreprenörskap 1, Företagsekonomi 2, Moderna språk och Modersmål. Eftersom ämnet Handel specialisering, 200 poäng, kan väljas flera gånger ger ämnet möjlighet att bredda och fördjupa kunskaperna inom specifikt område.

Inriktning Administrativ service

Inriktningen ger en grund för att arbeta med administrativa uppgifter inom företag och offentlig förvaltning. Genom specialiseringsämnet kan eleven bredda och fördjupa sig mot ett valt område t.ex. IT och informationsverksamhet, receptionsarbete och projektadministration.

Assistent/Support

Arbetsuppgifterna varierar mellan stora och små företag. På ett litet företag kan arbetsuppgifterna t.ex. bestå av att ge telefonservice, att ta hand om intern och extern post, att utforma affärsdokument och informationsmaterial, att organisera möten och konferenser samt att handha IT-utrustning och uppdatera företagets hemsida. På större företag kan arbetsuppgifterna vara mer specialiserade. Arbetet innebär ofta kontakter med allmänhet, företag, kunder, leverantörer, myndigheter m.fl. Många företag har internationella kontakter och då är det viktigt att assistenten behärskar engelska och gärna även andra språk.

En löneadministratör är specialiserad på att handlägga personalens löner och administratören kan också arbeta som bokföringsassistent/ekonomiassistent/redovisningsassistent. Det kan t.ex. innebära att sammanställa statistik över företagets försäljning, hjälpa till med redovisningen på företaget och uppdatera olika register. Många arbeten organiseras numera i projekt och en administratör kan även inrikta sig mot att arbeta som projektadministratör/projektledare.

Förslag till valbara kurser: Affärskommunikation svenska, Affärskommunikation engelska, Affärskommunikation franska, Interaktiva medier 1, Internetprogrammering 1, Företagsekonomi 2 och 3, Engelska 6, Moderna språk och Kommunikation. Eftersom ämnet Administration specialisering, 200 poäng, kan väljas flera gånger ger ämnet möjlighet att bredda och fördjupa kunskaperna inom specifikt område.

Receptionist

Receptionisten arbetar i företagets kundmottagning/reception med att sköta telefonservice och att ta emot besökare vilket innebär att receptionisten brukar kallas för ”företagets ansikte utåt”. Arbetet kräver förmåga att ge god service även under tidspress. Andra arbetsuppgifter som kan ingå är posthantering, affärskommunikation, informations- och konferensadministration.

Förslag till valbara kurser: Moderna språk, Engelska 6, Personlig försäljning, Affärskommunikation engelska, tyska, franska eller annat språk och Kommunikation. Eftersom ämnet Administration specialisering, 200 poäng, kan väljas flera gånger ger ämnet möjlighet att bredda och fördjupa kunskaperna inom specifikt område.

Skoladministratör

Arbetsuppgifterna kan bestå av personal- och lönerapportering, registrering av elever, sammanställning av betyg, beställning av läromedel och hantering av information till elever och anställda. Även att ordna vikarier, delta i skolans budgetarbete, sköta diarieföring och arkivering samt att ordna konferenser kan ingå i arbetsuppgifterna. Arbetet innebär många kontakter med elever, föräldrar och lärare.

Förslag till valbara kurser: Personlig försäljning, Företagsekonomi 2, Kommunikation, Affärskommunikation svenska och Interaktiva medier 1. Eftersom ämnet Administration specialisering, 200 poäng, kan väljas flera gånger ger ämnet möjlighet att bredda och fördjupa kunskaperna inom specifikt område.

Projektledarassistent/ support på reklambyrå

Vanliga administrativa arbetsuppgifter på en reklambyrå eller inom ett medieföretag kan innebära att ordna möten, skicka ut underlag, sammanställa statistik, göra presentationsmaterial och beställningar samt hålla kontakter med leverantörer och kunder.

Förslag till valbara kurser: Kommunikation, Affärskommunikation svenska, Affärskommunikation engelska, Personlig försäljning, Interaktiva medier 1, Internetprogrammering 1, Engelska 6 och Moderna språk. Eftersom ämnet Administration specialisering, 200 poäng, kan väljas flera gånger ger ämnet möjlighet att bredda och fördjupa kunskaperna inom specifikt område.

Egenföretagare inom administrativ service

Egenföretagaren kan arbeta inom många olika branscher inom programmets ram. Förutom bransch- och produktkunskaper krävs goda kunskaper inom administration, företagsekonomi och ledarskap. Det gäller att vara kreativ, se möjligheter och lösa problem, kunna göra ekonomiska bedömningar, kunna kommunicera m.m.

Förslag till valbara kurser: Affärskommunikation, Affärsutveckling och ledarskap, Försäljning och marknadsföring 3, Näthandel 2, Entreprenörskap 1, Företagsekonomi 2, Moderna språk och Modersmål. Eftersom ämnet Administration specialisering, 200 poäng, kan väljas flera gånger ger ämnet möjlighet att bredda och fördjupa kunskaperna inom specifikt område.

Inriktning Turism och Resor

Inriktningen ger en grund för att arbeta med serviceinriktade arbetsuppgifter inom turism och resebranschen. Genom specialiseringsämnet kan eleven inrikta sig mot valt område t.ex. upplevelseturism, ekoturism eller affärsresor. Valbara kurser ger ytterligare möjlighet att profilera utbildningen mot t.ex. arbete vid reseföretag eller turistbyrå, guide och reseledare samt hotell och konferensverksamhet.

Resebyråarbete

Resebyråarbete delas oftast upp i två kategorier, fritids- respektive affärsresande. För att arbeta inom området krävs språkkunskap, god förmåga att möta kunder och ge service samt IT-kompetens. Branschen kan ha olika krav på kompetens och ofta efterfrågas även IATA-kompetens för en affärsresebyråsäljare eller charterföretagens egna reseutbildningar för en fritidsresebyråsäljare.

Förslag till valbara kurser: Telefon och Internetservice, Personlig försäljning, Engelska 6, Moderna språk, Modersmål, Natur, kultur och miljö, Geografi 1 samt Guide och reseledare. Eftersom ämnet Turism specialisering, 200 poäng, kan väljas

flera gånger ger ämnet möjlighet att bredda och fördjupa kunskaperna inom specifikt område.

Guide och reseledare

Guider och reseledare leder sina grupper genom resan/vistelsen/äventyret. Det innebär att informera och möta människor i många olika situationer, vilket ställer krav på god förmåga att kommunicera och agera på ett serviceinriktat sätt. Andra arbetsuppgifter kan vara att hantera dokument, göra ekonomiska kalkyler och redovisningar. Förutom språkkompetens krävs ämneskunskaper inom det specifika området som guiden och reseledaren verkar inom. Det finns många olika typer av reseledare och guider t.ex. aktivitetsguider inom sport, reseledare med inriktning mot kultur och historia, destinationsreseledare och bussreseguider.

Förslag till valbara kurser: Guide och reseledare, Engelska 6, Moderna språk, Modersmål, Natur, kultur och miljö, Aktivitetsledarskap, Friluftskunskap 1, Natur och friluftsliv 1, Kultur- och idéhistoria samt Hotell 1. Eftersom ämnet Guide och reseledare, 100 poäng, kan väljas flera gånger ges möjlighet att bredda och fördjupa kunskaperna inom specifikt område.

Turistbyråarbete

Arbetet innebär att ge turisterna den information och hjälp som behövs för att vistelsen ska bli så bra som möjligt utifrån behov och önskningsar. Arbetet vid turistbyrå ställer höga krav på service och kunskaper om lokala förhållanden eftersom arbetet innebär direkta möten med stadens, kommunens och områdets turister. Det innebär samarbete med det lokala näringslivet inom regionen vad avser kategorierna resa, sälja, bo, äta och göra. Samarbetsförmåga, lyhördhet, positivt kundbemötande och språkkunskaper är viktiga egenskaper och kompetenser.

Förslag till valbara kurser: Natur, kultur och miljö, Guide och reseledare, Personlig försäljning, Telefon och Internetservice, Natur och friluftsliv 1, Engelska 6, Moderna språk och Modersmål. Eftersom ämnet Turism specialisering, 200 poäng, kan väljas flera gånger ger ämnet möjlighet att bredda och fördjupa kunskaperna inom specifikt område.

Hotell och konferensarbete

Att arbeta på hotell och konferensanläggningar innebär möten med människor från många olika länder. Hotellarbete kan innebära såväl arbete inom reception, housekeeping, försäljning och marknadsföring som administrativa arbetsuppgifter. Arbetsuppgifterna kan också variera beroende på anläggningens inriktning t.ex. mot kongressverksamhet, friskvård eller mässor/utställningar. Gemensamt är att det ställs höga krav på förmåga att kommunicera och agera serviceinriktat.

Förslag till valbara kurser: Hotelladministration, Hotell 1, Hotell 4, Hotell och restaurangmiljö, Personlig försäljning, Engelska 6, Moderna språk och Modersmål. Eftersom ämnet Turism specialisering, 200 poäng, kan väljas flera gånger ger ämnet möjlighet att bredda och fördjupa kunskaperna inom specifikt område.

Egenföretagare inom turism och resor

Egenföretagaren kan arbeta inom många olika branscher inom programmets ram. Förutom bransch- och produktkunskaper krävs goda kunskaper inom administration, företagsekonomi och ledarskap. Det gäller att vara kreativ, se möjligheter och lösa problem, kunna göra ekonomiska bedömningar, kunna kommunicera m.m.

Förslag till valbara kurser: Affärskommunikation, Affärsutveckling och ledarskap, Försäljning och marknadsföring 3, Näthandel 2, Entreprenörskap 1, Företagsekonomi 2, Moderna språk och Modersmål. Eftersom ämnet Turism specialisering, 200 poäng, kan väljas flera gånger ger ämnet möjlighet att bredda och fördjupa kunskaperna inom specifikt område.

Att studera vidare

Oavsett inriktning finns det möjlighet för de elever som avser att studera vidare direkt efter gymnasieskolan att välja bland de kurser som krävs för behörighet till universitet och högskolor eller andra eftergymnasiala utbildningar. Så snart Högskolverket har fattat beslut om områdesbehörigheter och meritämnen kommer exempel att ges på vilka kurser som kan ge behörighet till vidare studier inom områden med anknytning till Handels- och administrationsprogrammet.

Studievägar

Med en studieväg menas inom Hantverksprogrammet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnena, de gemensamma inriktningskurserna, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmålet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. De garanterat valbara kurserna ska alltid erbjudas eleven inom ramen för antingen de valbara kurserna eller det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Hantverksprogrammet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas ska skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Hantverksprogrammets kunskapsområde.

Alla program ger grundläggande behörighet inom högskolan om eleven uppfyller kraven för gymnasieexamen.

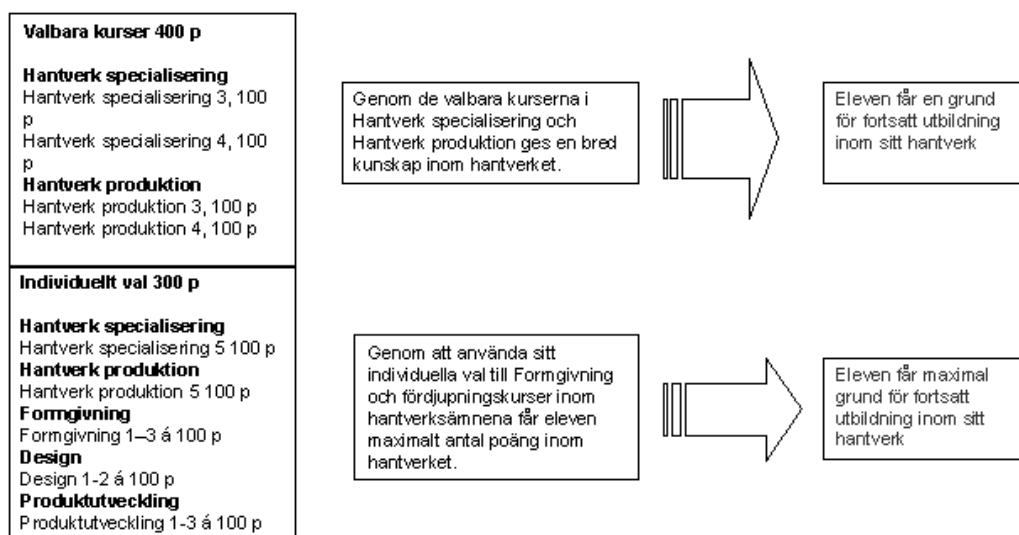
Studievägar inom Hantverksprogrammet

Speciella studievägar kan skapas och specialkompetenser kan erbjudas genom variation i utbudet av valbara kurser och individuella val. Studievägarnas innehåll styrs i första hand av vilka valbara kurser som erbjuds. Med hjälp av kurser inom det individuella valet kan varje elev förstärka en studieväg eller välja kurser efter andra intressen.

Hantverksprogrammet har tre inriktningar, nämligen Frisör, Florist och Hantverk, vilka alla omfattar 400 poäng. Det valbara utrymmet omfattar 400 poäng. Utöver detta har eleven utrymme för ett individuellt val på 300 poäng, vilket eleven kan, om denna så önskar, använda till ytterligare fördjupning inom valt hantverk eller för breddning mot annat hantverk.

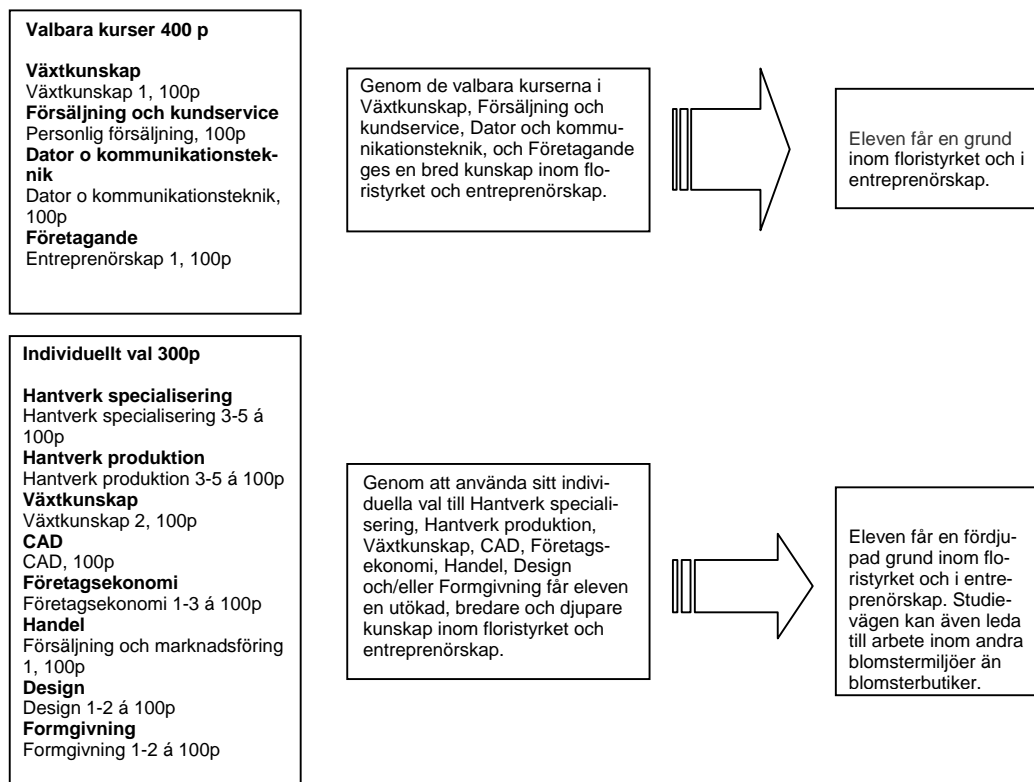
Exempel på olika studievägar

Studieväg Hantverk

För att få en fullständig yrkesutbildning krävs fortsatt arbetslivserfarenhet och/eller utbildning inom någon kompletterande eftergymnasial utbildning, såsom KY eller högskola. Aktuella eftergymnasiala utbildningar och högskolor kan t ex vara Konstfack, KKH – Kungl. Konsthögskolan, Textilhögskolan i Borås, Carl Malmstens - CTD, Centrum för Träteknik & Design, Beckmans designskola, Designhögskolan i Göteborg.

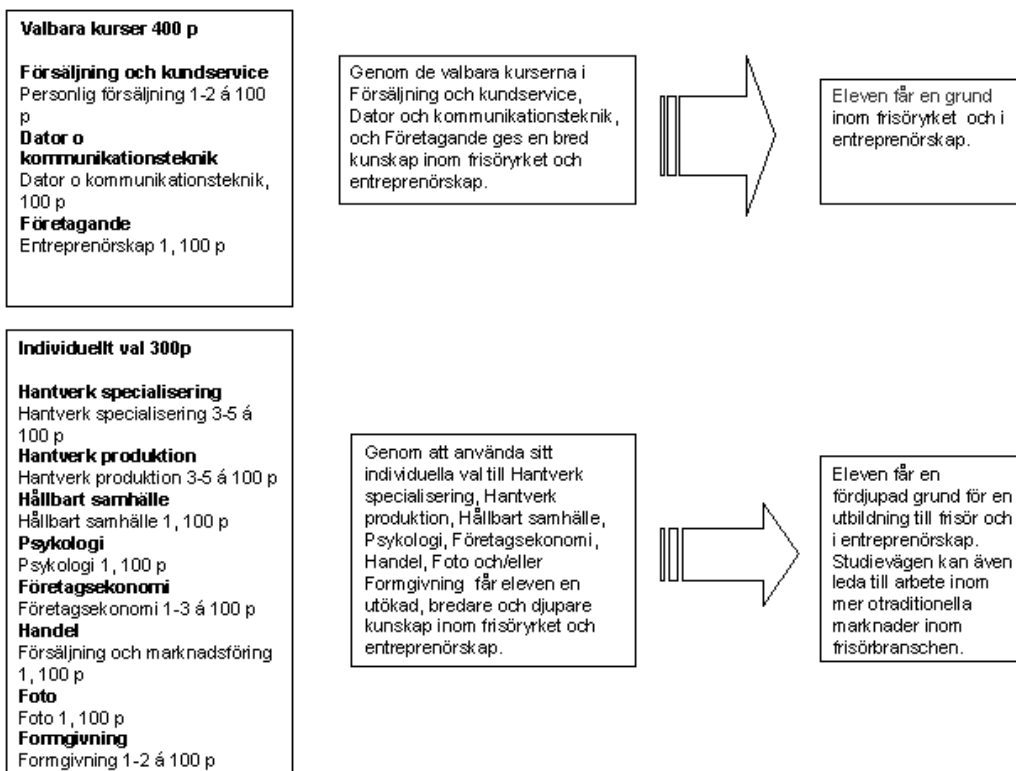
Studievägen ger även grundläggande behörighet för annan utbildning vid högskola om eleven uppfyller kraven på gymnasieexamen.

Studieväg Florist

För att få en fullständig yrkesutbildning krävs fortsatt arbetslivserfarenhet. Denna studieväg ger en grund för utbildning till florist. Blomsterbranschen kräver fyra år arbetslivserfarenhet för att kunna genomgå prov för gesällbrev.

Studievägen ger även grundläggande behörighet för annan utbildning vid högskola om eleven uppfyller kraven på gymnasieexamen.

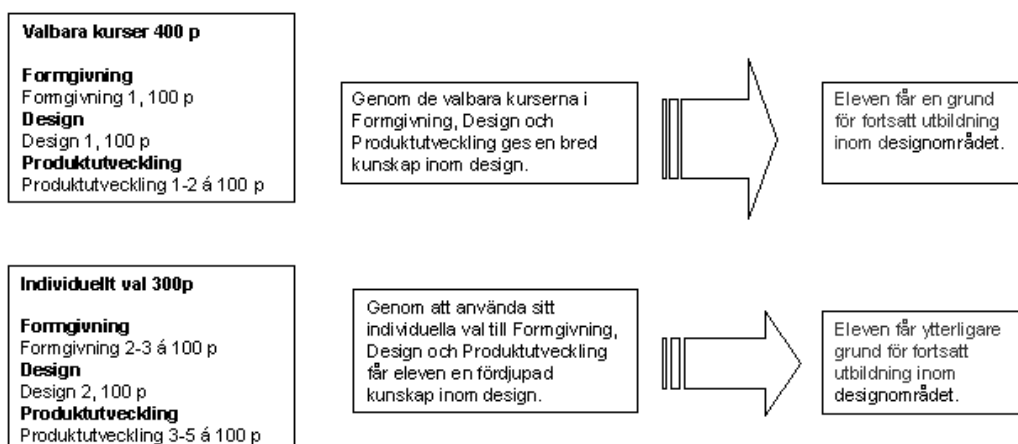

Studieväg Frisör

Med mer otraditionell marknad i frisörbranschen avses t.ex. stylist och med möjlighet till samarbete med närliggande yrken avses t.ex. spa/massage, nagelteknologi och makeup.

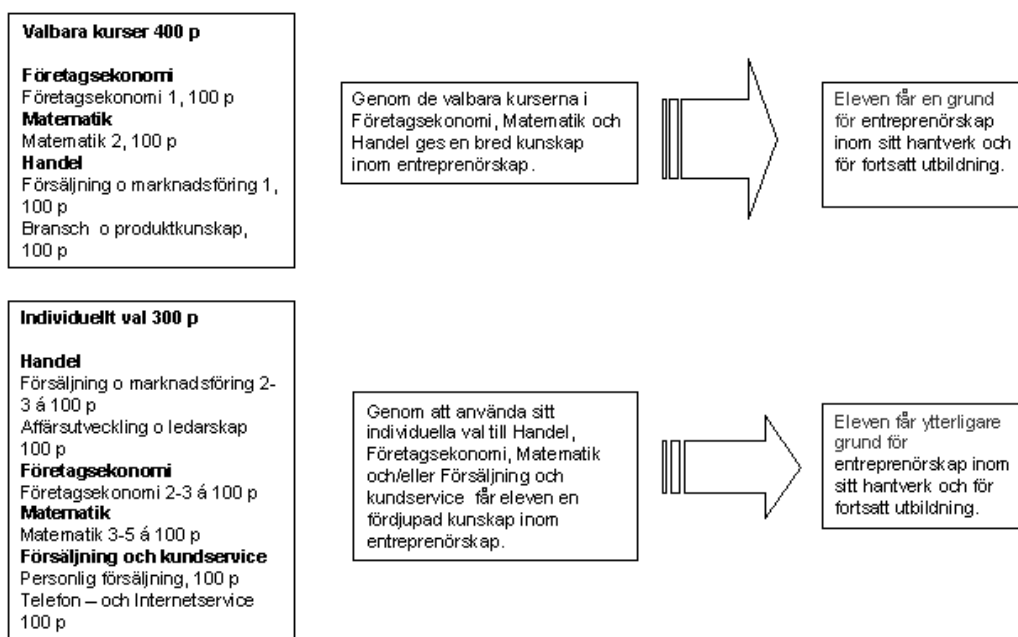
För att få en fullständig yrkesutbildning krävs fortsatt arbetslivserfarenhet. Denna studieväg ger en grund för utbildning till frisör. Frisörbranschen kräver ytterligare arbetslivserfarenhet inom yrket för att kunna genomgå prov för gesällbrev.

Studievägen ger även grundläggande behörighet för annan utbildning vid högskola om eleven uppfyller kraven på gymnasieexamen.

Studieväg Design

För att få en fullständig yrkesutbildning krävs fortsatt utbildning inom någon kompletterande eftergymnasial utbildning, såsom KY eller högskola. Aktuella eftergymnasiala utbildningar och högskolor kan t ex vara Konstfack, KKH – Kungl. Konsthögskolan, Textilhögskolan i Borås, Carl Malmstens - CTD, Centrum för Träteknik & Design, Beckmans designskola, Designhögskolan i Göteborg.

Studievägen ger även grundläggande behörighet för annan utbildning vid högskola om eleven uppfyller kraven på gymnasieexamen.

Studieväg Entreprenörskap och försäljning

Studievägen ger även grundläggande behörighet för annan utbildning vid högskola om eleven uppfyller kraven på gymnasieexamen.

Studieväg mot högskola

Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer denna studieväg att exemplifieras.

Studievägar

Med en studieväg menas inom Hotell- och restaurangprogrammet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnena, de gemensamma inriktningskurserna, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmålet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. De garanterat valbara kurserna ska alltid erbjudas eleven inom ramen för antingen de valbara kurserna eller det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Hotell- och restaurangprogrammet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas ska skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Hotell- och restaurangprogrammets kunskapsområde.

Alla program ger grundläggande behörighet inom högskolan om eleven uppfyller kraven för gymnasieexamen.

Studievägar inom Hotell- och restaurangprogrammet

Skolan ska i samråd med arbetslivet utveckla studievägar som leder ut i arbetslivet eller mot fortsatta studier. De studievägar som erbjuds eleverna ska vara tydliga, ge helhet och sammanhang inom ett yrkesområde samt ge både breda och djupa kunskaper. Nedan beskrivs några exempel på utgångar för varje inriktning.

Den valbara delen, i exemplen, omfattar flera olika ämnen för att ge bredd. Ett av ämnena läses till högsta nivå för att ge djup. Kursen på högsta nivå är tänkt som en utgång ut i arbetslivet och den kan genomföras som APL. Ämnena representerar de kunskaper som eleven behöver utveckla för att kunna arbeta yrkesmässigt inom ett område.

Elevens individuella val kan ytterligare fördjupa eller bredda kunskanden inom ett yrkesområde.

Kärnämnen 800 poäng		Gemensamma karaktärsämnen 500 poäng		Gymnasie- arbete 100 p
Svenska	200p	Hotellkunskap	100p	
Engelska	100p	Livsmedelshygien	100p	
Matematik	100p	Matlagningskunskap	200p	
Samhällskunskap	100p	Servicekunskap	100p	
Idrott- och hälsa	100p			
Religion	50p			
Historia	50p			
Naturkunskap	50p			
Estetisk verksamhet	50p			

Inriktning Hotell 400 poäng

Inriktning Restaurang och måltidsservice 400 poäng

Ämne	Kurs	Poäng
Hotell- kunskap	2	200
Service- kunskap	2	100
Turism	1	100

Ämne	Kurs	Poäng
Matlagningskunskap	3	200
Livsmedels- och näringskunskap	1	100
Servicekunskap	2	100

UTGÅNGAR

Yrkesmässigt arbete inom Hotell

Yrkesmässigt arbete med servering

Yrkesmässigt arbete med matlagning

<u>Valbara ämnen</u>		
Ämne	Kurs	Poäng
Hotellkunskap	3	200
Hotellkunskap	4	100
Hotell o restaurangmiljö	1	100
Summa		400

<u>Valbara ämnen</u>		
Ämne	Kurs	Poäng
Servicekunskap	3 och 4	200
Dryckeskunskap	1	100
Servicekunskap specialisering		100
Summa		400

<u>Valbara ämnen</u>		
Ämne	Kurs	Poäng
Matlagnings- kunskap	4	300
Matlagningskunsk p specialisering	Specialk oster	100
Summa		400

Exempel på ämne inom individuellt val som breddar och fördjupar elevens kunskaper inom respektive studiegång.

- Hotellkunskap
- Företagande
- Företagsekonomi
- Turism
- Matematik
- Engelska
- Moderna språk.
- Tema språk

- Företagande
- Företagsekonomi
- Gastronomi
- Dryckeskunskap
- Hotell- och restaurangmiljö
- Matematik
- Engelska
- Moderna språk.
- Tema språk

- Matlagningskunskap – specialisering,
- Företagande,
- Företagsekonomi,
- Gastronomi,
- Dryckeskunskap,
- Matematik
- Engelska
- Moderna språk.
- Tema språk

Studievägar

Med en studieväg menas inom Industriprogrammet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnena, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmålet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. De garanterat valbara kurserna ska alltid erbjudas eleven inom ramen för antingen de valbara kurserna eller det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Industriprogrammet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas ska skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Industriprogrammets kunskapsområde.

Alla program ger grundläggande behörighet inom högskolan om eleven uppfyller kraven för gymnasieexamen.

Studievägar inom Industriprogrammet

En studieväg är elevens samlade kombination av kurser under utbildningen som leder till någon form av utgång, d.v.s. på ett yrkesförberedande program något yrkesområde. Det behöver inte innebära att utgången leder direkt ut i yrkeslivet. I en alltmer komplex industri kan det många gånger vara nödvändigt att utgången, även om den är yrkesinriktad, syftar till fortsatta studier t.ex. inom påbyggnadsutbildningar, kvalificerad yrkesutbildning (KY) eller högskola.

Industriprogrammet har inga nationella inriktningar. Styrelsen för utbildningen har möjlighet att inrätta lokala inriktningar. Skolan kan forma profiler som utgörs av en på förhand bestämd kombination av kurser som leder till en speciell utgång. Beslutad lokal inriktning med en omfattning på minst 400 poäng leder för Industriprogrammet till att inriktningen är riksrekryterande utan särskild ansökan till Skolverket.

Gymnasieskolan utfärdar endast gymnasieexamen. Det är dock inget som hindrar skolan från att i samverkan med annan aktör forma utbildningen så att den samverkande parten utfärdar certifikat, diplom eller andra former av branschrelaterade intyg.

Eftersom Industriprogrammet innefattar så många områden är det inte möjligt att fånga alla tänkbara utgångar. I nedanstående ges exempel på utgångar inom olika branscher. Exemplet nedan är baserat på statistiskt vanliga utgångar, men också på underlag från utbildare som format studievägar enligt en skymtande framtid.

Industriprogrammet är uppbyggt av kärnämnen, 800 poäng, Gymnasiearbete, 100 poäng och gemensamma karaktärsämnen, 400 poäng. Till detta kommer 900 poäng valbara kursen och individuellt val om 300 poäng.

I exemplen på utgångar nedan är elevens individuella val inte medtaget. Väljer eleven dessutom utgångsrelaterade kurser inom det individuella valet kan studievägen breddas eller fördjupas ytterligare med inriktning mot yrkesområdet.

CNC-operatör

Produktionsutrustning 2	100 p	
Datorstyrning 1-5	500 p	
Hydraulik och pneumatik	100 p	
Industriell produktion 2	100 p	
Robotteknik	100 p	900 poäng

Global tekniker

Entreprenörskap 1	100 p
Företagsekonomi 1	100 p
Matematik 2	100 p
Engelska 2	100 p
Elektronik 1	100 p
Elektroteknik 1	100 p

Samhällsvetenskapligt tema	100 p	
Teknikutveckling	100 p	
Moderna språk	100 p	900 poäng

Mekatroniker

Entreprenörskap 1	100 p	
Matematik 2	100 p	
Fysik 1	100 p	
Konstruktion 1	100 p	
Elektronik 1	100 p	
Elektroteknik 1	100p	
Mekatronik 1	100 p	
Programmering 1	100 p	
Styrteknik 1	100 p	900 poäng

Modelltekniker

Produktutveckling 2-4	300 p	
Datorstyrning 1-3	300 p	
Design 1	100 p	
CAD	100 p	
Produktionsutrustning 2	100 p	900 poäng

Mönsterkonstruktör

Produktutveckling 2-4	300 p	
Datorstyrning 1	100 p	
Formgivning 1	100 p	
Material och Produkt 1-2	200 p	
Produktionsutrustning 2-3	200 p	900 poäng

Processoperatör

Processteknik 1-4	500 p	
Kemi 1	100 p	
Fysik 1	100 p	
Matematik 2	100 p	
Reglerteknik 1	100 p	900 poäng

Internationell svetsare

Produktionsutrustning 2-3	200 p	
Produktionsutrustning spec. 1-5	500 p	
Produktionsutrustning 1-2	200 p	900 poäng

I exemplet läser eleven ämnet Produktionsutrustning två gånger. Först en gång inför specialiseringen på 500 poäng och sedan ännu en gång för att lära sig ytterligare någon utrustning, t.ex. inom skärande. I sin examen kommer eleven att ha två betyg i samma ämne. Detta beskrivs i ett kompletterande betygsdokument eller med en speciell kod för utrustningen.

Trätekniker

Produktionsutrustning 2-3	200 p	
Produktionsutrustning special	100 p	
Datorstyrning 1-2	200 p	
Produktutveckling 2-3	200 p	
Design 1	100 p	
Material och Produkt 1	100 p	900 poäng

Underhållstekniker

Avhjälpande underhåll 1-2	200 p	
Driftsäkerhet 1-2	200 p	
Hydraulik och pneumatik	100 p	
Entreprenörskap 1	100 p	
Lager och smörjteknik	100 p	

Vibrationsteknik	100 p	
Transmissioner och uppriktning	100 p	900 poäng

Underhållstekniker Hydraulik

Avhjälpande underhåll 1-2	200 p	
Driftsäkerhet 1	100 p	
Hydraulik och pneumatik	100 p	
Hydraulik fördjupning	100 p	
Lager och smörjteknik	100 p	
Entreprenörskap 1	100 p	
Teknikutveckling 1	100 p	
Transmissioner och uppriktning	100 p	900 poäng

Operatör med underhållskunskap

Produktionsutrustning 2	100 p	
Processteknik 1	100 p	
Industriell Produktion 2-3	200 p	
Transmissioner och uppriktning	100 p	
Avhjälpande underhåll 1-2	200 p	
Driftsäkerhet 1	100 p	
Lager och smörjteknik	100 p	900 poäng

Stentekniker

Material och produkt grund	100 p	
Materialanvändning	100 p	
Produktionsutrustning 2-3	200 p	
Produktionsutrustning, spec. 1-2	200 p	
Industriell produktion 2 – 4	300 p	900 poäng

Studievägar

Med en studieväg menas inom Livsmedelsprogrammet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnena, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmålet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. De garanterat valbara kurserna ska alltid erbjudas eleven inom ramen för antingen de valbara kurserna eller det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Livsmedelsprogrammet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas ska skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Livsmedelsprogrammets kunskapsområde.

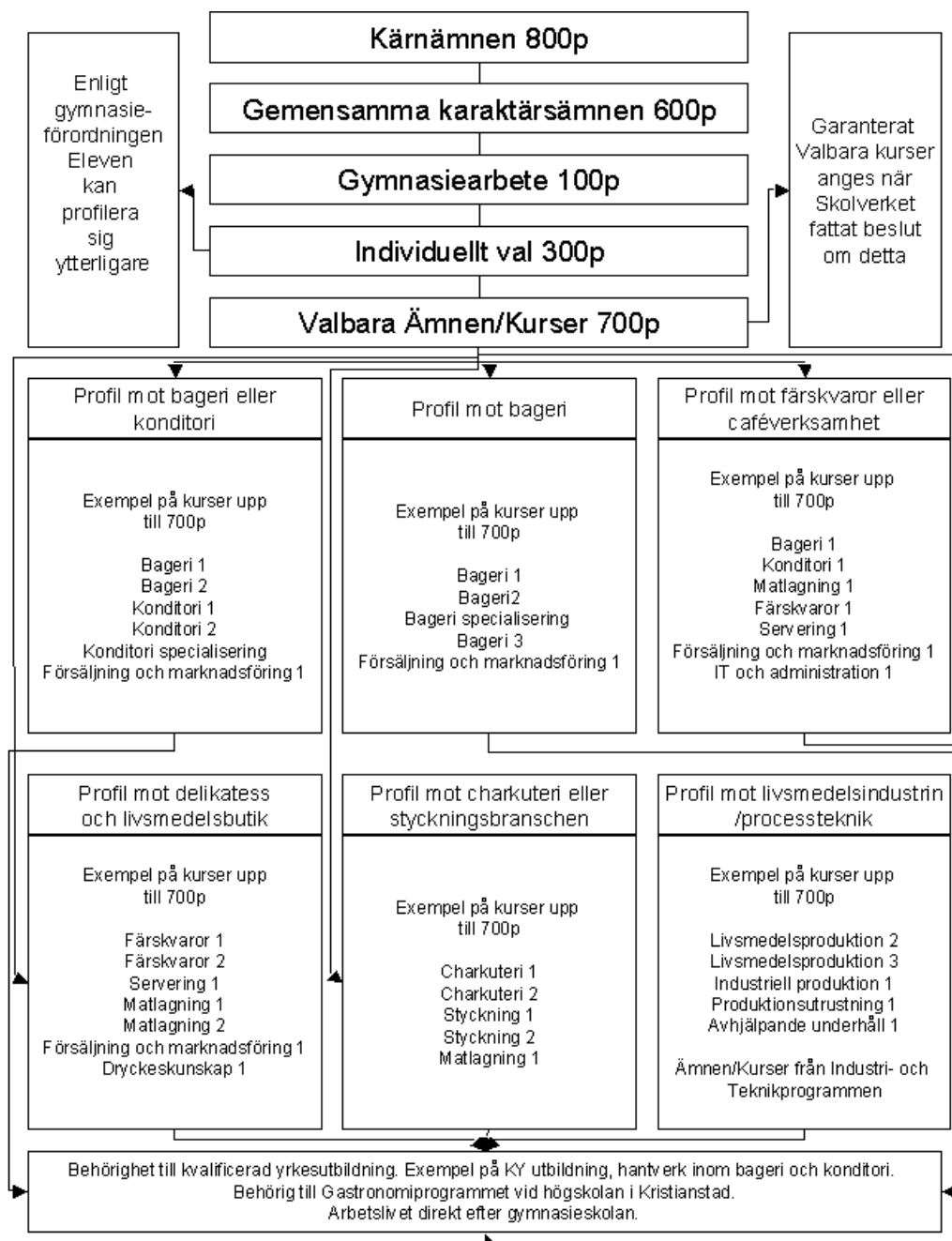
Alla program ger grundläggande behörighet inom högskolan om eleven uppfyller kraven för gymnasieexamen.

Studievägar inom Livsmedelsprogrammet

Livsmedelsprogrammet har inga nationella inriktningar. Styrelsen för utbildningen har möjlighet att inrätta lokala inriktningar. Skolan kan forma profiler som utgörs av en på förhand bestämd kombination av kurser som leder till en speciell utgång. Beslutad lokal inriktning med en omfattning på minst 400 poäng leder för Livsmedelsprogrammet till att inriktningen är riksrekryterande utan särskild ansökan till Skolverket.

Inom ramen för valbara kurser och det individuella valet kan eleven välja kurser som breddar eller fördjupar kunskaperna och som ger en god förberedelse för arbetslivet eller behörighet till påbyggnadsutbildning, KY-utbildning eller högskola.

Här ges några exempel på tänkbara lokala inriktningar eller profiler:

Studievägar

Med en studieväg menas inom Medieprogrammet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnena, de gemensamma inriktningskurserna, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmålet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. De garanterat valbara kurserna ska alltid erbjudas eleven inom ramen för antingen de valbara kurserna eller det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Medieprogrammet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas ska skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Medieprogrammets kunskapsområde.

Alla program ger grundläggande behörighet inom högskolan om eleven uppfyller kraven för gymnasieexamen.

Studievägar inom Medieprogrammet

Programmålet betonar helhet och sammanhang och skolan har möjlighet att erbjuda utgångar som leder till vissa yrkesområden eller till en fortsatt utbildning. De flesta yrken inom informations-, kommunikations- och mediesektorn kräver fortsatta studier efter gymnasieskolan innan eleven anställs. I de fall då anställning kan komma ifråga är det ofta som assistent eller biträde till en annan anställd. Detta kan i sin tur leda till att ett lärande i arbetslivet äger rum.

Alla elever på Medieprogrammet läser 400 poäng genom de tre gemensamma karaktärsämneskurserna Massmedier 100 poäng, Mediekommunikation 1, 100 poäng och Medieproduktion 1, 200 poäng.

Inriktningar

Fokus i Gy 2007 ligger på Medieprogrammets utgångar. Inriktningarna innehåller därför endast 300 poäng.

Medieprogrammet har två nationella inriktningar: Film/TV och ljud samt Kommunikation i ord, bild och form.

Inriktningen Film/TV och ljud omfattar 300 poäng och består av tre kurser: Film/TV 1, Ljud 1 och Journalistik, information och reklam 1. Kurserna är på vardera 100 poäng.

Inriktningen Kommunikation i ord, bild och form omfattar 300 poäng och består av tre kurser: Journalistik, information och reklam 1, Foto 1 och Grafisk kommunikation 1. Kurserna är på vardera 100 poäng.

Ett centralt mål på Medieprogrammet är att eleven ska lära sig att använda journalistiska arbetsmetoder. Därför ingår kursen Journalistik, information och reklam 1 i båda inriktningarna.

Utgångar

Utgångar inom Medieprogrammet kan bygga vidare på någon av inriktningarna och på så sätt erbjuda en fördjupning. Utgångar som exempelvis utställningsdesign, interaktiva medier eller animation kan med hjälp av de valbara kurserna byggas från båda inriktningarna.

Konstruktionen av Medieprogrammet innebär att det finns 600 poäng för valbara kurser. Detta ger en rad olika kombinationsmöjligheter. För att eleven ska kunna nå de centrala målen behöver utbildningen konstrueras så att fördjupning möjliggörs.

Genom att erbjuda olika kombinationer med hjälp av vald inriktning, 300 poäng, kopplad till de valbara kurserna, 600 poäng, finns 900 poäng att fördela. Därutöver finns 300 poäng för elevens individuella val och 100 poäng för gymnasiearbetet. Det individuella valet kan utnyttjas för att ytterligare bredda och fördjupa den speciella studieinriktningen om eleven så önskar. Medieprogrammets struktur ger därmed möjligheter till ett mycket stort antal utgångar.

Nedanstående beskrivning visar hur utbildningen kan organiseras och ger exempel på olika kurskombinationer, eller utgångar, som eleverna kan erbjudas.

Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer i beskrivningen nedan att anges vilka kurser som krävs för att utgångarna ska kunna leda mot högskolestudier. För närvarande bygger beskrivningen huvudsakligen på kombinationer av karaktärsämneskurser inom Medieprogrammet. När utgångar som leder mot högskolestudier presenteras kommer beskrivningen att fyllas på med behörighetsgivande kurser.

Utgångar inom inriktningen Film/TV och ljud

Utgång mot film

Området film omfattar flera yrkesområden. De flesta av dem kräver fortsatta studier efter gymnasieskolan. De fortsatta studierna kan bedrivas inom en rad olika utbildningsformer där såväl folkhögskolor och KY-utbildningar som högskolor och universitet i Sverige och utomlands är möjliga alternativ.

Utgången är både studie- och yrkesförberedande. Det kan finnas vissa möjligheter för en elev att få anställning direkt efter gymnasieskolan i form av assistent och därmed erbjudas möjlighet till fortsatt lärande i arbetslivet.

En filmproduktion sker ofta i form av projekt och många av dem som verkar inom näringen har egna företag och säljer på så sätt sina tjänster. Fasta anställningar är mer sällan förekommande. Inom denna utgång kan också elevens talang och personliga förmågor ha stor betydelse för möjligheten att få ett uppdrag. Filmproduktioner sker genom ett samspel av många yrkesroller. Filmskapande är såväl ett konstnärligt gestaltande som ett hantverksmässigt utförande.

När det gäller eftergymnasiala utbildningar förekommer arbetsprov som inträdeskrav.

Ett exempel på kurskombinationer kan vara:

Film/TV 2, 100 poäng

Film/TV 3, 200 poäng

Filmkunskap, 100 poäng

Interaktiva medier 1, 100 poäng

Medieproduktion 2, 100 poäng

Efter beslut om områdesbehörigheter och meritämnen inför högskolestudier kommer förslaget att kompletteras.

Utgång mot TV

Området TV omfattar flera yrkesområden. Ett stort antal yrkesroller samspelar för att en TV-produktion ska genomföras. Utgången kan fördjupas mot en yrkesroll som betonar den journalistiska aspekten eller en yrkesroll som har fokus på de tekniska aspekterna av en produktion. Nya teknik- och distributionsformer gör att området genomgår en stor utveckling och betraktas som en del av den audiovisuella industrin.

De flesta yrken kräver fortsatta studier efter gymnasieskolan. De fortsatta studierna kan bedrivas inom en rad olika utbildningsformer där såväl folkhögskolor och KY-utbildningar som högskolor och universitet i Sverige och utomlands är möjliga alternativ.

Utgången är både studie- och yrkesförberedande. Inom branschen finns många produktioner i form av projekt och det kan finnas vissa möjligheter för en elev att efter avslutade gymnasiestudier erhålla en projektanställning som till exempel assi-

stent. Fasta anställningar är mer sällan förekommande. Inom denna utgång kan också elevens talang och personliga förmågor ha stor betydelse för möjligheten att få ett uppdrag.

När det gäller eftergymnasiala utbildningar förekommer arbetsprov som inträdeskrav.

Ett exempel på kurskombinationer kan vara:

Film/TV 2, 100 poäng

Film/TV 3, 200 poäng

Journalistik, information och reklam 2, 100 poäng

Interaktiva medier 1, 100 poäng

Mediekommunikation 2, 100 poäng

Efter beslut om områdesbehörigheter och meritämnen inför högskolestudier kommer förslaget att kompletteras.

Utgång mot ljud

Området ljud omfattar ett stort antal yrken. Det kan handla om såväl rena producentarbeten som tekniska yrken vid ljudproduktioner. Området är under stark utveckling och ljudkomponenter förekommer i vitt skilda sammanhang.

De fortsatta studierna kan bedrivas inom en rad olika utbildningsformer där såväl folkhögskolor och KY-utbildningar som högskolor och universitet i Sverige och utomlands är möjliga alternativ. Utgången är både studie- och yrkesförberedande.

I exemplet nedan beskrivs hur eleven kan förberedas för arbete som radiojournalist genom att fördjupa kunskaperna i de journalistiska arbetsmetoderna i ämnet Journalistik, information och reklam. Radiojournalister arbetar både som producenter och reportrar. Eleven fördjupar också kunskaperna i olika distributionsformer och tekniker i kursen Interaktiva medier 1.

Ett exempel på kurskombinationer kan vara:

Ljud 2, 100 poäng

Ljud 3, 200 poäng

Journalistik, information och reklam 2, 100 poäng

Journalistik, information och reklam 3, 100 poäng

Interaktiva medier 1, 100 poäng

För att förbereda för ett yrke inom ljud- och musikproduktion kan även karaktärsämneskurser från det Estetiska programmet användas i kurskombinationen.

Efter beslut om områdesbehörigheter och meritämnen inför högskolestudier kommer förslaget att kompletteras.

Utgångar inom inriktningen Kommunikation i ord, bild och form*Utgång mot kommunikation i ord*

Området ord innefattar ett stort antal yrkesområden som baseras på textkommunikation. Texten är oftast utgångspunkt för såväl radio som TV och filmproduktioner. Detta innebär att texten inte är begränsad till enbart tryckta medier.

De flesta yrken inom denna utgång kräver fortsatta eftergymnasiala studier. De fortsatta studierna kan bedrivas inom en rad olika utbildningsformer där såväl folkhögskolor och KY-utbildningar som högskolor och universitet i Sverige och utomlands är möjliga alternativ. Utgången är både studie- och yrkesförberedande.

Inom området kan eleven specialisera sig mot journalistik, information och reklam. Journalisten arbetar för tidningar, radio, TV och webb. I informatörens arbetsfält ingår såväl intern som extern kommunikation hos både privata företag och offentliga organisationer. Inom reklamområdet finns också flera olika yrkesroller och reklam förekommer i olika medier.

Exempel på kurskombination kan vara:

Journalistik, information och reklam 2, 100 poäng

Journalistik, information och reklam 3, 100 poäng

Interaktiva medier 1, 100 poäng

Medieproduktion 2, 100 poäng

Mediekommunikation 2, 100 poäng

Samhällskunskap 2, 100 poäng

Efter beslut om områdesbehörigheter och meritämnen inför högskolestudier kommer förslaget att kompletteras.

Utgång mot kommunikation i bild

Området bild omfattar flera yrkesroller. Inom utgången finns många möjligheter till fördjupning. I exemplet nedan beskrivs den fotografiska bilden. Inom det fotografiska området finns flera olika yrkesroller. Beroende på vilket område eleven väljer finns flera kursval. En fotograf kan vara verksam som produktfotograf och då krävs kunskaper i reklamlära och filhantering. Om eleven väljer att arbeta som pressfotograf krävs ofta kunskaper i journalistik och redigering. Beroende på fördjupningsområde erbjuds kurser inom antingen ämnet Journalistik, information och reklam eller ämnet Grafisk kommunikation. Även andra ämneskombinationer kan förekomma.

De fortsatta studierna kan bedrivas inom en rad olika utbildningsformer där såväl folkhögskolor och KY-utbildningar som högskolor och universitet i Sverige och utomlands är möjliga alternativ. Utgången är både studie- och yrkesförberedande.

Nedan visas ett exempel på kurskombinationer som förbereder för arbete som produktfotograf. Denna yrkeskategori har behov av kurser som också ger kunskaper om distribution av digitalt material.

När det gäller eftergymnasiala utbildningar förekommer arbetsprov som inträdeskrav.

Ett exempel på kurskombinationer kan vara:

Foto 2, 100 poäng

Foto 3, 200 poäng

Filhantering för fotografer och formgivare, 100 poäng

Den fotografiska bilden, 100 poäng

Interaktiva medier 1, 100 poäng

Efter beslut om områdesbehörigheter och meritämnen inför högskolestudier kommer förslaget att kompletteras.

Utgång mot kommunikation i form

Den grafiska sektorn omfattar en rad olika yrken. Utgången form exemplifieras nedan med grafisk design som är ett av många yrkesområden inom den grafiska sektorn. En elev som uppvisar god talang kan ha möjlighet att få en anställning som assistent till t.ex. en originalare men i huvudsak krävs eftergymnasiala studier.

De fortsatta studierna kan bedrivas inom en rad olika utbildningsformer där såväl folkhögskolor och KY-utbildningar som högskolor och universitet i Sverige och utomlands är möjliga alternativ. Utgången är både studie- och yrkesförberedande. När det gäller eftergymnasiala utbildningar förekommer arbetsprov som inträdeskrav.

Nedan visas på kurskombinationer som kan vara lämpliga i strävan mot ett yrke där man arbetar med att framställa medieproduktioner som i huvudsak bygger på bildkommunikation.

Ett exempel på sådana kurskombinationer kan vara:

Grafisk kommunikation 2, 100 poäng

Grafisk kommunikation 3, 200 poäng

Grafisk design, 100 poäng

Screen- och profiltyck 1, 100 poäng

Utställningsdesign 1, 100 poäng

Efter beslut om områdesbehörigheter och meritämnen inför högskolestudier kommer förslaget att kompletteras.

Utgångar oberoende av inriktning

Medieprogrammets struktur ger också flera olika kombinationsmöjligheter oavsett vald inriktning. Utgångarna kan vara både studie- och yrkesförberedande beroende på intentionerna med utbildningen.

Utgång mot utställningsdesign

Denna utgång, som i Gy 2000 kallades för expo, har traditionellt sett haft en yrkesinriktning vilket har inneburit att elever har kunnat få anställning direkt efter gymnasieskolan. Även fortsättningsvis kan den möjligheten finnas. Idag ställs dock större krav för en anställning och därför är ofta eftergymnasiala studier nödvändiga.

De fortsatta studierna kan bedrivas inom en rad olika utbildningsformer där såväl folkhögskolor och KY-utbildningar som högskolor och universitet i Sverige och utomlands är möjliga alternativ.

Inom yrkesområdet finns dessutom företagsinterna utbildningar. Utställningsdesign omfattar ett stort antal yrkesroller såsom butikskommunikatör, utställare och merchandiser. Designområdet utvecklas ständigt och i olika sammanhang finns ett stort och ökat intresse för den tredimensionella exponeringen.

Ett exempel på kurskombinationer kan vara:

Utställningsdesign 1, 100 poäng

Utställningsdesign 2, 100 poäng

Utställningsdesign 3, 200 poäng

Interaktiva medier 1, 100 poäng

Grafisk kommunikation 1 alt 2, 100 poäng (beroende på vilken inriktning eleven har valt)

Efter beslut om områdesbehörigheter och meritämnen inför högskolestudier kommer förslaget att kompletteras.

Utgång mot interaktiva medier

Nya medieformer och distributionskanaler utvecklas ständigt och därför ställs krav på att utbildningarna anpassas efter arbetsmarknadens behov. Det exempel på kurskombinationer som följer är tänkt att förbereda en elev för ett arbete inom nya produktionsformer av digitala medier. Inom högskolan sker en stark utveckling av utbildningar inom denna sektor, likväl som inom andra eftergymnasiala utbildningar.

Ett exempel på kurskombinationer kan vara:

Interaktiva medier 1, 100 poäng

Interaktiva medier 2, 100 poäng

Interaktiva medier 3, 100 poäng

Utställningsdesign 1, 100 poäng

Film/TV1, alt Foto 1, 100 poäng (beroende på vilken inriktning eleven har valt)

Ljud 1, alt Ljud 2, 100 poäng (beroende på vilken inriktning eleven har valt)

Efter beslut om områdesbehörigheter och meritämnen inför högskolestudier kommer förslaget att kompletteras.

Utgång mot animation

Inom den audiovisuella industrin sker stora satsningar på mobila kommunikationsenheter, t.ex. film i mobiltelefoner. En kraftig satsning sker också inom dataspelssektorn, där det finns en rad högskoleutbildningar. Den klassiska animationstekniken har utvecklats genom den digitala utvecklingen och animerade filmer har en stor marknadsandel.

De fortsatta studierna kan bedrivas inom en rad olika utbildningsformer där såväl folkhögskolor och KY-utbildningar som högskolor och universitet i Sverige och utomlands är möjliga alternativ. Utgången är både studie- och yrkesförberedande.

När det gäller eftergymnasiala utbildningar förekommer arbetsprov som inträdeskrav.

Ett exempel på kurskombinationer kan vara:

Animation 2-D, 100 poäng

Animation 3-D, 100 poäng

Animation – klassiska tekniker, 100 poäng

Animation – produktion, 100 poäng

Interaktiva medier 1, 100 poäng

Utställningsdesign 1, 100 poäng

Efter beslut om områdesbehörigheter och meritämnen inför högskolestudier kommer förslaget att kompletteras.

Studievägar

Med en studieväg menas inom Naturbruksprogrammet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnena, de gemensamma inriktningskurserna, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmålet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. De garanterat valbara kurserna ska alltid erbjudas eleven inom ramen för antingen de valbara kurserna eller det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Naturbruksprogrammet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas ska skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Naturbruksprogrammets kunskapsområde.

Alla program ger grundläggande behörighet inom högskolan om eleven uppfyller kraven för gymnasieexamen.

Studievägar inom Naturbruksprogrammet

Naturbruksprogrammet har tre nationella inriktningar: Djurhållning, Odling och gröna miljöer samt Skog och vatten. Med hjälp av den valbara delen kan utgångar skapas i samråd och diskussion med branschen utifrån vilka kunskaper som behövs för yrkesmässigt arbete inom aktuellt verksamhetsområde.

Här beskrivs ett antal exempel på utgångar för varje inriktning. Den valbara delen, i exemplen, omfattar flera olika ämnen för att ge bredd. Ett av ämnena läses till högsta nivå för att ge djup. Kursen på högsta nivå är tänkt som en utgång ut i arbetslivet och att genomföras som APL. Ämnena representerar de kunskaper som eleven behöver utveckla för att kunna arbeta yrkesmässigt inom ett område. Ele-

vens individuella val kan ytterligare fördjupa eller bredda kunskaper inom ett yrkesområde.

Inriktning Djurhållning

Målet för inriktningen är att eleven ska tillägna sig grundläggande kunskaper och kompetenser för yrkesmässigt arbete inom djurhållning. Från inriktningen skapas studievägar med utgångar mot områden som rör arbete med djur till exempel hästhållning, arbete med lantbruksdjur, arbete i djurpark och arbete inom djurvård.

Inriktningen omfattar ämnena Djurkunskap, Djursjukvård och Naturbrukets byggnader och utrustning. Kombinationen av dessa tre ämnen ger en kunskapsbas för yrkesmässigt arbete med djur av olika slag och i olika sammanhang.

Djurkunskap är ett centralt kunskapsområde för yrkesområden där arbete med djur ingår. Ämnet utvecklar förmåga att arbeta med djur. Den första kursen ger bl.a. kunskap om djurens skötsel, hantering och inhysning, djuranatomi, djurfysiologi och etologi. Inom elevens studieväg specialiseras och vidareutvecklas därefter kunskaper om djur och djurskötsel med utgångspunkt i biologi, ekonomi och djurskydd.

Ämnet Djursjukvård har inriktning mot djurhälsa och djurhälsovård. Som inriktningsämne ger Djursjukvård en gemensam grund, men också möjlighet till den specialisering som kan vara nödvändig för olika studievägar med inriktning Djurhållning som bas.

Att kunna sköta byggnader och anläggningar för djurhållning av skilda slag är grundläggande i allt yrkesmässigt arbete inom djurhållning. Välskötta byggnader och anläggningar bidrar till en god miljö för djuren. I ämnet Naturbrukets byggnader och utrustningar utvecklar eleven sin förmåga att använda, underhålla och reparera utrustningar och anläggningar för djurhållning inom valt yrkesområde.

Nedan ges exempel på utgångar inom inriktningen Djurhållning.

Yrkesmässigt arbete inom lantbruk (Bilaga A)

Studievägar som förbereder för yrkesmässigt arbete inom lantbruk omfattar ämnen som Lantbruksdjur – produktion, Odling, Naturbruksteknik, Naturbrukets byggnader och utrustningar, Företagande och Företagsekonomi. Förutom kunskaper inom livsmedelsproduktion är det möjligt att bredda utbildningen inom t.ex. skogsbruk, energiproduktion, teknik, turism, upplevelsenäring, rekreation, och natur- och kulturvård. Eftersom förändring och utveckling inom lantbruket är en ständig process omfattar studievägarna både bredd och djup. Genom val av studieväg och inriktning på gymnasiearbetet specialiseras utbildningen för varje enskild elev.

Studievägar med utgångar mot lantbruk kan skapas inom ramen för inriktning Djurhållning eller Odling och gröna miljöer.

Yrkesmässigt arbete inom hästhållning (Bilaga B)

Studievägar som förbereder för yrkesmässigt arbete inom hästhållning omfattar ämnen som Djurkunskap, Rid- och körkunskap, Djursjukvård och Naturbrukets byggnader och utrustningar. Dessa ämnen ger en kombination av kunskaper för att yrkesmässigt och på ett säkert sätt kunna hantera och sköta hästar, arbeta med avel och exteriörbedömning, ridning och körning samt hästens utbildning. Under utbildningen ges eleven möjlighet att utveckla sin förmåga och sina specialintressen inom hästbranschen.

Eftersom förändring och utveckling inom området är en ständigt pågående process är generella kunskaper om djur och djurhantering en förutsättning för fortsatt lärande i arbetslivet. Utbildningen kan breddas mot områden som upplevelsenäringen, människors behov av rekreation samt natur- och miljövård.

Yrkesmässigt arbete med djurparksdjur (Bilaga C)

Studievägar som förbereder för yrkesmässigt arbete med djurparksdjur omfattar ämnen som Djurkunskap, Djursjukvård, Träning av djur, Naturbrukets byggnader och utrustningar samt Gröna utemiljöer. Dessa ämnen ger en kombination av kunskaper för att på ett yrkesmässigt och säkert sätt kunna hantera och sköta djurparksdjur och djurparksanläggningar. Generella kunskaper om djur och djurhantering är en förutsättning för fortsatt lärande i arbetslivet. Utbildningen kan breddas med ämnen som Motor- och röjmotorsåg, Guide och reseledare, Kommunikation och ledarskap samt Biologi 3 – fördjupning. Genom Biologi 3 – fördjupning kan eleven ges möjlighet att fördjupa sina kunskaper i biologi inom t.ex. zoologi, etologi, genetik, växtmiljöer och biologisk mångfald. Andra områden för breddning är mot upplevelsenäringen och turism, människors behov av rekreation samt natur- och miljövård.

Yrkesmässigt arbete inom djurvård (Bilaga D)

Att arbeta inom djurvård kan handla om att arbeta med zoo-handel, hundpensionat, avel och uppfödning, djursjukvård, dressyr och sport. Nya områden utvecklas hela tiden. Många företag är små och ofta är alternativet till anställning ett eget företag.

Studievägar som förbereder för yrkesmässigt arbete inom djurvård omfattar ämnen som Djurkunskap, Djursjukvård och Naturbrukets byggnader och utrustningar. Dessa ämnen ger en kombination av de kunskaper som krävs för att på ett yrkesmässigt och säkert sätt kunna hantera och sköta sällskapsdjur, träna djur, arbeta med avel och uppfödning samt med handel av djur. Generella kunskaper om djur och djurhantering är en förutsättning för fortsatt lärande i arbetslivet.

Vald studieväg inom området utvecklar elevens ansvarskänsla och förståelse för djurs behov och beteende. Utbildningen kan breddas eller fördjupas med ämnen som Handel, Träning av djur, Lantbruksdjur – produktion, Naturbruksteknik, Kommunikation och ledarskap samt Biologi 3 – fördjupning. Genom Biologi 3 –

fördjupning kan eleven ges möjlighet att fördjupa sina kunskaper i biologi inom t.ex. zoologi, etologi, genetik och biologisk mångfald. Andra områden för breddning är mot upplevelsenäringen och turism, människors behov av rekreation samt natur- och miljövård. I studievägar som handlar om arbete med hundar ingår ämnet Träning av djur. Hundar kan tränas för olika uppgifter som t.ex. leddhund, polishund och mögelhund.

Inriktning Odling och gröna miljöer

Målet för inriktningen är att eleven ska tillägna sig de grundläggande kunskaper och kompetenser som krävs för yrkesmässigt arbete med odling eller anläggning och skötsel av gröna miljöer. Odlingsektorn omfattar dels odling inom lantbrukssektorn dels odling inom trädgårdsnäringen. Anläggning och skötsel av gröna miljöer kan innebära anläggning och skötsel av parker, trädgårdar och kyrkogårdar men också golfbanor och andra grönytor.

Inriktningen omfattar ämnena Odling, Växtkunskap och Naturbruksteknik. Kombinationen av dessa tre ämnen ger en kunskapsbas för yrkesmässigt arbete med odling eller arbete med gröna miljöer.

Ämnet Odling ger kunskaper om hur växter odlas, sköts och används inom naturbrukets olika verksamhetsområden. Som inriktningsämne ger Odling en gemensam grund, men också möjlighet till den specialisering som kan vara nödvändig för olika studievägar med odling som bas.

Växtkunskap är ett centralt kunskapsområde för yrken där arbete med växter ingår. Ämnets första kurs ska ge artkunskap, kunskap om växtens utveckling och de faktorer som styr växtens utveckling. Inom elevens studieväg vidareutvecklas därefter kunskaper om växter och växtval med utgångspunkt i funktion, aktuell miljö och hållbar utveckling.

Att kunna använda teknisk utrustning är grundläggande vid allt yrkesmässigt arbete med odling, skötsel av växter, vård av naturmiljöer och skapande av gröna miljöer. I ämnet Naturbruksteknik utvecklar eleven sin förmåga att utföra arbetsuppgifter med hjälp av teknisk utrustning.

Nedan ges exempel på utgångar inom inriktningen Odling och gröna miljöer.

Yrkesmässigt arbete inom lantbruk (Bilaga A)

Studievägar som förbereder för yrkesmässigt arbete inom lantbruk omfattar ämnen som Lantbruksdjur – produktion, Odling, Naturbruksteknik, Naturbrukets byggnader och utrustningar samt Företagande. Förutom kunskaper inom livsmedelsproduktion är det möjligt att bredda utbildningen inom t.ex. skogsbruk, energiproduktion, turism, upplevelsenäring, rekreation, och natur- och kulturvård. Eftersom förändring och utveckling inom lantbruket är en ständig process omfattar studievägarna både bredd och djup. Genom val av studieväg och inriktning på gymnasiearbetet specialiseras utbildningen för varje enskild elev.

Studievägar med utgångar mot lantbruk kan skapas inom ramen för inriktning Odling och gröna miljöer eller Djurhållning.

Yrkesmässigt arbete inom gröna miljöer (Bilaga E)

Studievägar inom området gröna miljöer kan ha en inriktning mot anläggning, skötsel och underhåll av gröna miljöer av olika slag eller odling av trädgårdsväxter.

Exempel på studievägar är trädgårdsanläggning, skötsel och underhåll samt anläggning och skötsel av golfbanor. Dessa studievägar ska ge grundläggande kunskaper inom anläggning av gröna miljöer, skötsel och underhåll av utomhusmiljöer, biologi, växtkunskap och teknik.

De centrala kunskapsområdena för arbete med anläggning av gröna miljöer omfattar dels förståelse för och färdigheter i hantering och skötsel av växter dels kunskap i anläggningsteknik. I anläggningskunskap ingår hur trädgårdsanläggningar skapas och anläggs samt hur anläggningarna underhålls och sköts. De två exemplen på studievägar representerar olika utgångar, en mot skötsel och underhåll och en mot anläggningsteknik. Genom individuellt val och inriktning på gymnasiearbetet har eleven möjlighet att specialisera sin utbildning för att ytterligare stärka utgången.

Branschens krav på ekonomiska kunskaper jämsides med kunskaper om växter och teknik kan tillgodoses genom individuella val och inriktning på gymnasiearbetet.

Genom att komplettera studievägen med t.ex. Turism och Kommunikation och ledarskap förbereder studierna för verksamheter inom Trädgårdsturism. Natur och landskapsvård samt Motor- och röjmotorsåg är andra ämnen som kompletterar studievägen skötsel och underhåll.

Studievägar som förbereder för yrkesmässigt arbete med trädgårdsodling kan specialiseras dels mot odling på friland dels mot odling i växthus. Grundläggande kunskaper inom odling, biologi, växtkunskap, teknik och företagande kombineras med mer specialiserade kunskaper inom ämnen som Gröna inomhusmiljöer och Odling. Genom andra ämneskombinationer förbereder och breddar olika studievägar för en mångfald yrken inom trädgårdsbranschen. Studievägar där ämnet Handel ingår förbereder för yrkesmässigt arbete inom trädgårdshandel och gardencenter. Arbete inom trädgårdshandel ställer krav på goda växtkunskaper. Ämnet Växtkunskap ingår därför till nivå tre. Genom val av studieväg och inriktning på gymnasiearbetet specialiseras utbildningen ytterligare mot olika utgångar.

Inriktning Skog och vatten

Målet för inriktningen är att eleven ska tillägna sig de grundläggande kunskaper och kompetenser som krävs för yrkesmässigt arbete inom skogsbruk eller inom verksamheter som utnyttjar skog, mark och vatten för friluftsliv, rekreation och upplevelser. Från inriktningen skapas studievägar med utgångar mot områden som till exempel yrkesmässigt arbete med skogsbruk, arbete inom jakt och viltvård och arbete inom området vatten och fiske.

Inriktningen omfattar ämnena Skog och vatten, Skogsproduktion och Naturbruks-teknik. Kombinationen av dessa tre ämnen ger en kunskapsbas dels för yrkesmäs-sigt arbete inom traditionellt skogsbruk och dels för yrkesmässigt arbete inom verk-samheter som utnyttjar skog, skogsmark och våra naturliga vatten som resurs.

Ämnet Skog och vatten ger kunskaper om naturens produktionsförmåga inom skog, mark och vatten samt inblick i verksamheter som använder skogen och våra naturliga vatten i sin verksamhet. För att få perspektiv på vår nuvarande verksam-het ger ämnet en historisk och kulturell tillbaka blick på hur skog och vatten har använts under tidigare tidsepoker.

Ämnet Skogsproduktion ger grundkunskaper i skogsskötsel. Ämnet utvecklar bas-kunskaper för yrkesmässigt arbete i skogen och förklarar skogliga åtgärder i skogs-bruket om man använder skogen för andra verksamheter.

Att kunna använda teknisk utrustning är grundläggande vid allt yrkesmässigt arbete inom området skog och vatten. I ämnet Naturbruksteknik utvecklar eleven sin förmåga att utföra arbetsuppgifter med hjälp av teknisk utrustning. Körning och underhåll av maskiner är en förutsättning för att praktiskt kunna genomföra olika arbetsmoment.

Nedan ges exempel på utgångar inom inriktningen Skog och vatten.

Yrkesmässigt arbete inom skogsbruk (Bilaga F)

Studieinriktningar inom det skogliga området ger grundläggande kunskaper för yrkesarbete inom skogsvård, avverkning och transport. Utbildningen kan specialise-ras mot körning av skogsmaskiner, skogsvård eller småskalig skogsskötsel. Andra yrkesområden är virkesmätning och arbete inom sågverk och annan träindustri.

Studievägar inom skogsbruk kan också inriktas mot företagande, jakt och viltvård. Yrkesmässigt arbete inom jakt och viltvård kan t.ex. innebära arbete på en skogsfas-tighet eller ett skogsbolag där jakt och viltvård är en del av ett bredare arbetsområ-de inom naturbruk. Andra verksamhetsområden är uppfödning av vilt, jaktguidning eller arbete inom jakthandel.

Eftergymnasiala studier ger möjligheter till mer kvalificerat arbete inom området.

Yrkesmässigt arbete inom vatten och fiske (Bilaga G)

Yrkesmässigt arbete med vatten och fiske innebär t.ex. arbete med sportfisketu-rism, fiskevård eller vattenvård i olika former. Exempel på arbetsgivare kan vara sportfiskeanläggningar, sportfiskebutiker, kommuner eller länsstyrelser.

Fortsatta studier på högskolenivå inom fiskevård, limnologi och marinbiologi kan leda till mer kvalificerat arbete inom området.

Yrkesmässigt arbete med naturguidning (Bilaga H)

I bilagan ges två exempel på tänkbara studievägar: ”Att driva verksamhet inom naturguidning” och ”Att arbeta med naturguidning”

Exempel på utgångar oberoende av inriktning*Turism inom naturbruk*

Med naturen och naturbruket som bas utvecklas idag många verksamheter inom turismområdet. Turismverksamhet kan i princip utvecklas inom alla yrkesområden. Det kan vara med utgångspunkt från skog och vattenmiljöer, hästar, lantbruk, trädgård, djurparker och andra naturmiljöer.

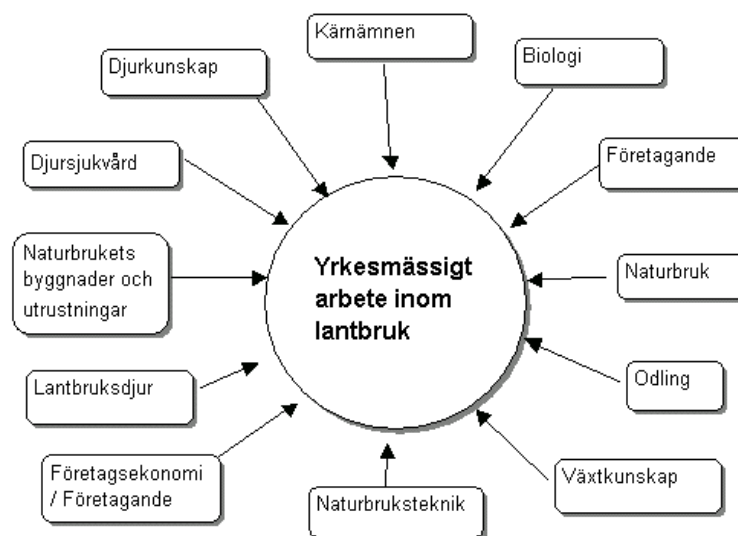
Det är möjligt att erbjuda en sådan studieinriktning inom ramen för Naturbruksprogrammet. Området naturturism kan inriktas mot t.ex. jaktturism, sportfisketurism, hundsport, trädgårdsturism, hästturism m.m.

Naturvetenskapliga studier

En naturvetenskaplig specialisering inom ramen för de tre nationella inriktningarna kan också erbjudas. I det valbara utrymmet läggs då kurser som ger behörighet för vidare studier inom det naturvetenskapliga området. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer exempel att ges på studievägar som leder mot högskolan. Dessa studievägar förbereder exempelvis för SLUs längre utbildningar som Agronom, Hortonom, Landskapsarkitekt, Jägmästare och Veterinär.

Studieväg med utgång mot yrkesmässigt arbete inom lantbruk

1. Vilka ämnen är centrala kunskapsområden för yrkesmässigt arbete inom lantbruk?

2. Vilka ämnen och kurser kan ingå i studievägen?

Exempel på studievägar

Lantbruksdjur

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400

Inriktning, Djurhållning

Ämne	Kurs	Poäng
Djurkunskap	1	100
Djursjukvård	1	100
Naturbr. byggn. o utrustn.	1	100
Summa		300

Valbara ämnen

Ämne	Kurs	Poäng
Lantbruksdjur	1,2,3	300
Odling	1	100
Naturbruksteknik	1	100
Företagande	2	100
Summa		600

Växtodling och lantbruksmaskiner

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400

Inriktning, Odling och gröna miljöer

Ämne	Kurs	Poäng
Odling	1	100
Växtkunskap	1	100
Naturbruksteknik	1	100
Summa		300

Valbara ämnen

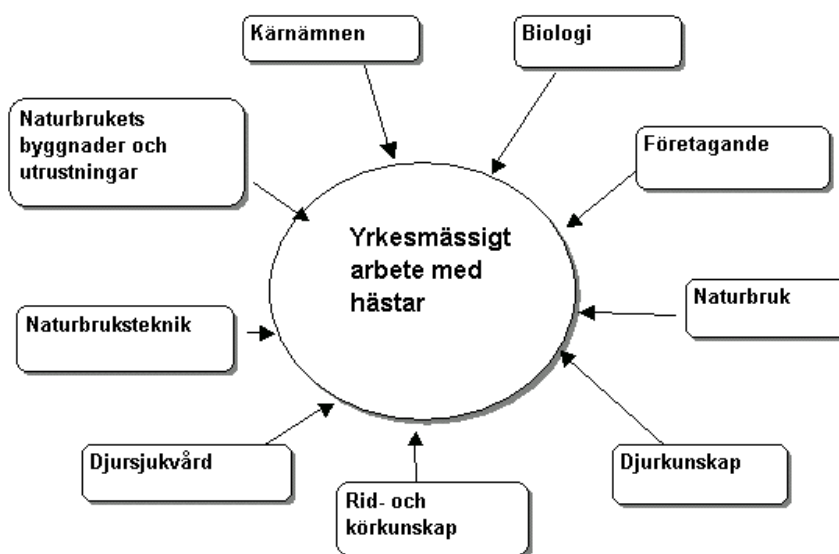
Ämne	Kurs	Poäng
Odling	2,3	200
Lantbruksdjur	1,2	200
Naturbruksteknik	2	100
Företagande	2	100
Summa		600

Individuellt val 300 poäng.

Exempel på ämnen inom individuellt val som breddar och fördjupar elevens kunskaper:
 Naturbrukets byggnader o utrustningar, Jakt- och viltvård, Lantbruksdjur, Mat och hälsa, Motor- och röjmotorsåg,
 Odling, Natur- och landskapsvård, Reparations- och underhållsservice, Skogsproduktion, Livsmedelshygien,
 Matematik och Engelska.

Studieväg med utgång mot yrkesmässigt arbete med hästar

1. Vilka ämnen är centrala kunskapsområden för yrkesmässigt arbete med hästar?

2. Vilka ämnen och kurser kan ingå i studievägen?

Exempel på studievägar

Hästkötare

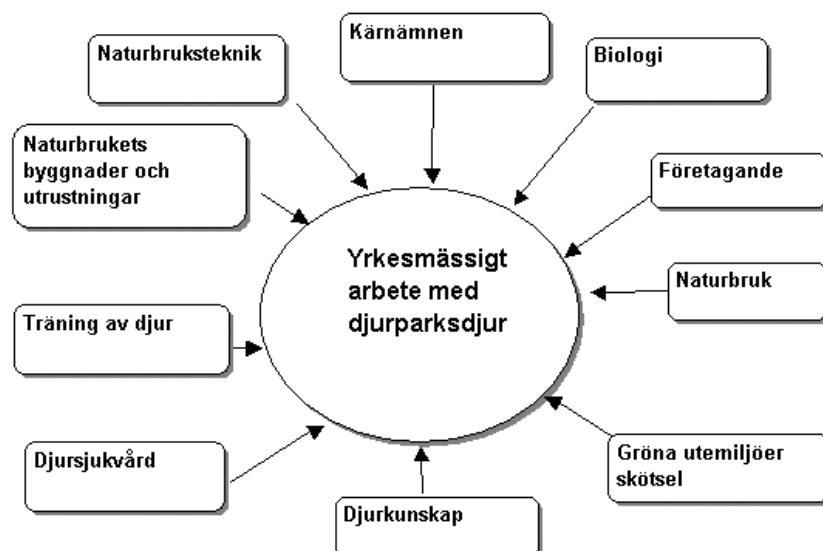
Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning, Djurhållning		
Ämne	Kurs	Poäng
Djurkunskap	1	100
Djursjukvård	1	100
Naturbrukets byggn. o utrustn.	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Djurkunskap	2, 3	200
Naturbruksteknik	1	100
Rid och körkunskap	1, 2	300
Summa		600

Hästföretagande

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning, Djurhållning		
Ämne	Kurs	Poäng
Djurkunskap	1	100
Djursjukvård	1	100
Naturbrukets byggn. o utrustn.	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Djurkunskap	2, 3	200
Rid och körkunskap	1,2	300
Företagande	2	100
Summa		600

Individuellt val 300 poäng

Exempel på ämnen inom individuellt val som breddar och fördjupar elevens kunskaper:
Kommunikation och ledarskap, Rid och körkunskap, Odling, Djursjukvård, Företagsekonomi,
Matematik och Engelska

Studieväg med utgång mot yrkesmässigt arbete med djurparksdjur**1. Vilka ämnen är centrala kunskapsområden för yrkesmässigt arbete med djurparksdjur?****2. Vilka ämnen och kurser kan ingå i studievägen?****Exempel på studieväg****Arbete med djurparksdjur**

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning, Djurhållning		
Ämne	Kurs	Poäng
Djurkunskap	1	100
Djursjukvård	1	100
Naturbrukets byggnader	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Djurkunskap	2+2,3	300
Träning av djur	1	100
Gröna utemiljöer skötsel	1	100
Naturbruksteknik	1	100
Summa		600

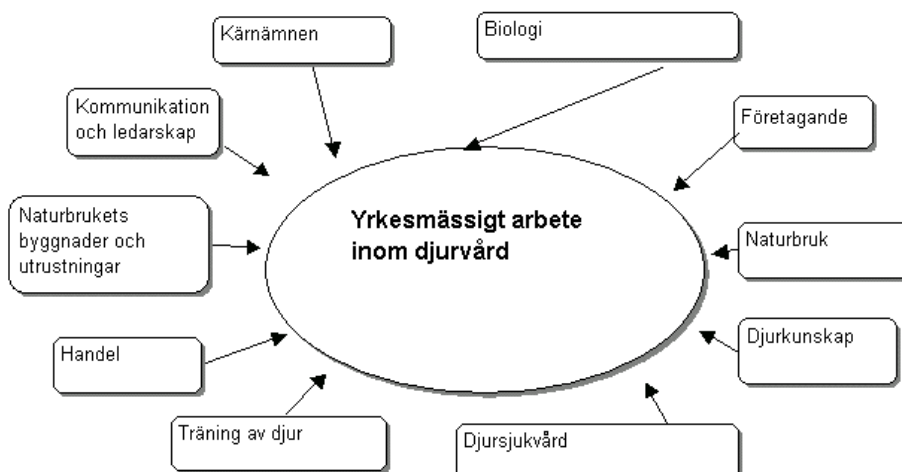
Individuellt val 300 poäng

Exempel på ämnen inom individuellt val som breddar och fördjupar elevens kunskaper:
Gröna miljöer - anläggning, Motor- och röjmotorsåg, Guide och reseledare, Djursjukvård,
Träning av djur, Matematik, Engelska och Moderna språk.

Studieväg med utgång mot yrkesmässigt arbete inom djurvård

1. Vilka ämnen är centrala kunskapsområden för yrkesmässigt arbetet inom djurvård?

2 Vilka ämnen och kurser kan ingå i studievägen?

Exempel på studievägar

Arbete inom zoohandel

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1, 2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning Djurhållning		
Ämne	Kurs	Poäng
Djurkunskap	1	100
Djursjukvård	1	100
Naturbrukets byggnader	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Djurkunskap	2+2,3	300
Handel	Försäljning och marknadsföring 1	100
	Bransch- och produktkunskap 2	100
Företagande	2	100
Summa		600

Arbete med hundar

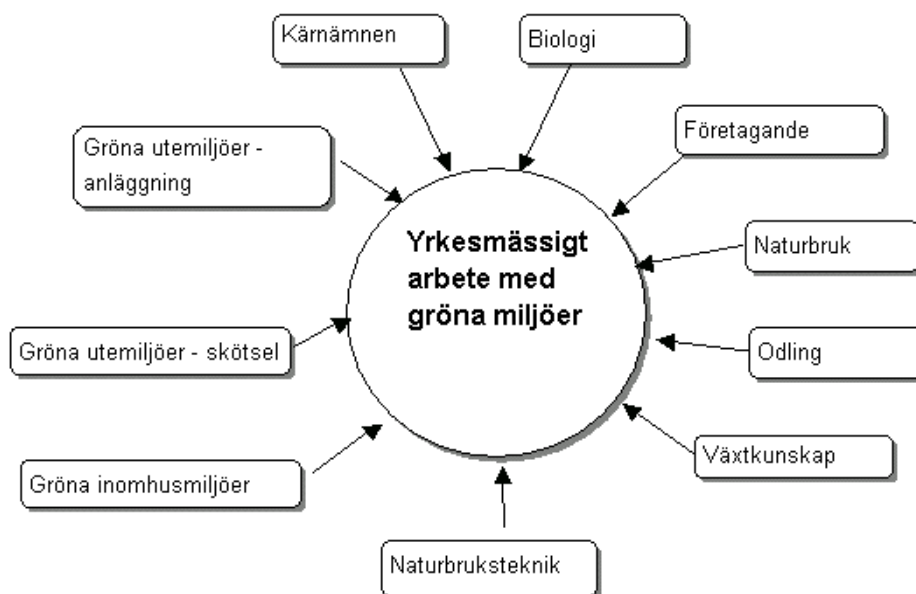
Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1.2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning Djurhållning		
Ämne	Kurs	Poäng
Djurkunskap	1	100
Djursjukvård	1	100
Naturbrukets byggnader	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Djurkunskap	2	100
Träning av djur	1, 2	300
Företagande	2	100
Kommunikation och ledarskap	1	100
Summa		600

Individuellt val 300poäng

Exempel på ämnen inom individuellt val som breddar och fördjupar elevens kunskaper:
Djurkunskap, Djursjukvård, Träning av djur, Lantbruksdjur, Naturbruksteknik,
Kommunikation och ledarskap, Moderna språk, Biologi, Matematik och Engelska

Studieväg med utgång mot yrkesmässigt arbete med gröna miljöer

1. Vilka ämnen är centrala kunskapsområden för yrkesmässigt arbete med gröna miljöer?

2. Vilka ämnen och kurser ingår i studievägen?

Exempel på studievägar

Arbete med trädgårdsanläggning

Arbete med skötsel och underhåll

Arbete med golfbanor anläggning och skötsel

Arbete med odling i växthus

Arbete med odling på friland

Arbete med trädgårdshandel / gardencenter

Arbete med trädgårdsturism

Forts bilaga E

Arbete med trädgårdsanläggning

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning Odling och gröna miljöer		
Ämne	Kurs	Poäng
Naturbruksteknik	1	100
Odling	1	100
Växtkunskap	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Gröna utemiljöer - anläggning	1,2,3	300
Gröna utemiljöer - skötsel	1	100
Naturbruksteknik	2	100
Växtkunskap	2	100
Summa		600

Arbete med skötsel och underhåll

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning Odling och gröna miljöer		
Ämne	Kurs	Poäng
Naturbruksteknik	1	100
Odling	1	100
Växtkunskap	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Gröna utemiljöer - anläggning	1	100
Gröna utemiljöer - skötsel	1,2,3	300
Naturbruksteknik	2	100
Växtkunskap	2	100
Summa		600

**Arbete med golfbanor -
anläggning och skötsel**

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning, Odling och gröna miljöer		
Ämne	Kurs	Poäng
Naturbruksteknik	1	100
Odling	1	100
Växtkunskap	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Gröna utemiljöer - skötsel	1,2,3	300
Gröna utemiljöer - anläggning	1,2	200
Naturbruksteknik	2	100
Summa		600

Arbete med trädgårdsturism

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning: Odling och gröna miljöer		
Ämne	Kurs	Poäng
Naturbruksteknik	1	100
Odling	1	100
Växtkunskap	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Gröna utemiljöer - skötsel	1	100
Gröna utemiljöer - anläggning	1	100
Företagsekonomi	1	100
Turism	1	100
Växtkunskap	2,3	200
Summa		600

Individuellt val 300 poäng

Exempel på ämnen inom individuellt val som fördjupar eller breddar elevens kunskaper:
Företagsekonomi, Företagande, Växtkunskap, Natur- och landskapsvård, Turism, Kommunikation
och ledarskap, Handel, Matematik, engelska och moderna språk.

Forts bilaga E

Arbete med odling i växthus

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning, Odling och gröna miljöer		
Ämne	Kurs	Poäng
Naturbruksteknik	1	100
Odling	1	100
Växtkunskap	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Gröna inomhusmiljöer	1,2	200
Företagande	2	100
Odling	2,3	200
Växtkunskap	2	100
Summa		600

Arbete med odling på friland

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning, Odling och gröna miljöer		
Ämne	Kurs	Poäng
Naturbruksteknik	1	100
Odling	1	100
Växtkunskap	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Odling	2,3	200
Företagande	2	100
Naturbruksteknik	2	100
Växtkunskap	2,3	200
Summa		600

Individuellt val 300 poäng

Exempel på ämnen inom individuellt val som fördjupar eller breddar elevens kunskaper:
Företagsekonomi, Förädling, Växtkunskap, Turism, Kommunikation och ledarskap, Handel,
Naturbrukets byggnader och utrustningar, Gröna utemiljöer - skötsel och anläggning, Matematik och Engelska.

Arbete med trädgårdshandel / gardencenter

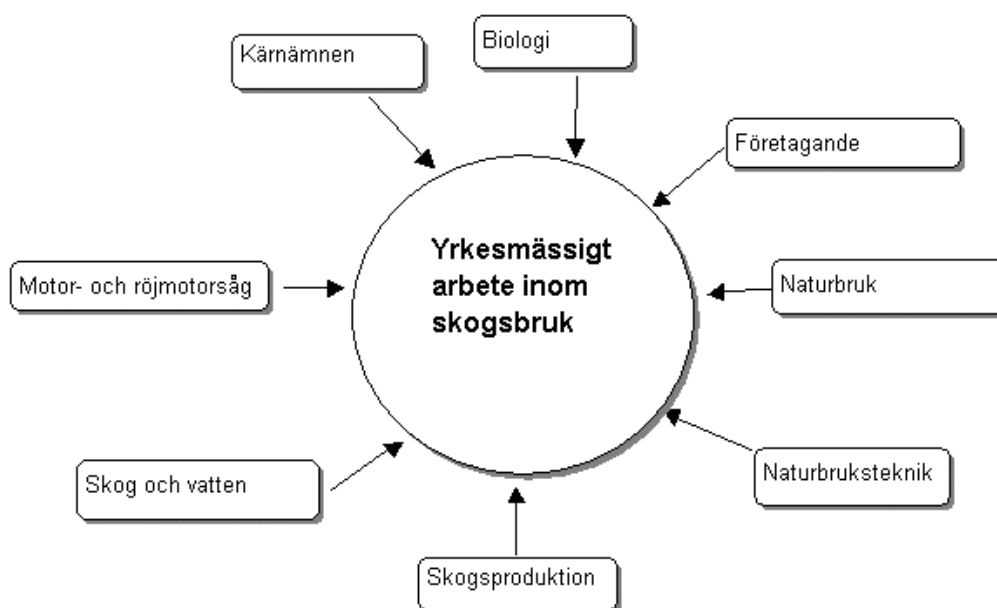
Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning: Odling och gröna miljöer		
Ämne	Kurs	Poäng
Naturbruksteknik	1	100
Odling	1	100
Växtkunskap	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Gröna inomhusmiljöer	1	100
Gröna utemiljöer - skötsel	1	100
Handel	1	100
Företagsekonomi	1	100
Växtkunskap	2,3	200
Summa		600

Individuellt val 300 poäng

Exempel på ämnen inom individuellt val som fördjupar och breddar elevens kunskaper:
Företagsekonomi, Företagande, Förädling, Natur- och landskapsvård, Turism, Kommunikation och ledarskap,
Handel, Matematik, Engelska och Moderna språk.

Studieväg med utgång mot yrkesmässigt arbete inom skogsbruk

1. Vilka ämnen är centrala kunskapsområden för yrkesmässigt arbete inom skogsbruk?

2. Vilka ämnen och kurser kan ingå i studievägen?

Exempel på studievägar

Arbete med skogsvård

Arbete med skogsmaskiner

Arbete med jakt och viltvård

Arbete med företagande inom skogsbruk

Exempel på studievägar:

Forts bilaga F

Arbete med skogsvård

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1, 2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning, Skog och vatten		
Ämne	Kurs	Poäng
Skog och vatten	1	100
Skogsproduktion	1	100
Naturbruksteknik	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Motor- och röjm.	1	100
	2	100
Naturbruksteknik	Virkestransp.med skotare	100
Skogsproduktion	2, 3 och Virkeslära	300
Summa		600

Arbete med skogsmaskiner

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1, 2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning, Skog och vatten		
Ämne	Kurs	Poäng
Skog och vatten	1	100
Skogsproduktion	1	100
Naturbruksteknik	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Motor- och röjmotorsåg	1	100
Naturbruksteknik	Virkestransp.med skotare	100
	Avverknings-maskiner	200
Skogsproduktion	2 och Virkeslära	200
Summa		600

Individuellt val 300 poäng.

Exempel på ämnen inom individuellt val som breddar eller fördjupar elevens kunskaper:

Företagande, Företagsekonomi, Naturbruksteknik, Natur- och landskapsvård, Jakt och viltvård, Växtkunskap, Reparation och underhållsservice, Matematik och Engelska.

Arbete med jakt och viltvård

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning, Skog och vatten		
Ämne	Kurs	Poäng
Skog och vatten	1	100
Skogsproduktion	1	100
Naturbruksteknik	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Odling	1	100
Motor- och röjmot.	1	100
Jakt och viltvård	1,2,3	300
Djurkunskap	1	100
Summa		600

Arbete med företagande inom
skogsbruk

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning, Skog och vatten		
Ämne	Kurs	Poäng
Skog och vatten	1	100
Skogsproduktion	1	100
Naturbruksteknik	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Skogsproduktion	2,3	200
Företagande	2	100
Företagsekonomi	1	100
Naturbruksteknik	Virkestransp.med skotare	100
Motor- och röjm.såg	1	100
Summa		600

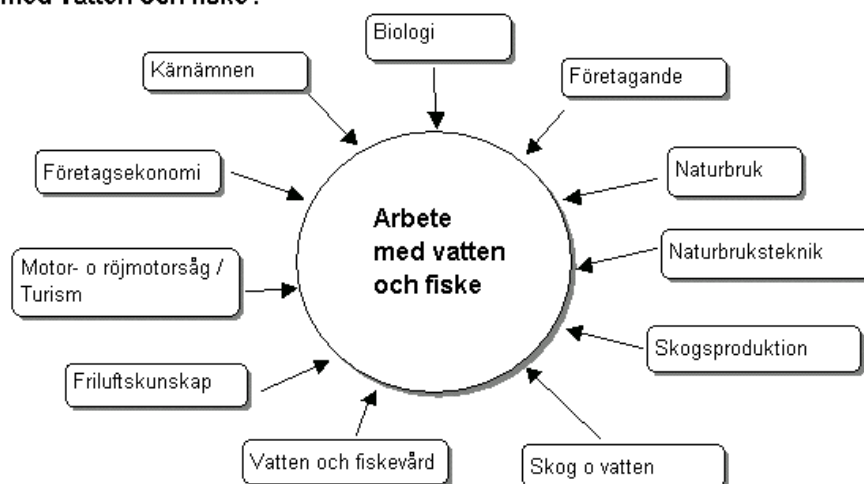
Individuellt val 300 poäng.

Exempel på ämnen inom individuellt val som breddar eller fördjupar elevens kunskaper:

Företagande, Företagsekonomi, Förädling, Motor- och röjmotorsåg, Naturbruksteknik, Skogsproduktion, Träning av djur, Moderna språk, Matematik och Engelska

Studieväg med utgång mot yrkesmässigt arbete med vatten och fiske

1. Vilka ämnen är centrala kunskapsområden för yrkesmässigt arbete med vatten och fiske?

2. Vilka ämnen och kurser kan ingå i studievägen?

Exempel på studievägar

Arbete med naturvård inom vatten o fiske

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning, Skog och vatten		
Ämne	Kurs	Poäng
Skog och vatten	1	100
Skogsproduktion	1	100
Naturbruksteknik	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Friluftskunskap	1	100
Vatten och fiskevård	1,2,3	300
Motor- o röjmotorsåg	1	100
Företagsekonomi	1	100
Summa		600

Arbete med sportfiskefisketurism

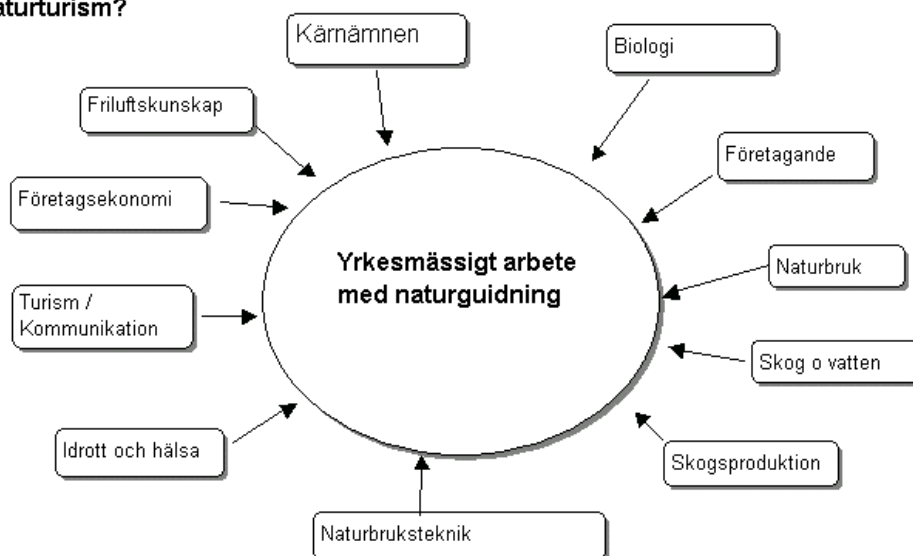
Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400
Inriktning, Skog och vatten		
Ämne	Kurs	Poäng
Skog och vatten	1	100
Skogsproduktion	1	100
Naturbruksteknik	1	100
Summa		300
Valbara ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Friluftskunskap	2	200
Vatten o fiskevård	1,2,3	300
Turism	1	100
Summa		600

Individuellt val 300 poäng

Exempel på ämnen inom individuellt val som breddar eller fördjupar elevens kunskaper:
Kommunikation o ledarskap, Mat o hälsa, Turism, Handel, Biologi, Natur- o landskapsvård,
Moderna språk, Matematik och Engelska

Studieväg med utgång mot yrkesmässigt arbete med naturguidning

1. Vilka ämnen är centrala kunskapsområden för yrkesmässigt arbete med naturturism?

2. Vilka ämnen och kurser kan ingå i studievägen?

Exempel på studievägar

Att driva verksamheter med inriktning mot naturguidning

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1,2	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400

Inriktning, Skog och vatten

Ämne	Kurs	Poäng
Skog och vatten	1	100
Skogsproduktion	1	100
Naturbruksteknik	1	100
Summa		300

Valbara ämnen

Ämne	Kurs	Poäng
Friluftskunskap	1, 2	200
Turism	Turism	100
	Natur, kultur och miljö	100
Turism specialisering	Turism specialisering	200
Summa		600

Att arbeta med naturguidning

Gemensamma ämnen		
Ämne	Kurs	Poäng
Biologi	1	200
Företagande	1	100
Naturbruk	1	100
Summa		400

Inriktning, Skog och vatten

Ämne	Kurs	Poäng
Skog och vatten	1	100
Skogsproduktion	1	100
Naturbruksteknik	1	100
Summa		300

Valbara ämnen

Ämne	Kurs	Poäng
Friluftskunskap	1, 2, 3	300
Idrott och hälsa	2	100
Kommunik.o ledar	Kommunikation	100
	Aktivitetsledarskap	100
Summa		600

Individuellt val 300 poäng

Exempel på ämnen inom individuellt val som breddar eller fördjupar elevens kunskaper:

Skogsskötsel, Vatten och fiskevård, Kommunikation och ledarskap, Företagande, Guide och Reseledare, Biologi, Djurkunskap, Träning av djur, Moderna språk, Matematik och Engelska.

Studievägar

Med en studieväg menas inom Naturvetenskapsprogrammet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnena, de gemensamma inriktningskurserna, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmålet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. De garanterat valbara kurserna ska alltid erbjudas eleven inom ramen för antingen de valbara kurserna eller det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Naturvetenskapsprogrammet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas bör skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Naturvetenskapsprogrammets kunskapsområde.

Alla program ger grundläggande behörighet inom högskolan om eleven uppfyller kraven för gymnasieexamen.

Studievägar inom Naturvetenskapsprogrammet

Här kommer så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen att ges exempel på vad Naturvetenskapsprogrammet kan förbereda för. Inledningsvis kommer det att ges exempel på vad de obligatoriska kurserna inom programmet ger behörighet för. Därefter de olika inriktningarna och kopplat till dessa exempel på vilka valbara kurser och individuella val som ger behörighet inom olika områden. Här kommer också att ges exempel på meritämnen.

Obligatoriska kurser inom programmet

De obligatoriska kurserna inom programmet, d.v.s. kärnämnen, gemensamma karaktärsämnen och Gymnasiearbete, ger behörighet till följande områdesbehörigheter:

- xxx
- yyy
- zzz

Inriktning Matematik och datavetenskap

Inriktningen Matematik och datavetenskap ger behörighet till följande områdesbehörigheter:

- xxx
- yyy
- zzz

Här ges exempel på hur de valbara kurserna och/eller det individuella valet kan användas för att få behörighet till ytterligare områdesbehörigheter. Vidare ges exempel på hur områdesbehörigheten kan kombineras med meritämnena.

- Genom att välja A, B och C ges behörighet till områdesbehörigheten xxx. Denna kan kombineras med meritämnena iii, jjj, kkk, ...
- Genom att välja...

Inriktning Miljö och natur

Inriktningen Miljö och natur ger behörighet till följande områdesbehörigheter:

- xxx
- yyy
- zzz

Här ges exempel på hur de valbara kurserna och/eller det individuella valet kan användas för att få behörighet till ytterligare områdesbehörigheter. Vidare ges exempel på hur områdesbehörigheten kan kombineras med meritämnena.

- Genom att välja A, B och C ges behörighet till områdesbehörigheten xxx. Denna kan kombineras med meritämnena iii, jjj, kkk, ...
- Genom att välja...

Inriktning Naturvetenskap och matematik

Inriktningen Naturvetenskap och matematik ger behörighet till följande områdesbehörigheter:

- xxx
- yyy
- zzz

Här ges exempel på hur de valbara kurserna och/eller det individuella valet kan användas för att få behörighet till ytterligare områdesbehörigheter. Vidare ges exempel på hur områdesbehörigheten kan kombineras med meritämnen.

- Genom att välja A, B och C ges behörighet till områdesbehörigheten xxx. Denna kan kombineras med meritämnena iii, jjj, kkk, ...
- Genom att välja...

Studievägar

Med en studieväg menas inom Omvårdnadsprogrammet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnena, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmålet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. De garanterat valbara kurserna ska alltid erbjudas eleven inom ramen för antingen de valbara kurserna eller det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Omvårdnadsprogrammet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas ska skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Omvårdnadsprogrammets kunskapsområde.

Alla program ger grundläggande behörighet inom högskolan om eleven uppfyller kraven för gymnasieexamen.

Studievägar inom Omvårdnadsprogrammet

Omvårdnadsprogrammet utbildar för arbete med människor i behov av stöd och hjälp inom ett flertal olika verksamheter exempelvis akutsjukvård, öppen vård, psykiatrisk vård, barnsjukvård, hemsjukvård, hemtjänst och särskilda boenden för äldre och funktionshindrade samt inom hälsoområdet. Vård och omsorgsarbetet utförs alltmer i det enskilda hemmet. De olika verksamheterna kräver skilda specifika yrkeskunskaper men här finns också kunskaper, som kan ses som gemensamma för

samtliga områden programmet utbildar för. Dessa gemensamma kunskaper nås genom programmets breda bas av karaktärsämnen i samverkan med kärnämnen. De specifika yrkeskunskaper, som efterfrågas utvecklar eleven genom valbara kurser och i yrkeslivet efter utbildningen.

Omvårdnadsprogrammet har inga nationella inriktningar. Den enskilda skolan kan skapa lokala profiler. Utvecklandet av dessa ska ske i nära samverkan med det lokala arbetslivet.

Förslag på alternativa profiler och utgångar utifrån gymnasieskolans valbara kurser

Gemensamma ämnen och kurser

Kärnämnen 800 p

Svenska/svenska som andra språk 1 och 2
Engelska 1
Matematik 1
Samhällskunskap 1
Idrott och hälsa 1
Religionskunskap 1
Naturkunskap 1
Estetisk verksamhet
Historia

Gemensamma karaktärsämnen 800 p

Hälsa, vård och omsorg 400p
Människans livsvillkor 200 p
Medicinsk grundkunskap 100p
Psykologi 1, 100 p

Gymnasiearbete 100 p**Individuellt val 300 p**

Med individuellt val kan det yrkesspecifika stärkas ytterligare. Valen kan också användas för särskild behörighet, exempelvis för sjuksköterskeutbildning.

Förslag på profiler

Akutsjukvård/ Räddningstjänst

Sjukvård, 200 p
Räddningsmedicin 1, 100 p
Räddningsmedicin 2, 100 p
Medicinsk grundkurs 2, 100 p
Teknik i vård och omsorg 100, p

Internationellt arbete

Vård och omsorg i internationellt arbete, 100 p
Folkhälsa, 100 p
Sjukvård/Psykiatri/Intellektuella och andra funktionshinder, 200 p
Moderna språk, 100 p

Funktionshinder

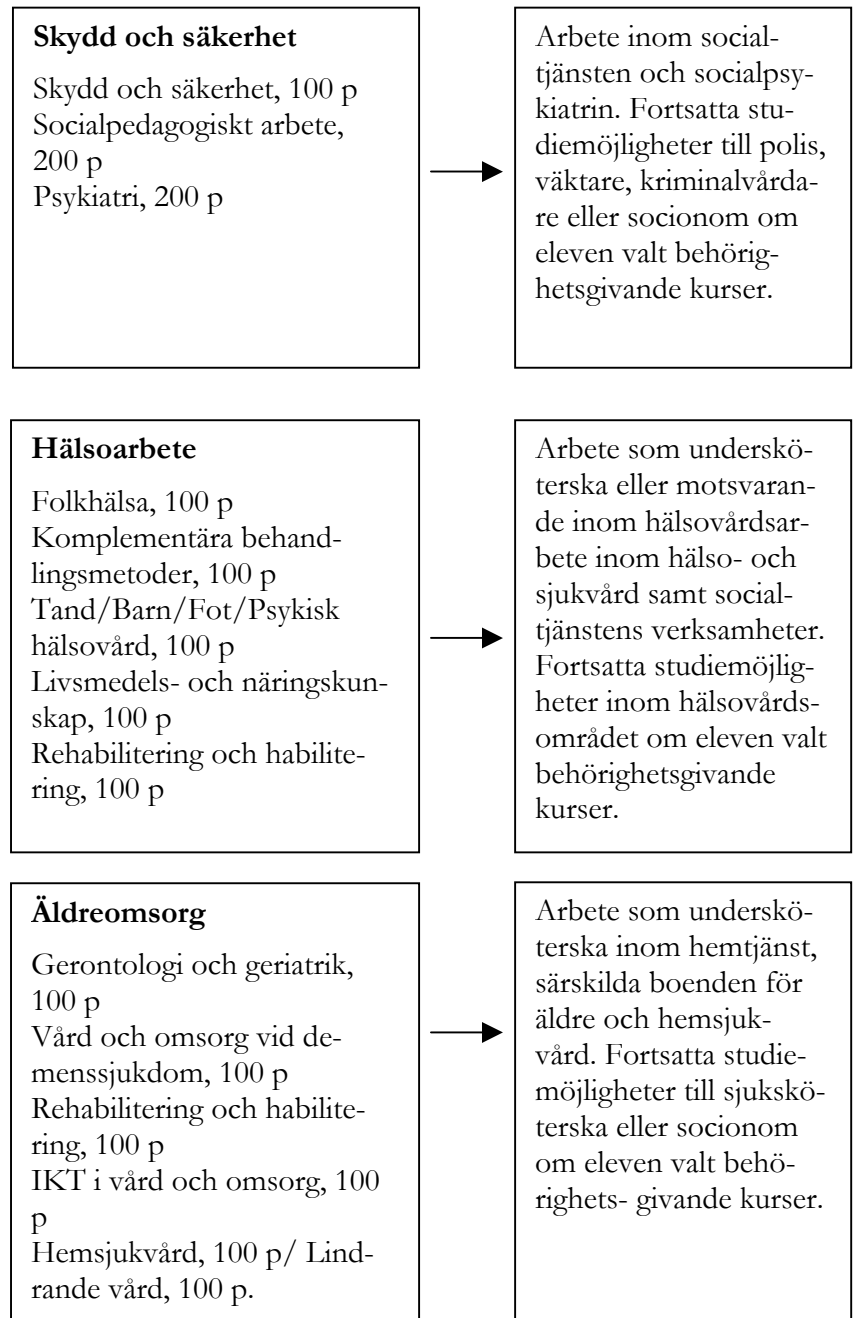
Intellektuella och andra funktionshinder, 200 p
Rehabilitering och habilitering, 100 p
Komplementära behandlingsmetoder, 100 p
Teknik inom vård och omsorg, 100 p

Utgångar

Arbete som undersköterska inom sjukvård/akutsjukvård. Fortsatta studiemöjligheter till sjuksköterska eller inom räddningstjänsten.

Arbete som undersköterska utomlands eller i verksamhet med internationell anknytning inom landet. Fortsatta studiemöjligheter om eleven valt behörighetsgivande kurser.

Arbete inom LSS-verksamheter eller som elevassistent. Fortsatta studiemöjligheter för socionom-, arbetsterapeut- eller sjukgymnastutbildning om eleven valt behörighetsgivande kurser.

<p>Psykiatrisk vård och omsorg</p> <p>Psykiatri, 200 p Psykisk ohälsa, 100 p Socialpedagogiskt arbete, 200 p</p>	→	<p>Arbete som undersköterska/skötare inom hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens verksamheter riktade mot psykiatri. Fortsatta studiemöjligheter till sjuksköterska eller socionom om eleven valt behörighetsgivande kurser.</p>
<p>Barn och ungdom</p> <p>Barn- och ungdomssjukvård, 200 p Intellektuella och andra funktionshinder, 200 p Barnhälsovård, 100 p/Rehabilitering och habilitering, 100 p</p>		<p>Arbete med barn och ungdomar inom hälso- och sjukvården och socialtjänstens område eller som personlig assistent. Fortsatta studiemöjligheter till sjuksköterska, socionom eller lärare om eleven valt behörighetsgivande kurser.</p>
<p>Arbetsledning</p> <p>Ledarskap inom vård och omsorg, 100 p Handledning inom vård och omsorg, 100 p Vårdpedagogik, 100 p IKT inom vård och omsorg, 100 p Folkhälsa, 100 p/Komplementära behandlingsmetoder, 100 p</p>	→	<p>Arbetsledare inom hälso- och sjukvården och socialtjänstens verksamheter. Fortsatta studiemöjligheter till sjuksköterska eller socionom om eleven valt behörighetsgivande kurser.</p>

Studievägar

Med en studieväg menas inom Samhällsvetenskapsprogrammet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnen, de gemensamma inriktningskurserna, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmålet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. De garanterat valbara kurserna ska alltid erbjudas eleven inom ramen för antingen de valbara kurserna eller det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Samhällsvetenskapsprogrammet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas bör skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Samhällsvetenskapsprogrammets kunskapsområde.

Alla program ger grundläggande behörighet inom högskolan om eleven uppfyller kraven för gymnasieexamen.

Studievägar inom Samhällsvetenskapsprogrammet

Samhällsvetenskapsprogrammet är till sin karaktär sådant att det är svårt att ange studievägar som leder till bestämda utbildningar på högskolor och universitet. En stor andel av eleverna går direkt ut i förvärvslivet utan att studera vidare, men det är också här svårt att ange vilken studieväg som leder till vilket yrke. Rent allmänt kan sägas att ekonomisk inriktning närmast förbereder eleven på arbete inom näringslivet, medan de övriga inriktningarna snarare leder till arbete inom den offentliga sektorn.

I det följande kommer, så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen, att ges exempel på olika studievägar inom de skilda inriktningarna.

Här kommer det att ges exempel på vad de obligatoriska kurserna inom programmet ger behörighet för. Därefter kommer det att beskrivas exempel på vad de olika inriktningarna ger behörighet för. Kopplat till de olika inriktningarna kommer det att beskrivas exempel på vilka valbara kurser som ger vilken behörighet inom olika områden. Här kommer också att ges exempel på hur eleven kan använda sitt individuella val för att få ytterligare behörighet till vidare studier.

Obligatoriska ämnen inom programmet

De obligatoriska kurserna inom programmet, d.v.s. kärnämnen, gemensamma karaktärsämnen och Gymnasiearbete, ger behörighet till följande områdesbehörigheter:

- xxx
- yyy
- zzz

Inriktning Ekonomi

Inriktningen Ekonomi präglas av perspektivet *entreprenörskap*. Eleven kommer till insikt om entreprenörskapet som en avgörande förutsättning för företagande liksom för samhällsutvecklingen i stort. Eleven förbereds för en arbetsmarknad som ställer krav på den enskildas företagsamhet. Med hjälp av elevaktiva arbetsformer kan självförtroende, kreativitet, nyfikenhet samt samarbets- och kommunikationsförmåga stimuleras, alltså sådana egenskaper som karakteriserar den framgångsrika entreprenören. Ett perspektiv som inte får glömmas bort är det etiska perspektivet, då ekonomisk verksamhet, av vilket slag den än är, alltid har med människor att göra, varför frågor om rättvisa och rätt och fel ständigt är aktuella.

Inriktningen Ekonomi domineras av ämnet Företagsekonomi. Ämnet har två uppdrag. Det ena uppdraget är att utveckla elevens förståelse av företagandets villkor utifrån en samhällsaspekt. Detta uppdrag har förstärkts i den nya kursplanen, bland annat genom betoning av hållbar utveckling. Det andra uppdraget är mer yrkesinriktat och innebär utveckling av elevens förmåga att använda företagsekonomiska metoder.

Vid sidan av Företagsekonomi har ämnet Juridik en naturlig plats i inriktningen. Här beskrivs de rättsliga ramarna, inom vilka företagen har att verka. Kursen Privatjuridik är en grundkurs i ämnet Juridik. Syftet med kursen är att utveckla elevens kunskaper om vår rättsstat och vårt rättssystem med fokus på den enskilda individen.

Slutligen ingår i inriktningen ämnet Psykologi. Ämnet utvecklar elevens förståelse av individers handlingar, tankar och känslor, det vill säga sådana kunskaper och insikter som är av särskild vikt för den som arbetar med marknadsföring, personalpolitik eller organisationsfrågor.

Inriktningen Ekonomi ger behörighet till följande områdesbehörigheter:

- xxx
- yyy
- zzz

Här ges exempel på hur de valbara kurserna och/eller det individuella valet kan användas för att få behörighet till ytterligare områdesbehörigheter. Vidare ges exempel på hur områdesbehörigheten kan kombineras med meritämnen.

- Genom att välja A, B och C ges behörighet till områdesbehörigheten xxx. Denna kan kombineras med meritämnena iii, jjj, kkk, ...
- Genom att välja...

Inriktning Miljö och samhällsbyggnad

Detta är en ny inriktning som tar upp frågan om hur vi ska kunna bygga ett hållbart samhälle och som visar hur miljö- och samhällsaspekter hänger ihop och griper in i varandra. Genom att kunskaper inom samhällsvetenskap och naturvetenskap kombineras, ökar förståelsen av hur komplexa samhällsfrågor är.

Inriktningen ger en inblick i vilka utmaningar samhället kommer att ställas inför sett utifrån de sociala, ekonomiska och miljömässiga förhållanden och livsvillkor, som vi önskar nå i framtiden. Inriktningen syftar vidare till att erbjuda en fast kunskapsgrund som gör det möjligt för eleven att sätta sig in i och delta i diskussioner i frågor som rör miljö och samhälle.

Undervisningen på inriktningen kan utgå från att en skola vidareutvecklar redan knutna internationella kontakter och studier i samhällsfrågor eller startar ett nytt internationellt engagemang. Undervisningen kan också utgå från elevens omvärld på närmare håll och omfatta studier av lokala miljöfrågor. Den kan då ge en historisk tillbakablick på dessa och hur de i framtiden skulle kunna hanteras för att leda till ett hållbart samhälle.

Kurserna i Geografi och Naturkunskap ger den naturvetenskapliga bakgrunden och de kunskaper som behövs för att eleven ska kunna ta ställning och delta i diskussioner kring hållbar utveckling. Ämnet Hållbart samhälle kopplar ihop de naturvetenskapliga kunskaperna med olika samhällsaspekter.

Kurserna inom inriktningen har ett stort friutrymme, vilket gör det möjligt att ge den olika profiler. Den kan till exempel inrikta sig mot globala miljöpolitiska frågor, eller ha tyngdpunkten på miljökunskap eller utgå från temat samhällsplanering och arkitektur.

Inriktningen Miljö och Samhällsbyggnad ger behörighet till följande områdesbehörigheter:

- xxx
- yyy

- *zzz*

Här ges exempel på hur de valbara kurserna och/eller det individuella valet kan användas för att få behörighet till ytterligare områdesbehörigheter. Vidare ges exempel på hur områdesbehörigheten kan kombineras med meritämnen.

- Genom att välja A, B och C ges behörighet till områdesbehörigheten xxx. Denna kan kombineras med meritämnena iii, jjj, kkk, ...
- Genom att välja...

Inriktning Samhälle

Inriktningen syftar till att utveckla elevens kunskaper om omvärlden genom att analysera olika samhällsfrågor ur historiska, religionsvetenskapliga och samhällsvetenskapliga synvinklar. Genom studierna får eleven möjlighet att arbeta med och bli alltmer förtrogen med olika analys- och värderingsmodeller.

I ämnet Filosofi stiftar eleven bekantskap med grundläggande frågor inom dels kunskaps- och vetenskapsteori, dels etik, vilket ger en teoretisk bakgrund till diskussionerna av olika samhällsfrågor. Kursen i Religionskunskap fördjupar kunskaperna om olika tros- och värdeföreställningar och dessas funktion i samhället. I Historia 3 kan tematiska fördjupningar i samverkan med till exempel Samhällskunskap bidra med ett historiskt perspektiv. I kursen Samhällskunskap 3 utvecklar eleven ett alltmer samhällsvetenskapligt sätt att arbeta genom att frågorna som tas upp blir alltmer komplicerade.

Inriktningen Samhälle ger behörighet till följande områdesbehörigheter:

- xxx
- yyy
- *zzz*

Här ges exempel på hur de valbara kurserna och/eller det individuella valet kan användas för att få behörighet till ytterligare områdesbehörigheter. Vidare ges exempel på hur områdesbehörigheten kan kombineras med meritämnen.

- Genom att välja A, B och C ges behörighet till områdesbehörigheten xxx. Denna kan kombineras med meritämnena iii, jjj, kkk, ...
- Genom att välja...

Inriktning Språk och kultur

Inriktningen Språk och kultur har dubbelt syfte. Ett är att inriktningen ska tillgodose de krav som internationaliseringen ställer på goda kunskaper i språk. Inriktningen behandlar även hur språk utvecklas och förändras samt hur språk används i olika sammanhang, på olika sätt och för olika syften. Inom inriktningen kan eleven

välja mellan de olika språkämnen: Engelska, Klassisk grekiska, Latin, Moderna språk, Modersmål och Teckenspråk för hörande.

Det andra syftet gäller fördjupade kunskaper om ”människans villkor och verksamhet”. Undervisningen behandlar kulturer från olika tider och platser och bidrar genom detta till att skapa nyfikenhet, förståelse och öppenhet för olika kulturella fenomen. Eleven får också tillfälle att diskutera sådana frågor som ofta tas upp i debatter om kultur, som till exempel det mångkulturella samhället, postkolonial kultur, genus- och klassaspekter, kanonbegreppet, motsättningen mellan ”finkultur” och ”masskultur”.

Syftena förenas i det att undervisningen i språk också tar upp samhällsförhållanden och kultur i de länder och områden där språket används (eller använts, när det gäller Klassisk grekiska och Latin) och att Filosofi och Kultur- och idéhistoria ger den idéhistoriska bakgrunden till dessa kulturer.

Inriktningen Språk och Kultur ger behörighet till följande områdesbehörigheter:

- xxx
- yyy
- zzz

Här ges exempel på hur de valbara kurserna och/eller det individuella valet kan användas för att få behörighet till ytterligare områdesbehörigheter. Vidare ges exempel på hur områdesbehörigheten kan kombineras med meritämnena.

- Genom att välja A, B och C ges behörighet till områdesbehörigheten xxx. Denna kan kombineras med meritämnena iii, jjj, kkk, ...
- Genom att välja...

Studievägar

Med en studieväg menas inom Teknikprogrammet kärnämnen, de gemensamma karaktärsämnena, gymnasiearbetet, de valbara kurserna och det individuella valet. Den del av studievägen som beslutas lokalt av styrelsen för utbildningen är dels vilken/vilka inriktningar som erbjuds och dels vilken kombination av valbara kurser som erbjuds. Skolan kan föreslå individuella val som kan fördjupa eller bredda kompetensen inom studievägen. De valbara kurserna ska rymmas inom programmålet och urvalet bestäms av styrelsen för utbildningen, medan eleven kan välja fritt bland de kurser som kommunen erbjuder inom det individuella valet. De garanterat valbara kurserna ska alltid erbjudas eleven inom ramen för antingen de valbara kurserna eller det individuella valet. Vilka kurser som är garanterat valbara inom Teknikprogrammet kommer att anges så snart beslut har fattats om detta.

När studievägen skapas bör skolan samråda med företrädare för arbetslivets organisationer och med andra lokala intressenter som exempelvis företrädare för eftergymnasiala utbildningar. Hur detta samråd ska gå till är inte reglerat. Skolan ska också tydliggöra för eleven vad en viss studieväg kan leda till efter gymnasieskolan.

Särskilda behörighetsregler för tillträde till högskolan är ännu inte fastställda för de elever som påbörjar sin utbildning inom Gy 2007. Det som är fastställt är att behörighetsgivande kurser kommer att anges för olika områden inom högskolan, så kallade områdesbehörigheter, och att det till dessa kommer att knytas meritämnen, som ger extra meritpoäng vid ansökan till högskolan. Att behörighetsreglerna inte är fastställda påverkar studievägarna i detta material på så sätt att studievägar som leder mot högskoleutbildning inte kan specificeras. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer studievägarna att fyllas på med behörighetsgivande kurser för områdesbehörigheter som ligger nära Teknikprogrammets kunskapsområde.

Alla program ger grundläggande behörighet inom högskolan om eleven uppfyller kraven för gymnasieexamen.

Studievägar inom Teknikprogrammet

Teknikprogrammet har inga nationella inriktningar. Inom ramen för de valbara kurserna och det individuella valet kan den enskilda eleven antingen välja en studieväg som ger en bred behörighet till eftergymnasiala studier eller välja en studieväg som ger en god förberedelse för arbetslivet direkt. När det gäller eftergymnasiala studier kan det t.ex. handla om KY-utbildning, högskola eller påbyggnadsutbildning. Programmets konstruktion gör det också möjligt för eleven att vidareutveckla sitt teknikintresse inom ett avgränsat område till en sådan nivå att eleven kan vara yrkesförberedd för arbetslivet direkt efter gymnasieskolan.

Eftersom Teknikprogrammet inte har några nationella inriktningar kan den enskilda skolan skapa lokala profiler. Utvecklandet av dessa bör ske i nära samverkan med det lokala arbetslivet och de eftergymnasiala utbildningarna.

Den enskilda skolan kan välja hur stor del av det valbara blocket som ska ingå i en lokal profil, men utrymme måste alltid ges till de garanterat valbara kurserna. Skolan formulerar mål för de profiler man väljer att erbjuda. Den enskilda skolan ska också visa på utgångar ur programmet.

Här ges några exempel på lokala profileringar:

- Informationsteknik
- Nätverksteknik
- Design
- Teknik och företagande
- Produktionsteknik
- Miljö- och samhällsbyggande
- Arkitektur
- Kommunikation
- Elektronik
- Mekatronik
- Bioteknik

Oavsett vilka profiler den enskilda skolan väljer att erbjuda eleverna är programmålet styrande. I sin profilering av programmet är skolan fri att använda alla nationella ämnen som svarar mot programmålet.

Utgångar

Tre exempel på möjliga utgångar presenteras nedan.

Alternativ 1 – En yrkesinriktad utgång

Eleven läser ämnen som förbereder för ett lärande i arbetslivet direkt efter gymnasieskolan. Exempel på områden är IT och data samt produktionsteknik.

För en utgång mot IT- och dataområdet kan exempel på valbara kurser finnas inom ämnena Programmering, Internetprogrammering och Nätverksteknik.

För en utgång mot produktionsteknikområdet kan exempel på valbara kurser finnas inom ämnena Konstruktion, Industriell produktion och Processteknik.

För båda dessa utgångar kan eleven ytterligare välja individuella val som fördjupar och breddar elevens yrkesinriktning.

Alternativ 2 – En utgång som leder till vidare studier

Eleven läser ämnen som leder till vidare studier mot exempelvis högskoleingenjör, arkitekt eller mot designområdet. Så snart beslut har fattats om områdesbehörighe-

ter och meritämnen kommer exempel att ges på vilka kurser som krävs för dessa utgångar.

Alternativ 3 – En utgång som leder till vidare studier

Eleven läser ämnen som leder till vidare studier mot exempelvis civilingenjör. Så snart beslut har fattats om områdesbehörigheter och meritämnen kommer exempel att ges på vilka kurser som krävs för dessa utgångar.

Branschkontakter

Program	Följande branscher har Skolverket haft kontakt med i arbetet med studievägar inom programmet
BF	SKL, Kommunal, Socialstyrelsen
BP	BYN, Plåtslageri, Glasmästare, Golvläggare
EC	ECY, Svensk energi
EN	VVS-installörerna, VVS-branschens yrkesnämnd, Svenskt Vatten, Sjöfartens Utbildningsinstitut, Sjöfartsverket, Sjöfartens arbetsgivarförbund, Fastighetsarbetsgivarnas förening för Utveckling (FFU), Kylbranschens Kompetensakademi
ES	-
FP	TYA, Transportgruppen, MYN, Vägverket
HP	Svensk Handel, Föreningen för lärare i ekonomiska ämnen (FLE), Handelslärarföreningen 138, Företag inom detaljhandel, administration och rekrytering samt Föreningen Rese- och turismutbildare
HV	Svenska Frisörläroförbundet, Frisörföretagarna, Hantverkarnas riksorganisation, Företagarna
HR	SHR/UHR, Sveriges hotell- och restaurangförbund/Utbildningsrådet för Hotell och Restaurang
IP	Almega, Industrifacket, Skogsträffacket, Skogsindustrierna, Kemiskt tekniska leverantörförbundet (KTF), Svetskommissionen, Metallgruppen, Pappers, Teknikföretagen, Metall, Träindustrierna, Plastkemiföretagen, Plåtslageriernas riksförbund, Sågverkens riksförbund, Föreningen underhållsteknik (UTEK), Tekoindustrierna, Sveriges stenindustriförbund
LP	Svenskt näringsliv, Livsmedelsföretagen
MP	-
NP	Naturbrukets yrkesnämnd, Skogsbrukets yrkesnämnd, Hästnäringens yrkesnämnd, Jägareförbundet, Sveriges trädgårdsanläggares förbund, Kennelklubben, Sportfiskarna, Golförbundet, Gröna näringarnas riksförbund
NV	-
OP	Sveriges Kommuner och Landsting
SP	-
TE	-